

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદીત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

---

## રીલાયન્સ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લીમીટેડ અને અન્યો – વિરુદ્ધ – ભારત સંઘ

(દીવાની અપીલ નં.૫૭૬૫ સન ૨૦૧૪)

મે ૨૮, ૨૦૧૪

[સુરિન્દર સિંહ નિજ્જર અને એ.કે. સિકરી, ન્યાયાધીશો.]

મધ્યસ્થતા અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ – કલમો ૧૬ અને ૩૪ અધિનિયમની લાગુ પાત્રતા – કલમ ૩૪ હેઠળ મધ્યસ્થતા અરજીની જાળવણીક્ષમતા – પક્ષકાર-અપીલકર્તાઓએ ભારત સરકાર સાથે પેટ્રોલિયમની શોધખોળ અને ઉત્પાદન માટે જોગવાઈ ધરાવતા બે પ્રોડક્ટ શેરિંગ કરારો (પીએસસી) કર્યા હતા – રોયલ્ટી, સેસ, સેવા કર અને જીએજી ઓડિટ અહેવાલ અંગે પક્ષકારો વચ્ચે વિવાદો – મધ્યસ્થતાની નોટિસ – મધ્યસ્થ પંચની રચના – પીએસસીના અનુચ્છેદ ૩૩.૧૨ હેઠળ મધ્યસ્થતાનું સ્થળ લંડન રહેશે – પક્ષકારોની સહમતિથી પીએસસીમાં સુધારો – મધ્યસ્થ પંચ દ્વારા અંતિમ આંશિક સહમતિ એવોર્ડ કે મધ્યસ્થતા માટેનું ન્યાયિક સ્થાન લંડન, ઇંગ્લેન્ડ રહેશે – ‘અંતિમ આંશિક એવોર્ડ’ મુજબ અપીલકર્તાઓના દાવાઓ મધ્યસ્થયોગ્ય છે – પ્રતિભાવક દ્વારા અંતિમ આંશિક એવોર્ડને પડકારતી કલમ ૩૪ હેઠળ અરજી – વડી અદાલતે મધ્યસ્થતા અરજી જાળવણીક્ષમ હોવાનું ઠરાવી મંજૂર કરી – અપીલમાં, ઠરાવ્યું: કલમ ૩૪ હેઠળની અરજી જાળવણીક્ષમ નથી – મધ્યસ્થતા કરાર પર મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ની લાગુ પાત્રતા બાકાત રાખવામાં આવી છે – માત્ર એટલા માટે કે મૂળ કરારને શાસન કરનાર કાયદા ભારતીય કાયદા છે, એવું કહી શકાય નહીં કે મધ્યસ્થતા કરાર ઇંગ્લેન્ડના કાયદાથી શાસિત રહેશે અને મધ્યસ્થતાનું ન્યાયિક સ્થાન લંડનમાં રહેશે છતાં પણ મધ્યસ્થતા અધિનિયમના ભાગ ૧ ની લાગુ પાત્રતા યથાવત્ રહેશે – પીએસસીના ઉદ્દેખિત અનુચ્છેદોના અર્થપૂર્ણ વાચન પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે કરારનો પ્રોપર લો ભારતીય કાયદો છે; જ્યારે મધ્યસ્થતા કરારનો પ્રોપર લો ઇંગ્લેન્ડનો કાયદો છે – મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ની લાગુ પાત્રતા

પક્ષકારોના સચેત નિર્ણય અને કરાર દ્વારા બાકાત રાખવામાં આવી છે – આવી સ્થિતિમાં, જો પ્રતિભાવક વિરુદ્ધ અંતિમ એવોર્ડ આપવામાં આવે, તો તેની ભારતમાં અમલક્ષમતાનો જાહેર નીતિના આધારે પ્રતિકાર કરી શકાશે – એવોર્ડ સામેનો ઉપાય ઇંગ્લેન્ડમાં જ મેળવવો પડશે, જ્યાં ન્યાયિક સ્થાન આવેલું છે – આંતરરાષ્ટ્રીય વ્યાપારી મધ્યસ્થતા.

સિદ્ધાંતો/તત્ત્વો – વિભાજ્યતાનો સિદ્ધાંત – ઠરાવવામાં આવ્યું કે: તે પક્ષકારોને આ બાબતે સંમતિ કરવાની મંજૂરી આપે છે કે એક દેશનો કાયદો મૂળ કરારને શાસિત કરશે અને બીજા દેશના કાયદા મધ્યસ્થતા કરાર પર લાગુ પડશે.

અપીલકર્તા અને એક 'બીજી' એક્સ્પ્લોરેશન એન્ડ પ્રોડક્શન ઇન્ડિયા લિ. એ ભારત સરકાર સાથે કેટલાક તેલ ક્ષેત્રોમાંથી પેટ્રોલિયમના અન્વેષણ અને ઉત્પાદન માટે બે ઉત્પાદન વહેંચણી કરારો (પી.એસ.સી.) કર્યા હતા. રોયલ્ટી, સેસ, સેવા કર અને સીએજી ઓડિટ અહેવાલની ચૂકવણી અંગે પક્ષકારો વચ્ચે વિવાદો ઊભા થયા. અપીલકર્તાએ મધ્યસ્થતાની સૂચના જારી કરી. મધ્યસ્થ પંચ વિધિવત રીતે રચવામાં આવ્યો. કલમ ૩૩.૧૨ હેઠળ, મધ્યસ્થતાનું સ્થળ લંડન છે. ત્યારબાદ, પી.એસ.સી.માં થયેલા સુધારાના આધારે, પક્ષકારોના કરારથી, મધ્યસ્થ પંચે 'અંતિમ આંશિક સંમતિ પુરસ્કાર' આપ્યો કે મધ્યસ્થતાના હેતુઓ માટે ન્યાયિક બેઠકસ્થાન (અથવા કાનૂની સ્થળ) લંડન, ઇંગ્લેન્ડ રહેશે. પ્રતિવાદીએ અરજદારે કરેલા દાવાઓની મધ્યસ્થયોગ્યતા સંબંધિત આક્ષેપો ઉઠાવ્યા. અંતિમ આંશિક પુરસ્કાર દ્વારા એવું ઠરાવવામાં આવ્યું કે અરજદારોના દાવાઓ મધ્યસ્થયોગ્ય છે. પ્રતિવાદીએ મધ્યસ્થતા અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૩૪ હેઠળ અંતિમ આંશિક પુરસ્કારને પડકારતી અરજી દાખલ કરી. વડી અદાલતે અરજી મંજૂર કરી અને એવું ઠરાવ્યું કે કરારને શાસન કરતો કાયદો ભારતનો કાયદો છે; અને ઇંગ્લિશ કાયદો માત્ર પ્રક્રિયાત્મક કાયદા સંબંધિત મુદ્દાઓ અને મધ્યસ્થ કાર્યવાહીના સંચાલન અંગે જ લાગુ પડશે; દાવાની મધ્યસ્થયોગ્યતાનો પ્રશ્ન રાજ્યની જાહેર

નીતિને અસર કરતો વિશાળ પ્રશ્ન છે અને તેનો નિર્ધાર ભારતના કાયદાઓ લાગુ કરીને થવો જોઈએ; કરાર હેઠળ પક્ષકારોની મનશા હંમેશા ભારતીય કાયદાઓને આધીન રહેવાની હતી અને તેમનો ભંગ કરવાની નહોતી; જાહેર નીતિના વિરુદ્ધ હોવાનું કહેવાતું પુરસ્કાર, મધ્યસ્થતાનું બેઠકસ્થાન ભારતની બહાર હોવા છતાં, ભારતમાં પડકારી શકાય છે; અને કારણ કે અપીલકર્તાઓ સેસ, રોયલ્ટી અને સેવા કરની રકમની પરતફેર માંગે છે, જે બધું ભારતમાં જાહેર નાણાંના વિષયો છે, તેથી ભારતીય અદાલતોના અધિકારક્ષેત્રને બહાર રાખી શકાય નહીં. તેથી, હાલની અપીલ..

### અપીલ મંજૂર કરતાં, અદાલતે

ધારણ કરવામાં આવે છે: ૧. વડી અદાલતે આપેલ આ નિષ્કર્ષ કે મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૮૬ ની મધ્યસ્થતા કરાર પર લાગુ પડતાશક્તિનું બહિષ્કરણ કરવામાં આવ્યું નથી, તે યથાવત્ રાખી શકાય તેમ નથી. પ્રતિવાદીઓ દ્વારા મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૮૬ ની કલમ ૩૪ હેઠળ વડી અદાલતમાં દાખલ કરાયેલ અરજી પોષણક્ષમ નથી. વડી અદાલતનો આ નિષ્કર્ષ કે મધ્યસ્થતા કરાર ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓથી શાસિત થવાનો હોય અને મધ્યસ્થતાનું ન્યાયિક બેઠકસ્થાન લંડનમાં હોવા છતાં, કારણ કે મૂળ કરારને શાસન કરતાં કાયદાઓ ભારતીય કાયદા છે, તેથી મધ્યસ્થતા અધિનિયમનો ભાગ ૧ હજી પણ લાગુ પડશે, તે નામંજૂર કરવામાં આવે છે અને રદ કરવામાં આવે છે. જો અંતિમ પુરસ્કાર પ્રતિવાદી વિરુદ્ધ કરવામાં આવે, તો ભારતમાં તેની અમલપાત્રતાનો વિરોધ જાહેર નીતિના આધારે કરી શકાશે. વડી અદાલતનો આ નિષ્કર્ષ કે જો તેવા સંજોગોમાં પુરસ્કાર ભારતની બહાર અમલમાં મુકવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવે, તો ભારતીય પક્ષ માટે કોઈ ઉપાય બાકી રહેશે નહીં, તે કોઈ આધાર વિના છે, કારણ કે પક્ષકારોએ પરસ્પર સંમતિથી નક્કી કર્યું છે કે મધ્યસ્થતા કરાર અંગ્રેજી કાયદાથી શાસિત રહેશે. તેથી, પુરસ્કાર વિરુદ્ધનો ઉપાય ઇંગ્લેન્ડમાં જ શોધવો પડશે, જ્યાં ન્યાયિક બેઠકસ્થાન આવેલું છે. તેમ છતાં, કરારને શાસન કરતો મૂળભૂત કાયદો ભારતીય કાયદો હોવાથી, ઇંગ્લેન્ડની અદાલતોને પણ, જો મધ્યસ્થનીયતા

પડકારવામાં આવે, તો તે પ્રશ્નનો નિર્ણય ભારતીય કાયદો લાગુ કરીને, અર્થાત્ જાહેર નીતિ વગેરેના સિદ્ધાંત મુજબ, જેમ તે ભારતીય કાયદામાં પ્રચલિત છે તેમ, કરવો પડશે. [પરિચ્છેદો ૭૩, ૭૪] [૫૧૨-જી; ૫૧૩-એ-એફ]

૨.૧. પક્ષકારો વચ્ચેનો મૂળભૂત વિવાદ એ બાબતે હતો કે મધ્યસ્થી અધિનિયમ, ૧૯૮૬ નો ભાગ ૧, મધ્યસ્થીનું બેઠકસ્થાન ભારતની બહાર હોવા છતાં, મધ્યસ્થી કરાર પર લાગુ પડશે કે નહીં. મધ્યસ્થી અધિનિયમ, ૧૯૮૬ ના ભાગ ૧ ની લાગુ પડતાશક્તિ બહિષ્કૃત કરવામાં આવી છે કે નહીં, તે પ્રશ્નનો નિષ્કર્ષાત્મક જવાબ જાણવા માટે પક્ષકારોની મનશા શોધવી આવશ્યક બનશે, જેના હેતુસર પી.એસ.સી. ના સંબંધિત કલમોનું વિશ્લેષણ કરવામાં આવે છે. [પરિચ્છેદ ૩૫] [૪૮૯-જી-એચ; ૪૯૦-એ]

ભાટિયા ઇન્ટરનેશનલ વિ. બલ્ક ટ્રેડિંગ એસ.એ. અને અન્ય:૨૦૦૨

(૨) એસસીઆર ૪૧૧: (૨૦૦૨) ૪ સેક ૧૦૫- આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૨.૨. કલમ ૩૨.૧ અને ૩૨.૨ લાગુ પડતા કાયદા અને કરારની ભાષા વિષે છે, જે કલમના શીર્ષક 'લાગુ પડતો કાયદો અને કરારની ભાષા' પરથી સ્પષ્ટ થાય છે. કલમ ૩૨.૧ કરારનો યોગ્ય કાયદો, એટલે કે ભારતના કાયદા, નિર્ધારિત કરે છે. કલમ ૩૨.૨ એવી ઘોષણા કરે છે કે કરારમાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ જોગવાઈ સરકાર અથવા હેકેદાર પૈકી કોઈને પણ કરાર દ્વારા તેને પ્રદાન કરાયેલા હકો, વિશેષાધિકારો અને સત્તાઓનો એવો ઉપયોગ કરવા હકદાર બનાવશે નહીં, જે ભારતના કાયદાઓના વિરુદ્ધ જાય. કલમ ૩૩ મધ્યસ્થતા દ્વારા વિવાદોના નિરાકરણ અંગે અત્યંત વિગતવાર જોગવાઈ કરે છે. આ બંને કલમો પરસ્પર આવરી લેતી નથી — એક (કલમ ૩૨) કરારના યોગ્ય કાયદા સાથે સંબંધિત છે, જ્યારે બીજી (કલમ ૩૩) વૈકલ્પિક વિવાદ નિવારણ, એટલે કે પક્ષકારો વચ્ચે પરામર્શ; સમાધાન; એકમાત્ર નિષ્ણાતને સંદર્ભ; અને અંતે મધ્યસ્થતા સાથે સંબંધિત છે. કલમ ૩૩ હેઠળ, પ્રારંભે પક્ષકારોએ વિવાદો પરસ્પર વચ્ચે જ સમાધાનથી ઉકેલવા પ્રયત્ન કરવાના રહે છે (૩૩.૧). જો આ પ્રયત્નો નિષ્ફળ જાય, તો પક્ષકારો પરસ્પર સહમતિથી વિવાદને એકમાત્ર નિષ્ણાતને સંદર્ભિત કરશે (૩૩.૨). મધ્યસ્થ મંડળની

રચના અંગેની જોગવાઈ મુજબ, દરેક પક્ષકાર એક મધ્યસ્થની નિમણૂક કરશે. પક્ષકારો દ્વારા નિમાયેલા મધ્યસ્થો ત્રીજા મધ્યસ્થની નિમણૂક કરશે. જો કલમ ૩૩.૪ હેઠળની પ્રક્રિયા નિષ્ફળ જાય, તો પીડિત પક્ષકાર હેગ સ્થિત કાયમી મધ્યસ્થતા અદાલત સમક્ષ મધ્યસ્થની નિમણૂક માટે જઈ શકે છે (૩૩.૫). વધુમાં, જો બે મધ્યસ્થો બીજા મધ્યસ્થની નિમણૂકથી ૩૦ દિવસની અંદર ત્રીજા મધ્યસ્થની નિમણૂક કરવામાં નિષ્ફળ જાય, તો ફરીથી હેગ સ્થિત કાયમી મધ્યસ્થતા અદાલતના સચિવ જનરલ, કોઈપણ એક પક્ષકારની વિનંતિ પર, ત્રીજા મધ્યસ્થની નિમણૂક કરી શકે છે. આ રીતે, કોઈપણ પક્ષકાર દ્વારા નિષ્ક્રિયતા અથવા ચૂક થવા પામે તે સ્થિતિમાં મધ્યસ્થની નિમણૂક માટે હેગ સ્થિત કાયમી મધ્યસ્થતા અદાલતનો સંપર્ક કરી શકાય છે. આથી, એ બાબતનો મજબૂત સંકેત મળે છે કે પક્ષકારોએ પરસ્પર સહમતિથી મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ની લાગુ પડતાને બાકાત રાખી હતી. વધુમાં, મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી યુએનસીઆઈટીઆરએએલ નિયમો, ૧૯૭૬ અનુસાર ચલાવવાની છે (૩૩.૯). વિશેષરૂપે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે આ કરાર હેઠળના વિવાદો અને દાવાઓને મધ્યસ્થતામાં મુકવાનો અધિકાર, આ કરાર સમાપ્ત થયા પછી પણ ચથાવત્ રહેશે (૩૩.૧૦). કલમ ૩૩.૧૨ એવી જોગવાઈ કરે છે કે મધ્યસ્થતાનું સ્થળ લંડન રહેશે અને મધ્યસ્થતા કરાર ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ દ્વારા શાસિત રહેશે. એવું જણાય છે કે અંતિમ આંશિક સંમતિનિષ્ઠ પુરસ્કાર દ્વારા પક્ષકારોએ સહમતિ વ્યક્ત કરી છે કે દાવેદારોની મધ્યસ્થતા સૂચના હેઠળ આરંભિત મધ્યસ્થતા માટે ન્યાયિક બેઠકસ્થાન (અથવા મધ્યસ્થતાનું કાનૂની સ્થાન) લંડન, ઇંગ્લેન્ડ રહેશે. [પરિચ્છેદ ૩૭, ૩૮, ૩૯] [૪૯૦-જી-એચ; ૪૯૧-એ-એચ; ૪૯૨-એ-સી]

૨.૩. પી.એસ.સી.ના ઉક્ત અનુચ્છેદોનું તાત્પર્યપૂર્ણ વાચન કરતાં, કરારને લાગુ પડતો યોગ્ય કાયદો ભારતીય કાયદો છે; લવાઈ કરારને લાગુ પડતો યોગ્ય કાયદો ઇંગ્લેન્ડનો કાયદો છે. [પરા ૪૦] [૪૯૨-ડી]

૨.૪. પક્ષકારોનો ક્યારેય પણ આર્બિટ્રેશન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ની લાગુ પડતાને બહાર રાખવાનો આશય ન હતો; અને કલમ ૩૨.૨ હેઠળ આવેલ

"ભારતના કાયદાઓ" શબ્દપ્રયોગમાં આર્બિટ્રેશન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ નો પણ સમાવેશ થાય છે, એવી રજૂઆતમાં કોઈ જ બળ નથી. કલમ ૩૨.૧ અને ૩૨.૨ માં ઉપયોગમાં લેવાયેલ "ભારતના કાયદાઓ" શબ્દપ્રયોગનો સંબંધ માત્ર મૂળ કરાર, અર્થાત્ પી.એસ.સી. હેઠળ પક્ષકારોએ નિભાવવાની કરારજ જવાબદારીઓ સાથે જ છે. અન્ય શબ્દોમાં, ૩૩.૧૨ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ કલમ ૩૨.૧ ની જોગવાઈઓથી સંચાલિત થતી નથી. કલમ ૩૨.૧ ને કલમ ૩૩.૧૨ ની જોગવાઈના આધીન બનાવવામાં આવી છે. કલમ ૩૩.૧૨ સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરે છે કે લવાઈ કરાર ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ દ્વારા સંચાલિત થશે. આ બે કલમો ખાસ કરીને આ નિર્ધારિત કરે છે કે પી.એસ.સી. હેઠળ તેલ અને ગેસના સંશોધન સંબંધિત કરારજ જવાબદારીઓ ભારતના કાયદાઓ અનુસાર સંચાલિત થશે અને તેનું અર્થઘટન કરવામાં આવશે. તેની વિપરીત રીતે, કલમ ૩૩.૧૨ ખાસ જોગવાઈ કરે છે કે કલમ ૩૩.૧૨ માં સમાવિષ્ટ લવાઈ કરાર ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ દ્વારા સંચાલિત થશે. તેથી, આ નિષ્કર્ષ અનિવાર્ય છે કે આર્બિટ્રેશન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ની લાગુ પડતા પક્ષકારોના જાણતા હેતુપૂર્ણ નિર્ણય અને કરાર દ્વારા બહાર રાખવામાં આવી છે. વડી અદાલતને આર્બિટ્રેશન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૩૪ હેઠળની અરજી સ્વીકારવાની અધિકારિતા નહોતી. [ફકરો ૪૧] [૪૯૨-ઈ-એચ; ૪૯૩-એ-બી]

ભાટિયા ઇન્ટરનેશનલ વિ. બલ્ક ટ્રેડિંગ એસ.એ. અને અન્ય ૨૦૦૨

(૨) એસ.સી.આર. ૪૧૧: (૨૦૦૨) ૪ સેક ૧૦૫ – આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૨.૫. કલમ ૩૩ વૈકલ્પિક વિવાદ નિવારણ અંગે જોગવાઈ કરે છે — તેનું મર્યાદિત પ્રયોગ નાગરિક વાદપ્રક્રિયા કરતાં વિરુદ્ધ રીતે મધ્યસ્થતા દ્વારા વિવાદ નિવારણ માટે છે. તેથી, ૩૨.૨નું કોઈ ઉદ્વેગન થતું નથી, કારણ કે મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ હકીકતમાં વૈકલ્પિક વિવાદ નિવારણને સંસદીય મંજૂરી દર્શાવે છે. હકીકતમાં, કલમ ૩૨.૩ એ દર્શાવે છે કે પી.એસ.સી. અને મધ્યસ્થતા કરાર હેઠળની બાધ્યતાઓ અલગ છે. તેથી, તે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે અંગ્રેજી કરારની ભાષા રહેશે. ત્યારબાદ એવી શરત છે કે અંગ્રેજી મધ્યસ્થ પ્રક્રિયાની કાનૂની ભાષા પણ રહેશે. તેથી, પી.એસ.સી. સંયુક્ત કરાર છે એવો વડી અદાલતનો નિષ્કર્ષ

પી.એસ.સી.ની મંજૂર જોગવાઈઓ સાથે સુસંગત નથી. આ અલગપણું કલમ ૩૨.૧ દ્વારા “કલમ ૩૩.૧૨ની જોગવાઈઓને આધિન” એવો ઉપબંધ કરીને વધુ ભારપૂર્વક દર્શાવવામાં આવ્યું છે. ભારતના કાયદાઓને મૂલભૂત કરાર પર લાગુ કરવામાં આવ્યા છે. ઇંગ્લેન્ડનો કાયદો વિવાદ નિવારણની પદ્ધતિને નિયંત્રિત કરે છે. મધ્યસ્થતાની જોગવાઈ સામાન્ય નાગરિક દાવાની ઉપચારપદ્ધતિથી ભિન્ન એવો ઉપચાર પસંદ કરવાની જાગૃત પસંદગી છે. વિવિધ રાષ્ટ્રોના મધ્યસ્થતા કાયદાઓ હેઠળની વૈકલ્પિક વિવાદ નિવારણ પદ્ધતિને કાનૂની તથા ન્યાયશાસ્ત્રીય રીતે સ્વીકારવામાં આવી છે અને ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનના હસ્તાક્ષરી સભ્ય રાજ્યોની સર્વોચ્ચ કાયદા બનાવતી સંસ્થાઓ દ્વારા તેને માન્યતા આપવામાં આવી છે. ભારત માત્ર ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનનો હસ્તાક્ષરી જ નથી, પરંતુ મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૮૬ બનાવતી વખતે તેણે યુ.એન.સી.આઈ.ટી.આર.એલ. આદર્શ કાયદાઓ અને યુ.એન.સી.આઈ.ટી.આર.એલ. નિયમોને પણ ધ્યાનમાં લીધા છે. તેથી, એવું કહી શકાય નહીં કે કરારનો કાયદો જ મધ્યસ્થતા કરારનો કાયદો પણ છે. [પરિષેદ ૪૨] [૪૮૩-સી-એચ]

૨.૬. એકવાર પક્ષકારોએ જાગૃતપણે આ બાબતે સંમતિ વ્યક્ત કરી દીધી કે મધ્યસ્થતાનું અધિકારક્ષેત્રીય બેઠકસ્થાન લંડન રહેશે અને મધ્યસ્થતા કરાર ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ દ્વારા સંચાલિત થશે, ત્યારબાદ તેમના માટે આ દલીલ કરવી હવે ખુલ્લી રહી નહોતી કે મધ્યસ્થતા અધિનિયમના ભાગ ૧ ની જોગવાઈઓ મધ્યસ્થતા કરાર પર પણ લાગુ પડશે. [પરા ૪૩] [૪૮૪- બી, સીજે]

વિડિયોકોન ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય એક. ૨૦૧૧ (૮) એસ.સી.આર. ૫૬૯: (૨૦૧૧) ૬ એસ.સી.સી. ૧૬૧- પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

યોગરાજ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર લિમિટેડ વિ. સ્સાંગ યોંગ એન્જિનિયરિંગ એન્ડ કન્સ્ટ્રક્શન કંપની લિમિટેડ (૨૦૧૧) ૮ એસ.સી.સી. ૭૩૫; એનરકોન

(ઈન્ડિયા) લિ. અને અન્ય વિ. એનરકોન જી.એમ.બી.એચ. અને અન્ય ૨૦૧૪(૧) આર્બ.એલ.આર. ૨૫૭ (એસ.સી.) – નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

એ વિ. બી ૨૦૦૭(૧) ઓલ ઈ.આર. (કૉમ) ૫૯૧; મિસ ડોઝકો ઈન્ડિયા પી. લિ. વિ. મિસ ફૂસાન ઈન્ફાકોર કો. લિ. (૨૦૦૯) ૩ એ.એલ.આર. ૧૬૨; વિ. ડી [૨૦૦૮] ૧ લોયડ્સ લો રિપોર્ટ ૨૩૯; સુલામેરિકા સીઆઈએ નાસિઓનલ ડે સેગુરોસ એસ.એ. વિ. એનેસા એન્જેન્હારિયા એસ.એ. – એનેસા (૨૦૧૨) ૬બલ્યુ.એલ. ૧૪૭૬૪ – નો સંદર્ભ લેવાયો.

૨.૭. ભારતની જાહેર નીતિના ઉદ્ધંધન સાથે સંબંધિત પ્રશ્નો સામેલ છે, તેથી પંચનિર્ણય અધિનિયમના ભાગ ૧ ની લાગુપડતાને, ભલે પંચનિર્ણયનું બેઠકસ્થાન લંડન હોય, બહાર રાખી શકાય નહીં; પંચનિર્ણય કરારમાં વિશેષરૂપે એવું નક્કી કરવામાં આવ્યું હોય કે પંચનિર્ણય કરાર ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ દ્વારા શાસિત રહેશે, તેનાથી કોઈ ફરક પડતો નથી; કરારનો યોગ્ય કાયદો એ પ્રશ્ન નક્કી કરવા માટે સંબંધિત ગણાશે કે આંતરિમ અંતિમ પુરસ્કાર પંચનિર્ણય અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૩૪ હેઠળ પડકારને આધીન બનશે કે નહીં — એવી રજૂઆત ભારત તેમજ અન્ય અધિકારક્ષેત્રોમાં સુસ્થાપિત કાયદાને વિરુદ્ધ જાય છે.[પરા ૫૭] [૫૦૧-ડી-એચ]

૨.૮. વર્તમાન મામલામાં, પક્ષકારોએ કરાર દ્વારા નક્કી કર્યું છે કે મધ્યસ્થતાનું ન્યાયિક બેઠકસ્થાન લંડનમાં રહેશે. ઉક્ત કરારના આધારે, પી.એસ.સી.ઓમાં આવશ્યક સુધારો કરવામાં આવ્યો છે. કરાર તથા પક્ષકારોની સંમતિના આધારે, મધ્યસ્થ પંચે “અંતિમ આંશિક સંમતિ એવોર્ડ” પસાર કરીને દાવેદારોની મધ્યસ્થતા અંગેની નોટિસ હેઠળ ઇંગ્લેન્ડના લંડનમાં શરૂ કરાયેલ મધ્યસ્થતા માટે મધ્યસ્થતાનું ન્યાયિક બેઠકસ્થાન (અથવા કાનૂની સ્થળ) નિશ્ચિત કર્યું છે. એવોર્ડમાં આ પણ નોંધવામાં આવ્યું છે કે મધ્યસ્થતામાં કોઈપણ સુનાવણી પેરિસ, ફ્રાન્સ, સિંગાપુર અથવા પંચને અનુકૂળ જણાય તેવા અન્ય કોઈ સ્થળે યોજાઈ શકે છે. કલમ ૩૩.૧૨ મુજબ, મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી અંગ્રેજી ભાષામાં

ચલાવવામાં આવશે. પક્ષકારો વચ્ચે આ બાબતે પણ સંમતિ થયેલી છે કે પી.એસ.સી.ઓની કલમ ૩૩માં રહેલા મધ્યસ્થતા કરારની શરતો અને નિયમો સંપૂર્ણ બળ અને અમલ સાથે ચથાવત્ રહેશે અને મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી પર લાગુ પડશે. કલમ ૩૩માં સમાવાયેલ મધ્યસ્થતા કરાર ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ દ્વારા શાસિત રહેશે. આ તમામ પરિબળોની સંયુક્ત અસરથી સ્પષ્ટ રીતે દર્શાય છે કે પક્ષકારોએ સ્પષ્ટ કરાર દ્વારા મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ (ભારતીય) ના ભાગ ૧ની મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી પરની લાગુ પડતાને બહાર રાખી છે. [પરા ૫૮, ૩૪] [૪૮૯-એફ-જી; ૫૦૨-ડી-જી]

વેન્યર ગ્લોબલ એન્જિનિયરિંગ વિ. સત્યમ કમ્પ.જે.જે/ઇ.આર.સર્વિસેસ લિ. ૨૦૦૮ (૧) એસ.સી.આર ૫૦૧: (૨૦૦૮) ૪ એસ.સી.સી ૧૯૦ - લાગુ પડતો નથી એમ ઠરાવવામાં આવ્યું.

૨.૯. હાલના કેસમાં, કોઈપણ વૈધાનિક જોગવાઈઓના ભંગનો કોઈ ભય નથી. પ્રાથમિક દ્રષ્ટિએ એવું જણાય છે કે ગેઝેટ સૂચના સામે કોઈ પડકાર કરવામાં આવેલો નથી. હકીકતમાં, દાવા-નિવેદન દર્શાવે છે કે લગાવવામાં આવેલ રોયલ્ટી/સેસની રકમો ચૂકવવામાં આવી છે. પ્રાર્થના પી.એસ.સી.ની કલમો ૧૫.૬ અને ૧૫.૭ના આધારે ચૂકવેલ રકમોની પરતફેર માટે છે. કાયદામાં થયેલા કોઈપણ ફેરફારોના પ્રભાવને સમતોલ કરવા માટે કરારમાં જરૂરી સુધારા અને સમાયોજન કરવાની માંગ પણ કરવામાં આવી હોય તેમ જણાય છે. આમાંથી કોઈપણ દાવામાં ભારતીય કાયદાઓનો કોઈ સ્પષ્ટ અથવા એટલો પ્રગટ ભંગ જણાતો નથી. કલમ ૩૪ હેઠળ અરજી દાખલ કરવાનો આધાર એ છે કે અપીલકર્તાઓ દેશના કાયદાઓનું પાલન કરવા બંધાયેલા છે. અપીલકર્તાઓએ ક્યાંય એવો દાવો કર્યો નથી કે તેઓ ભારતના કાયદાઓમાંથી મુક્ત છે. તેમનો દાવો એ છે કે ભારત સરકાર, જે કરાર એટલે કે પી.એસ.સી.ની પક્ષકાર છે, તે કરારમાં નિર્ધારિત મુજબ છૂટ મેળવવા માટે પ્રયત્ન કરવામાં અને તે પ્રાપ્ત કરવામાં નિષ્ફળ ગઈ. દાવામાં તત્ત્વ છે કે નહીં તે નિશ્ચિતપણે લવાદનો વિષય છે.

અપીલકર્તાઓનો એવો કેસ નથી કે તેઓ પી.એસ.સી.ઓ. હેઠળની કરારગત બાધ્યતાઓના પાલન સંબંધિત ભારતના કાયદાઓથી બંધાયેલા નથી. ભારત સરકાર વિરુદ્ધ નિર્ણય આપવામાં આવે તો તે ભારતની જાહેર નીતિનો ભંગ કરશે, એવી દલીલના આધારે લવાઈ કરારને ત્યજી શકાય નહીં. માત્ર એટલા માટે કે લવાઈ અધિકરણે ઠરાવ્યું છે કે દાવાઓ લવાયોગ્ય છે, તેનો અર્થ એવો થતો નથી કે દાવાઓ સ્વીકારી લેવાયા છે અને ભારતના હિતવિરુદ્ધ કોઈ નિર્ણય આપવામાં આવ્યો છે. [ફરો પૃષ્ઠ ૫૮] [૫૦૩-ઈ-એચ; ૫૦૪-એ-સી]

૨.૧૦. વડી અદાલત કરારના યોગ્ય કાયદા અને લવાઈ કરારના યોગ્ય કાયદા માટે લાગુ પડતા કાયદા વચ્ચે ભેદ કરવામાં નિષ્ફળ રહી. વડી અદાલત આ બાબત નોંધવામાં પણ નિષ્ફળ રહી કે હવે, લગભગ તમામ આંતરરાષ્ટ્રીય અધિકારક્ષેત્રોમાં, એ સ્થિતિ થઈ ચૂક્યું છે કે લવાઈ માટેનો કરાર એ તે મૂળભૂત કરારથી જુદો અને સ્વતંત્ર કરાર છે, જેમાં લવાઈ કરાર સમાવાયેલ હોય છે. લવાઈ કરારને મૂળભૂત કરારથી અલગ માનવાનો આ વિભાજ્યતાનો સિદ્ધાંત ખરેખર લવાઈ અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૧૬ દ્વારા કાયદેસર રીતે માન્ય કરાયેલ છે. કલમ ૧૬(૧) ના સાદા અવલોકનથી જ સ્પષ્ટ થાય છે કે લવાઈ કરાર કરારની અન્ય શરતોથી સ્વતંત્ર છે. વધુમાં, કરારને રદબાતલ અને અમાન્ય જાહેર કરવામાં આવ્યો હોય તો પણ, તેનાથી આ પૂર્વનિર્ધારિત નિષ્કર્ષ આવતો નથી કે લવાઈ ખંડ અમાન્ય છે. [પરા ૬૧] [૫૦૪-ડી-એફ; ૫૦૫-બી]

રેવ ઇલેક્ટ્રિક કાર કંપની પી. લિ. વિ. ગ્રીન મોબિલ ૨૦૧૧ (૧૩ ) એસસીઆર ૩૫૮: (૨૦૧૨) ૨ એસસીસી ૮૩; ટુડે હોમ્સ એન્ડ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પ્રા. લિ. વિ. લુધિયાણા ઇમ્પ્રૂવમેન્ટ ટ્રસ્ટ અને અન્ય. (૨૦૧૩) ૭ સ્કેલ ૩૨૭; એનરકોન (ઇન્ડિયા) લિ. અને અન્ય વિ. એનરકોન જીએમબીએચ અને અન્ય. ૨૦૧૪(૧) આર્બ.એલઆર ૨૫૭ (એસસી); વર્લ્ડ સ્પોર્ટ ગ્રુપ (મોરીશિયસ) લિ. વિ. એમએસએમ સેટેલાઈટ (સિંગાપુર) પીટીસી લિ. સિવિલ અપીલ નં. ૮૯૫ ઓફ ૨૦૧૪ – સંદર્ભિત.

૨.૧૧. વિભાજ્યતાનો સિદ્ધાંત પક્ષકારોને એ બાબતે સંમત થવાની મંજૂરી

આપે છે કે એક દેશનો કાયદો મૂળભૂત કરારને શાસિત કરશે અને બીજા દેશના કાયદાઓ લવાદ કરાર પર લાગુ પડશે. પક્ષકારો એ બાબતે પણ સંમત થઈ શકે છે કે સંદર્ભની કાર્યવાહી પણ બીજા દેશના કાયદાથી શાસિત થશે. આ દુર્લભ બાબત ગણાય, કારણ કે તેથી અતિ જટિલ પ્રશ્નો ઊભા થાય. એવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે કે સમજદાર વેપારીઓ અયોગ્ય પરિણામો ઇચ્છતા નથી. હાલના કેસમાં, પક્ષકારોએ કરાર દ્વારા એવી જોગવાઈ કરી હતી કે મૂળભૂત કરાર (પી.એસ.સી.) ભારતના કાયદાઓ દ્વારા શાસિત રહેશે. તેના વિપરીત, એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે લવાદ કરાર ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ દ્વારા શાસિત રહેશે. પી.એસ.સી. ને શાસિત કરનાર કાયદા અને લવાદ કરારને શાસિત કરનાર કાયદા વચ્ચે કોઈપણ ગૂંચવણ માટે અવકાશ નહોતો. તેથી, વડી અદાલતે નોંધેલા તે નિષ્કર્ષો કે અંગ્રેજી કાયદાની લાગુપાડવાની વ્યાપ્તિ માત્ર સંદર્ભની કાર્યવાહી પૂરતી જ મર્યાદિત રહેશે, સ્વીકારી શકાય તેમ નથી. [પરા ૬૨, ૬૩] [૫૦૫-ડી-જી; ૫૦૬-એ]

૨.૧૨. કલમ ૩૨.૨ નો નિર્ધારિત વિધિક બેઠક તેમજ મધ્યસ્થી કરારને શાસન કરનાર કાયદા પર કોઈ અસર થવાની નથી. આ બાબતનો સ્પષ્ટ ભાન અંતિમ આંશિક સંમતિ આદેશના અવલોકનથી થાય છે, જેના પર મધ્યસ્થી અધિકરણના ત્રણેય સભ્યો દ્વારા હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા છે અને જેમાં નોંધવામાં આવ્યું છે કે દાવેદારની સૂચના હેઠળ આરંભવામાં આવેલી મધ્યસ્થીની વિધિક બેઠક "લંડન, ઇંગ્લેન્ડ" રહેશે. [પેરા ૬૫] [૫૦૬-એફ-જી]

૨.૧૩. પીએસસી ભારતના કાયદા દ્વારા શાસિત હોવાથી મધ્યસ્થીનું સ્થાન ભારતમાં જ રહેશે; ભારતના કાયદાઓમાં મધ્યસ્થી અધિનિયમ, ૧૯૮૬નો પણ સમાવેશ થાય છે, તેથી અનુચ્છેદ ૩૩.૧૨માં સમાર્પિત જોગવાઈઓની પરવા કયા વિના મધ્યસ્થી અધિનિયમ, ૧૯૮૬ મધ્યસ્થી કાર્યવાહી પર લાગુ પડશે; અને આંશિક અંતિમ એવોર્ડ પસાર થયા પછી જ માત્ર મધ્યસ્થીના સંચાલન સંબંધે ઇંગ્લેન્ડનો કાયદો લાગુ પડશે, એવી રજૂઆતો સ્વીકારી શકાય તેવી નથી. અનુચ્છેદ ૩૨.૧ પોતે જ જોગવાઈ કરે છે કે તે અનુચ્છેદ ૩૩.૧૨ની જોગવાઈને આધીન રહેશે.

અનુચ્છેદ ૩૩.૧૨ જોગવાઈ કરે છે કે આ અનુચ્છેદમાં સમાવાયેલ મધ્યસ્થી કરાર ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ દ્વારા શાસિત રહેશે. 'ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ' શબ્દસમૂહને માત્ર પ્રક્રિયાત્મક કાયદા પૂરતો મર્યાદિત એવો સંકુચિત અર્થ આપી શકાય નહીં. કાયદા હેઠળ પક્ષકારોને કરાર માટેનો કાયદો, મધ્યસ્થી કરાર માટેનો કાયદો અને પ્રક્રિયાત્મક કાયદો અલગ-અલગ નક્કી કરવાની મંજૂરી છે. [પરા ૬૬] [૫૦૬-એચ; ૫૦૭-એ-ડી]

૨.૧૪. આ તત્કાલીન કેસમાં સ્થિતિ એવી હતી કે પક્ષકારો માટે એવો કરાર કરવો ખુલ્લો હતો કે મૂળભૂત કરાર (પી.એસ.સી.) ને શાસન કરતી કાનૂની વ્યવસ્થા, મધ્યસ્થી કરારને શાસન કરતી કાનૂની વ્યવસ્થાથી ભિન્ન રહેશે. કલમ ૩૨.૧ માં વિશેષરૂપે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે પી.એસ.સી. હેઠળની કરારજન્ય બાધ્યતાઓના પાલન પર ભારતના કાયદાઓનો અમલ થશે અને તેનું અર્થઘટન પણ ભારતના કાયદાઓ અનુસાર કરવામાં આવશે. જ્યાં સુધી વૈકલ્પિક વિવાદ નિવારણ કરાર, અર્થે મધ્યસ્થી કરારનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી તે ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ દ્વારા શાસિત રહેશે. એવો કોઈ આધાર નથી જેના આધારે પ્રતિવાદીઓને એવું કહેવાની મંજૂરી મળી શકે કે ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓની લાગુ પડતાશ માત્ર મધ્યસ્થી સંદર્ભની કાર્યવાહી સુધી મર્યાદિત હતી. મધ્યસ્થીની કાર્યવાહીનું શાસન કરતો કાયદો પરસ્પર વિનિમયપૂર્વક ક્યુરિયલ કાયદો અથવા પ્રક્રિયાત્મક કાયદો અથવા લેક્સ ટોરી તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. એવું કહી શકાય નહીં કે પક્ષકારોએ કરાર દ્વારા મધ્યસ્થી અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ને અપવર્જિત કર્યો નથી. તેથી, વડી અદાલત દ્વારા કાઢવામાં આવેલો એવો નિષ્કર્ષ કે ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓનો ઉદ્દેશ માત્ર મધ્યસ્થી સંદર્ભની કાર્યવાહી સંબંધિત પ્રક્રિયાત્મક પાસાઓ સુધી જ મર્યાદિત છે, તેને મંજૂરી આપી શકાય નહીં. [ફરો ૬૭,૭૧) [૫૦૭-જી-એચ; ૫૦૮-એ-બી; ૫૧૨-એ-બી]

. ~ મિસ ડોઝકો ઇન્ડિયા પી. લિ. વિ. મિસ દૂસાન ઇન્ફ્રાકોર

કો. લિ.

(૨૦૦૯) ૩ એ.એલ.આર. ૧૬૨ – નો સંદર્ભ લેવાયો.

ઇંગ્લેન્ડમાં વ્યાપારી લવાદની કાયદા અને પ્રથા, મસ્ટિલ અને બોર્ડ દ્વારા,

રમી આવૃત્તિ. – નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૨.૧૫. એવું કહી શકાય નહીં કે, કારણ કે સંબંધિત મુદ્દાઓ ભારતની જાહેર નીતિ સાથે સંબંધ ધરાવે છે, તેથી લવાદ અધિનિયમ, ૧૯૯૬ નો ભાગ ૧ લાગુ પડશે. લવાદ અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ના ભાગ ૧ ની લાગુ પડતાશીલતા એવોર્ડ સામેના પડકારના સ્વરૂપ પર નિર્ભર નથી. એવોર્ડને જાહેર નીતિના આધારે પડકારવામાં આવ્યો હોય કે ન આવ્યો હોય, તેને આ પૂર્વશરત પૂર્ણ કરવી જ પડશે કે લવાદ અધિનિયમ, ૧૯૯૬ લવાદી કરાર પર લાગુ પડે છે. વડી અદાલતે આ માન્યતા અપાવીને કે કલમ ૩૩.૧૨ માં સમાવાયેલ જોગવાઈઓ માત્ર કાર્યવાહી પર લાગુ પડતા પ્રક્રિયાત્મક કાયદાના નિર્ધારણ માટે જ સંબંધિત છે, અધિકારક્ષેત્ર સંબંધિત ભૂલ કરી હતી. પક્ષકારોએ કરાર દ્વારા એ નક્કી કર્યું છે કે લવાદનું કાનૂની બેઠકસ્થાન લન્ડન રહેશે. અંતિમ આંશિક સંમતિ એવોર્ડમાં નોંધાયેલ મુજબ, પી.એસ.સી.ઓમાં જરૂરી સુધારો પણ કરવામાં આવ્યો છે. વધુમાં, લવાદ અધિનિયમ, ૧૯૯૬ માં કાનૂની બેઠકસ્થાનની વ્યાખ્યા આપવામાં આવી નથી કે તેનો ઉલ્લેખ પણ કરવામાં આવ્યો નથી. બીજી તરફ, ‘જ્યુરિડિકલ સીટ’ શબ્દસમૂહની અંગ્રેજી લવાદ અધિનિયમની કલમ ૩ માં વિશેષરૂપે વ્યાખ્યા આપવામાં આવી છે. તેથી, આ પરથી સ્પષ્ટપણે દર્શાય છે કે પક્ષકારોની સમજ એવી હતી કે ઇંગ્લેન્ડનો લવાદ કાયદો લવાદી કરાર પર લાગુ પડશે. [પરંતુ ભારત એલ્યુમિનિયમ કંપની વિ. કાઈઝર એલ્યુમિનિયમ ટેકનિકલ સર્વિસિસ ઇન્ક. ૨૦૧૨ (૧૨) એસ.સી.આર. ૩૨૭ : (૨૦૧૨) ૯ એસ.સી.સી. ૫૫૨; સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત અને અન્ય વિ. જસ્ટિસ આર.એ. મહેતા (નિવૃત્ત) તથા અન્ય, ૨૦૧૩ (૧) એસ.સી.આર. ૧ : (૨૦૧૩) ૩ એસ.સી.સી. ૧ – નો ઉલ્લેખ કરાયો.

તમિલ નાડુ વિજળી બોર્ડ વિ. એસટી-સીએમએસ ઇલેક્ટ્રિક કંપની પ્રા. લિ. (૨૦૦૭) ૨ ઓલ ઇ.આર. (કોમ) ૭૦૧ – નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

પ્રકરણ કાનૂન સંદર્ભ:

(૨૦૦૭) ૨. ઓલ ઇ.આર. (કોમ.) ૭૦૧ પરિચ્છેદ ૨૧માં ઉલ્લેખિત

(૨૦૧૧ > ૯ એસીઈ ૧૩૫ પરિચ્છેદ ૨૮ માં સંદર્ભિત

(૨૦૦૯) ૩ એ.એલ.આર. ૧૬૨ પરા ૨૮ માં ઉલ્લેખિત ૫૦ ૨૦૧૨ (૧૨)  
) એસ.સી.આર. ૩૨૭ પરા ૨૮, ૨૯ માં ઉલ્લેખિત ૨૦૧૩ (૧)  
એસ.સી.આર. ૧ પરા ૨૯ માં ઉલ્લેખિત  
૨૦૧૧ (૮) એસ.સી.આર. ૫૬૯ આધાર રાખવામાં આવ્યો ફકરો ૩૪,  
૩૬,

૪૧

૨૦૧૧ (૮) એસસીઆર ૫૬૯ આધાર લેવામાં આવ્યો પરિચ્છેદ  
૪૭,૪૮, ૫૧

(૨૦૦૮) ૧ લોયડ્સ લો રિપોર્ટ ૨૩૯ પરા ૫૪માં ઉલ્લેખિત  
(૨૦૧૨) ડબલ્યુએલ ૧૪૭૬૪ પરિચ્છેદ ૫૫ માં ઉલ્લેખિત  
૨૦૦૮ (૧) એસ.સી.આર. ૫૦૧ ઠરાવ્યું ફકરો ૫૯

લાગુ ન પડતું

૨૦૧૧ (૧૩) એસ.સી.આર. ૩૫૯ ફકરો ૬૧માં ઉલ્લેખિત

૨૦૧૩ (૭) સ્કેલ ૩૨૭ ફકરા ૬૧ માં ઉલ્લેખિત

૨૦૧૪ (૧) આર્બ્. એલ.આર. ૨૫૭ (એસ.સી.) પરા ૬૧ માં ઉલ્લેખિત

દીવાની અપીલ અધિકારક્ષેત્ર : દીવાની અપીલ ક્રમાંક ૫૭૬૫ સન  
૨૦૧૪.

.૪૬૯

નવી દિલ્હીની દિલ્હી વડી અદાલતમાં ઓએમપી નં. ૪૬/૨૦૧૩ માં તા.  
૨૨.૦૩.૨૦૧૩ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

ડૉ. અભિષેક મનુ સિંઘવી, સમીર પારેખ, મધુર બયા, ફૈસલ શેરવાનીએમ,  
ઉત્સવ ત્રિવેદી (પારેખ એન્ડ કો. માટે), અપીલકર્તા તરફથી.

એ.કે. ગાંગુલી, અભિજીત સિંઘા, સંગીતા મંડલ, મમતા તેવારી, સ્વાતિ  
સિંઘા, શ્રી વિશાલ ગેહરાના (મંડલ એન્ડ કો., તરફથી), પ્રતિવાદી તરફે.

અદાલતનો ચુકાદો નીચે મુજબ જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો  
સુરિન્દર સિંઘ નિજ્જર, ન્યાયાધીશ ૧. રજા મંજૂર કરવામાં આવે છે.

૨. આ અપીલ નવી દિલ્હીની દિલ્હી વડી અદાલતે ઓ.એમ.પી. નં. ૪૬

ઓફ ૨૦૧૩ માં તા. ૨૨મી માર્ચ, ૨૦૧૩ના રોજ આપેલા ચુકાદા વિરુદ્ધ દાખલ કરવામાં આવી છે. ઉપરોક્ત ચુકાદા દ્વારા, દિલ્લી વડી અદાલતે પ્રતિવાદી દ્વારા લવાદ અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૮૬ ની કલમ ૩૪ હેઠળ દાખલ કરાયેલ અરજી મંજૂર કરી છે (જેને આ પછી 'લવાદ અધિનિયમ, ૧૯૮૬' તરીકે ઉલ્લેખવામાં આવશે), જેમાં તા. ૧૨મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૨ના અંતિમ આંશિક એવોર્ડને પડકારવામાં આવ્યો હતો. ઉપરોક્ત એવોર્ડ દ્વારા, અરજીકર્તાએ રોયલ્ટી, સેસ, સેવા કર અને સી.એ.જી. ઓડિટ અંગે કરેલ દાવાઓની લવાદયોગ્યતા સંબંધિત ભારત સંઘ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ વાંધો નામંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

૩. કાનૂની મુદ્દાઓની ચર્ચા કરીએ તે પહેલાં, સંબંધિત તથ્યોની અતિ સંક્ષિપ્ત નોંધ લેવી યોગ્ય રહેશે.

૪. પક્ષકારોએ તા. ૨૨મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૪ના રોજ બે ઉત્પાદન વહેંચણી કરારો કર્યા હતા (જેમાં સુધારા કરાર નં. ૧ અને સુધારા કરાર નં. ૨ દ્વારા સુધારા કરવામાં આવ્યા હતા) (આગળ "પીએસસી" અથવા "પીએસસીઓ" તરીકે ઉલ્લેખિત) અને જ્યાં યોગ્ય હોય ત્યાં તે મુજબ. આ બે પીએસસીઓ મિડ અને સાઉથ તાસિ ક્ષેત્રોમાંથી (આગળ "તાસિ" અથવા "તાસિ ક્ષેત્ર" તરીકે ઉલ્લેખિત) પેટ્રોલિયમના અનુસંધાન અને ઉત્પાદન માટે, તેમજ પત્રા અને મુક્તા ક્ષેત્રોમાંથી (આગળ "પત્રા મુક્તા" અથવા "પત્રા મુક્તા ક્ષેત્રો" તરીકે ઉલ્લેખિત) પેટ્રોલિયમના અનુસંધાન અને ઉત્પાદન માટે જોગવાઈ કરે છે. આ બે પીએસસીઓનો અનુક્રમે "તાસિ પીએસસી" અને "પત્રા મુક્તા પીએસસી" તરીકે ઉલ્લેખ કરવામાં આવશે.

૫. પી.એસ.સી.માંથી એક અપીલકર્તા રિલાયન્સ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ (આર.આઈ.એલ.) સાથે કરવામાં આવ્યો હતો, જે ભારતના કાયદાઓ હેઠળ સ્થાપિત એક નિગમિત સંસ્થા છે. તે એક મુખ્ય ભારતીય બહુદેશીય સંસ્થા છે અને ભારતમાં ખાનગી ક્ષેત્રની સૌથી મોટી કંપની છે, જેના હિતો તેલ અને ગેસના અન્વેષણ અને ઉત્પાદન, પેટ્રોલિયમ રિફાઇનિંગ અને બજારીકરણ, પેટ્રોકેમિકલ્સ, કાપડ, રિટેલ અને વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રો

સહિતની પ્રવૃત્તિઓમાં છે. બીજો પી.એસ.સી. બી.જી. એક્સ્પ્લોરેશન એન્ડ પ્રોડક્શન ઇન્ડિયા લિમિટેડ ("બી.જી."), જે કેમેન આઇલેન્ડ્સના કાયદાઓ હેઠળ સ્થાપિત એક નિગમિત સંસ્થા છે, સાથે કરવામાં આવ્યો હતો. તે બી.જી. ગ્રુપનો ભાગરૂપ કંપની છે, જે યુનાઇટેડ કિંગડમમાં મુખ્યાલય ધરાવતો અને અનેક દેશોમાં વ્યાપારિક કામગીરી ધરાવતો એક આંતરરાષ્ટ્રીય ઊર્જા સમૂહ છે. વર્ષ ૨૦૦૨માં, બી.જી. ગ્રુપે એનરોન ઓઇલ એન્ડ ગેસ ઇન્ડિયા લિમિટેડ (ઇ.ઓ.જી.આઇ.એલ., જે અગાઉ એનરોન સમૂહની કંપનીઓનો ભાગ હતી) ની શેર મૂડી પ્રાપ્ત કરી હતી. ૧૫મી ફેબ્રુઆરી, ૨૦૦૩ના રોજ તેના અધિગ્રહણ થયા પછી, ઇ.ઓ.જી.આઇ.એલ.નું નામ બદલીને બી.જી. એક્સ્પ્લોરેશન એન્ડ પ્રોડક્શન ઇન્ડિયા લિમિટેડ કરવામાં આવ્યું.

૬. ઓએનજીસી ભારતની રાજ્ય માલિકીની તેલ અને ગેસ કંપની છે, જેમાં ભારત સરકારની ૭૪.૧૪ % ઇક્વિટી હિસ્સેદારી છે. તે ક્રૂડ ઓઇલ, પ્રાકૃતિક ગેસ અને એલપીજી સહિત વિવિધ પેટ્રોલિયમ ઉત્પાદનોનું ઉત્પાદન કરે છે. આ ત્રણેય કંપનીઓને મળીને "કોન્ટ્રાક્ટર" તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે (પીએસસીની કલમ ૧.૨૩ માં).

૭. બંને પી.એસ.સી. વૈકલ્પિક વિવાદ નિવારણ ચંત્રણાઓ માટે વિગતવાર પ્રક્રિયા પ્રદાન કરે છે. આ હેતુ માટે પી.એસ.સી.ની કલમો ૩૨ અને ૩૩ સંબંધિત છે. આ કલમોમાં નીચે મુજબ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે :

"કલમ ૩૨ – કરારનો લાગુ પડતો કાયદો અને ભાષા. –

૩૨. ૧ કલમ ૩૩.૧૨ ની જોગવાઈઓને આધીન રહીને, આ કરાર ભારતના કાયદાઓ અનુસાર શાસિત થશે અને તેનો અર્થઘટન કરવામાં આવશે.

૩૨. ૨ આ કરારમાં કશુંપણ એવું નહીં ગણાય કે જેના આધારે સરકાર અથવા ઠેકેદારને આ કરાર દ્વારા તેમને પ્રદાન કરાયેલા હકો, વિશેષાધિકારો અને સત્તાઓનો એવો રીતે ઉપયોગ કરવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થાય, જે

ભારતના કાયદાઓનો ભંગ કરે.

૩૨. ૩ આ કરારની ભાષા અંગ્રેજી ભાષા રહેશે અને તેનો ઉપયોગ મધ્યસ્થીય કાર્યવાહી દરમિયાન કરવામાં આવશે. આ કરારને સંબંધિત તમામ સંદેશાવ્યવહાર, સુનાવણીઓ અથવા દૃશ્ય સામગ્રી અથવા દસ્તાવેજો અંગ્રેજીમાં રહેશે.

અનુચ્છેદ ૩૩ – એકમાત્ર નિષ્ણાત, સમાધાન અને લવાદ ૩૩.૧ પક્ષકારો આ કરારની કોઈપણ શરતો અને નિયમોમાંથી ઉત્પન્ન થતી અથવા તે સાથે સંબંધિત તથા તેના અર્થઘટન અથવા અમલ અંગેની તમામ વિવાદો, મતભેદો અથવા દાવાઓને સૌહાર્દપૂર્ણ રીતે પતાવટ કરવા માટે તેમના શ્રેષ્ઠ પ્રયત્નો કરશે.

. . . . .

૩૩. ૨ આ કરારની શરતો અનુસાર, જે બાબતોને પક્ષકારોએ એકમાત્ર નિષ્ણાતને સંદર્ભિત કરવા માટે સંમતિ આપી હોય અને અન્ય એવી બાબતોને, જેને પક્ષકારો આમ સંદર્ભિત કરવા માટે સંમતિ આપે, તે સિવાય, અહીંથી પક્ષકારો વચ્ચે ઉદ્ભવતો કોઈપણ વિવાદ, મતભેદ અથવા દાવો, જે સૌહાર્દપૂર્ણ રીતે પતાવી શકાય તેમ ન હોય, તે કોઈપણ પક્ષકાર દ્વારા કલમ ૩૩.૩ મુજબ લવાદને સોંપી શકાય છે. એવો એકમાત્ર નિષ્ણાત આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રતિષ્ઠા ધરાવતો, સંબંધિત લાયકાતો અને અનુભવ ધરાવતો, સ્વતંત્ર અને નિષ્પક્ષ વ્યક્તિ હશે, જેની નિમણૂક પક્ષકારો વચ્ચેની સંમતિથી કરવામાં આવશે. નિમણૂક કરાયેલ કોઈપણ એકમાત્ર નિષ્ણાત નિષ્ણાત તરીકે કાર્ય કરશે, લવાદી તરીકે નહીં, અને તેને સંદર્ભિત કરવામાં આવેલી બાબતો અંગે એકમાત્ર નિષ્ણાતનો નિર્ણય અંતિમ અને પક્ષકારો પર બંધનકારક રહેશે તથા લવાદને આધીન રહેશે નહીં. જો પક્ષકારો એકમાત્ર નિષ્ણાત અંગે સંમતિ પર પહોંચી શકતા ન હોય, તો વિવાદિત વિષયવસ્તુ લવાદને સંદર્ભિત કરી શકાય છે.

૩૩. અહીં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને આધીન રહી, કોઈપણ અનિરાકૃત વિવાદ, મતભેદ અથવા દાવો, જેનો વાજબી સમયમર્યાદામાં

સૌહાર્દપૂર્ણ રીતે નિકાલ થઈ શકતો નથી, તે, કલમ ૩૩.૨માં ઉલ્લેખિત મુદ્દાઓ સિવાય, નીચે જણાવ્યા મુજબ અંતિમ નિર્ણય માટે લવાઈ પંચ સમક્ષ રજૂ કરી શકાય.

૩૩. ૪ મધ્યસ્થ પંચમાં ત્રણ મધ્યસ્થોનો સમાવેશ થશે. મધ્યસ્થતા શરૂ કરનાર પક્ષ અથવા પક્ષકારો એક મધ્યસ્થની નિમણૂક કરશે અને જવાબ આપનાર પક્ષ અથવા પક્ષકારો બીજા એક મધ્યસ્થની નિમણૂક કરશે અને બંને પક્ષો તે અંગે અન્ય પક્ષોને જાણ કરશે. પક્ષો દ્વારા નિમણૂક કરાયેલા બે મધ્યસ્થો ત્રીજા મધ્યસ્થની નિમણૂક કરશે.

૩૩. ૫ કોઈપણ પક્ષકાર મધ્યસ્થની નિમણૂક કર્યા પછી, અન્ય પક્ષકાર(ઓ)ને લેખિતમાં બીજા મધ્યસ્થની નિમણૂક કરવા વિનંતી કરી શકે છે. જો એવો અન્ય પક્ષકાર તે કરવા માટેની લેખિત વિનંતિ પ્રાપ્ત થયાની તારીખથી પિસ્તાળીસ (૪૫) દિવસની અંદર મધ્યસ્થની નિમણૂક કરવામાં નિષ્ફળ જાય, તો એવો મધ્યસ્થ, પ્રથમ પક્ષકારની વિનંતિ પર, એવી વિનંતિ પ્રાપ્ત થયાની તારીખથી પિસ્તાળીસ (૪૫) દિવસની અંદર, હેગ સ્થિત પરમનેન્ટ અદાલત ઓફ આર્બિટ્રેશનના સેક્રેટરી જનરલ દ્વારા, મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી સાથે સંબંધિત કોઈપણ પક્ષકારના દેશના નાગરિક ન હોય તેવી વ્યક્તિઓમાંથી નિમવામાં આવી શકે છે.

૩૩. ૬ જો પક્ષકારો દ્વારા નિયુક્ત કરાયેલા બે મધ્યસ્થો બીજા મધ્યસ્થની નિયુક્તિ થયાની તારીખથી ત્રીસ (૩૦) દિવસની અંદર ત્રીજા મધ્યસ્થની નિયુક્તિ બાબતે સહમત થવામાં નિષ્ફળ જાય અને પક્ષકારો અન્યથા સહમત ન થાય, તો હેગ ખાતેની પરમનેન્ટ અદાલત ઓફ આર્બિટ્રેશનના સેક્રેટરી જનરલ, કોઈપણ એક પક્ષકારની વિનંતી પર અને બંને સાથે પરામર્શ કરીને, ત્રીજા મધ્યસ્થની નિયુક્તિ કરી શકશે, જે કોઈપણ પક્ષકારના દેશનો નાગરિક ન હોવો જોઈએ.

૩૩. ૭ જો કોઈ મધ્યસ્થ કાર્ય કરવામાં નિષ્ફળ જાય અથવા કાર્ય કરવા અસમર્થ હોય, તો તેના ઉત્તરાધિકારીની નિમણૂક આ

અનુચ્છેદમાં નિર્ધારિત રીત પ્રમાણે એવી રીતે કરવામાં આવશે જાણે તે પ્રથમ નિમણૂક હોય.

૩૩. ૮ મધ્યસ્થી પંચનો નિર્ણય અને, મધ્યસ્થીઓ વચ્ચે મતભેદના કિસ્સામાં, બહુમતીનો નિર્ણય, પક્ષકારો પર અંતિમ અને બંધનકારક રહેશે.

૩૩. ૯ મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી સંયુક્ત રાષ્ટ્ર આંતરરાષ્ટ્રીય વેપાર કાયદા આયોગ (યુ.એન.સી.આઈ.ટી.આર.આલ.) ના ૧૯૮૫ના મધ્યસ્થતા નિયમો અનુસાર હાથ ધરવામાં આવશે, પરંતુ જો આ નિયમો અને આ કલમ ૩૩ની જોગવાઈઓ વચ્ચે કોઈ વિરોધાભાસ ઊભો થાય, તો આ કલમ ૩૩ની જોગવાઈઓ પ્રભાવી રહેશે.

૩૩. ૧૦ આ કરાર હેઠળના વિવાદો અને દાવાઓનું મધ્યસ્થતા દ્વારા નિરાકરણ કરાવવાનો અધિકાર આ કરારના સમાપ્તિ પછી પણ ચલાવતું રહેશે.

૩૩. ૧૧ વિવાદને મધ્યસ્થતા માટે રજૂ કરતાં પહેલાં, પક્ષકારો પરસ્પર સંમતિથી યુ.એન.સી.આઈ.ટી.આર.એલ.ના સમાધાન નિયમો હેઠળ તે બાબત સમાધાન માટે રજૂ કરી શકે છે. જો પક્ષકારો નિયમો અનુસાર સમાધાનકર્તા (અથવા સમાધાનકર્તાઓ) અંગે સંમતિ પર પહોંચી શકતા ન હોય, તો તે બાબત મધ્યસ્થતા માટે રજૂ કરી શકાય છે. સમાધાનની કાર્યવાહી પ્રલંબિત હોય ત્યારે કોઈ મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી આરંભવામાં આવશે નહીં અને તેવી કાર્યવાહી સાઠ (૬૦) દિવસની અંદર પૂર્ણ કરવામાં આવશે.

૩૩. ૧૨ આ કલમ અનુસાર થતી સમાધાન અથવા લવાઈ કાર્યવાહીનું સ્થળ, જો પક્ષકારો અન્યથા સંમતિ ન આપે, તો લંડન, ઇંગ્લેન્ડ રહેશે અને તે અંગ્રેજી ભાષામાં ચલાવવામાં આવશે. આ કલમ ૩૩માં સમાવાયેલ લવાઈ કરાર ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓથી શાસિત રહેશે. શક્ય હોય તેટલા હદ સુધી, લવાઈ કાર્યવાહી શરૂ થવા છતાં અને કોઈ દાવો અથવા વિવાદ બાકી હોવા છતાં, પક્ષકારો આ કરારની શરતોનું પાલન ચાલુ રાખશે.

૩૩. ૧૩ પક્ષકારો દ્વારા નિયુક્ત કરાયેલ એકમાત્ર નિષ્ણાત અથવા સમાધાનકર્તાની ફી અને ખર્ચ પક્ષકારો દ્વારા સમાન હિસ્સે વહેન કરવામાં

આવશે. પંચનિર્ણયના ખર્ચનું મૂલ્યાંકન, જેમાં આનુષંગિક ખર્ચનો સમાવેશ થાય છે, અને તેના ચુકવણાની જવાબદારી પંચોનો વિવેકાધીન વિષય રહેશે."

૮. કલમ ૩૩.૧૨ અનુસાર, મધ્યસ્થી કાર્યવાહી તટસ્થ સ્થળ તરીકે લંડનમાં હાથ ધરવાની હતી. પીએસસીમાં પ્રવેશ કરતી વખતે, કોઈપણ પક્ષકારો ૪૭~

યુ.કે.માં નિવાસસ્થાન ધરાવતા. હકીકતમાં, અનુસરે, મધ્યસ્થ કાર્યવાહીનું સ્થળ પેરિસ ખાતે ખસેડવામાં આવ્યું અને પછી ફરીથી :..ઓન્ડન ખાતે ખસેડવામાં આવ્યું. પરિણામે, ૨૪મી ફેબ્રુઆરી, ૨૦૦૪ના રોજ, પીએસસીઓના પક્ષકારોએ પીએસસીઓમાં સુધારો કરતા એક કરારમાં પ્રવેશ કર્યો, જેના દ્વારા આ મુજબ જાણાવવામાં આવ્યું કે :~

"૪. લાગુ પડતું કાનૂન અને મધ્યસ્થતા :

લંડનથી પેરિસ સુધી મધ્યસ્થતાના સ્થળ/બેઠકમાં થયેલા ફેરફાર સિવાય, કરારની કલમો ૩૨ અને ૩૩ આ કરારમાં જરૂરી ફેરફારો સાથે પૂર્ણરૂપે સમાવાયેલ ગણાશે અને તે રીતે કે તેમાં કરાર અંગેના ઉદ્દેશો આ કરાર અંગેના ઉદ્દેશો ગણાશે."

૯. એવું જણાય છે કે પક્ષકારો વચ્ચે પી.એસ.સી.ઓ. હેઠળ અથવા તેના સંબંધમાં કેટલાક વિવાદો અને મતભેદો ઊભા થયા છે. પરિણામે, અપીલકર્તાએ તા. ૧૬મી ડિસેમ્બર, ૨૦૧૦ના રોજ મધ્યસ્થતાની નોટિસ જારી કરી હતી. વિવાદો, મતભેદો અને દાવાઓ ટેપ્ટી પી.એસ.સી. અને પત્રા અને મુક્તા પી.એસ.સી. બંને માટે સામાન્ય છે. અપીલકર્તાનું કહેવું છે કે પ્રતિવાદી સાથે પત્રવ્યવહાર અને બેઠકો દ્વારા સૌહાર્દપૂર્ણ રીતે વિવાદોનો ઉકેલ લાવવા માટે કરવામાં આવેલા તમામ પ્રયત્નો નિષ્ફળ ગયા છે. પી.એસ.સી.ઓ.માંથી ઉદ્ભવતા અથવા તેના સંબંધમાં ઊભા થતા વિવાદો, મતભેદો અને દાવાઓનો સારાંશ મધ્યસ્થતાની નોટિસના પરિચ્છેદ ૬ માં આપવામાં આવ્યો છે.

૧૦. ઉપરોક્ત નોટિસના અનુસંધાને, લવાદી અધિકરણની નિયમસર રચના ૨૯મી જુલાઈ, ૨૦૧૧ના રોજ કરવામાં આવી હતી.

અનુચ્છેદ ૩૩.૧૨ હેઠળ, લવાદનું સ્થળ લંડનમાં છે. પક્ષકારોએ લવાદી અધિકરણની નિમણૂકની શરતોની રૂલમી જુલાઈ, ૨૦૧૧ના રોજ પુષ્ટિ કરી હતી, જેને અધ્યક્ષ દ્વારા ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૨૦૧૧ના રોજ હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા હતા. ૨૧મી મે, ૨૦૧૨થી રૂલમી મે, ૨૦૧૨ દરમિયાન સિંગાપુરમાં મુદ્દાસર સુનાવણી યોજાઈ હતી. તે પછી, ઉપર નોંધ્યા મુજબ પી.એસ.સી.માં કરવામાં આવેલા સુધારાના આધારે, પક્ષકારોની સંમતિથી, લવાદી અધિકરણે ૧૪મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૧ના રોજ "અંતિમ આંશિક સંમતિ પુરસ્કાર" કર્યો હતો. ઉપરોક્ત પુરસ્કારમાં નીચે મુજબ નોંધવામાં આવ્યું છે:

"૩. બેઠક અંગે અંતિમ આંશિક પુરસ્કાર

૩. ૧ પક્ષકારોના કરાર મુજબ, અને પ્રત્યેક પક્ષકારની યોગ્ય રીતે અધિકૃત પ્રતિનિધિઓ દ્વારા તથા વકીલ મારફતે રજૂઆત થયેલ હોવાથી, આ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા આથી નિષ્કર્ષ નોંધવામાં આવે છે, આદેશ કરવામાં આવે છે અને એવોર્ડ આપવામાં આવે છે:

(એ) કે, પક્ષકારોના હક્કને નુકસાન પહોંચાડ્યા વિના, પક્ષકારો દ્વારા અનુવર્તીમાં લેખિતમાં અન્યથા સંમતિ આપવામાં આવે તે બાબતને આધીન રહીને, દાવેદારોની તા. ૧૬મી ડિસેમ્બર, ૨૦૧૦ની મધ્યસ્થતા સૂચના હેઠળ આરંભ કરાયેલ મધ્યસ્થતાના હેતુઓ માટે મધ્યસ્થતાનું ન્યાયિક બેઠકસ્થાન (અથવા કાનૂની સ્થાન) લંડન, ઇંગ્લેન્ડ રહેશે.

(બી) કે આ મધ્યસ્થી પ્રક્રિયામાં કોઈપણ સુનાવણીઓ પેરિસ, ફ્રાન્સ, સિંગાપુર અથવા ટ્રિબ્યુનલને અનુકૂળ લાગે તેવા અન્ય કોઈપણ સ્થળે યોજાઈ શકે.

(સી) તે કે, ઉપર મુજબ નિર્ધારિત કરેલ બાબતો સિવાય, પી.એસ.સી.એસ. ના કલમ ૩૩માં આવેલ મધ્યસ્થતા કરારોની શરતો અને નિયમો પૂર્ણ બળ અને પ્રભાવ સાથે યથાવત્ રહેશે અને આ મધ્યસ્થતામાં લાગુ પડશે."

૧૧. આ સંમતિ એવોર્ડ પર શ્રી ક્રિસ્ટોફર લાઉ એસસી (ચેરમેન), શ્રી પીટર લીવર ક્યુસી (સહ-લવાદકર્તા) અને શ્રી જસ્ટિસ બી.પી. જીવન રેડ્ડી (સહ-

લવાદકર્તા) દ્વારા વિધિવત હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા હતા।

૧૨. નિમણૂકની શરતોની કલમ ૨૮ અનુસાર, ટ્રિબ્યુનલના અધ્યક્ષને આંતરવર્તી આદેશો કરવાની સત્તા પ્રાપ્ત છે અને જો તેઓ યોગ્ય માને અથવા પક્ષકારોમાંથી કોઈ એક દ્વારા આખા ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા નિર્ણય આપવામાં આવે તેવી વિનંતી કરવામાં આવે, તો તેઓ ટ્રિબ્યુનલના અન્ય સભ્યો સાથે પરામર્શ કરી શકે છે. ટ્રિબ્યુનલના અન્ય સભ્યોની સહમતિથી અધ્યક્ષ દ્વારા વિવિધ સૂચનાઓ/આદેશો/સ્પષ્ટીકરણો આપવામાં આવ્યા હતા. ઉપરોક્ત સૂચનાઓ/આદેશો/સ્પષ્ટીકરણોના અનુસંધાને, દાવેદારો/અપીલકર્તાઓએ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ પોતાનું દાવા-નિવેદન તથા તા. ૫મી ઓગસ્ટ, ૨૦૧૧નું દાવા-નિવેદનમાં કરાયેલ સુધારણું અને તા. ૧૯મી જાન્યુઆરી, ૨૦૧૨નું દાવેદારો દ્વારા દાવા-નિવેદનમાં કરાયેલ સુધારણાનું સુધારેલ નિવેદન રજૂ કર્યું હતું. તે જ રીતે, પ્રતિવાદીએ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ તા. ૩૧મી જાન્યુઆરી, ૨૦૧૨નું પોતાનું બચાવ-નિવેદન તેમજ તા. ૧૩મી માર્ચ, ૨૦૧૨ના પ્રક્રિયાત્મક આદેશના અનુસંધાને તા. ૧૦મી એપ્રિલ, ૨૦૧૨નું પ્રતિવાદી તરફથી વધારાનું નિવેદન રજૂ કર્યું હતું. ઉપરોક્ત તા. ૧૩મી માર્ચ, ૨૦૧૨નો પ્રક્રિયાત્મક આદેશ, જેને તા. ૧૫મી મે, ૨૦૧૨ની સૂચનાઓ દ્વારા સુધારવામાં આવ્યો હતો, તેમાં મુદ્દાઓની યાદી (મે ૨૦૧૨ના મુદ્દાઓ) નિર્ધારિત કરવામાં આવી હતી, જે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા તા. ૨૧મી મે, ૨૦૧૨ના રોજ શરૂ થનાર અને તા. ૨૯મી મે, ૨૦૧૨ના રોજ પૂર્ણ થનાર સુનાવણી (“મે ૨૦૧૨ની સુનાવણી”) ખાતે સાંભળવામાં અને નક્કી કરવામાં આવવાની હતી. પક્ષકારોએ એકબીજાને પોતાના સાક્ષીઓના સાક્ષી-નિવેદનો આપ્યા હતા. બંને પક્ષકારોએ જેના પર આધાર રાખ્યો હતો તે દસ્તાવેજો પણ નોંધપોથી પર મૂકવામાં આવ્યા હતા.

૧૩. તા. ૧૨મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૨ના આંશિક અંતિમ એવોર્ડમાં દાવેદાર દ્વારા રાહત માટે કરવામાં આવેલા દાવાઓ, યોજનાના નિવેદનની વિભાગ ઈમાં દર્શાવ્યા મુજબ, નોંધવામાં આવ્યા છે. દાવાના નિવેદનના

પરિચ્છેદ ૩૦.૩માં નીચે મુજબ ઉલ્લેખ છે:—

"(૧) એવી જાહેરખબર કે, કલમ ૧૫.૬.૧ ના હેતુઓ માટે, વેલહેડ ખાતે ગેસનું મૂલ્ય ડિલિવરી પોઈન્ટ પરના વેચાણમૂલ્યમાંથી વેલહેડ અને ડિલિવરી પોઈન્ટ વચ્ચે થતા તમામ ખર્ચને પ્રતિબિંબિત કરતી રકમ કપાત કરીને ગણવામાં આવવું જોઈએ, ભલે તેવા ખર્ચને મૂડી ખર્ચ તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવ્યા હોય કે સંચાલકીય ખર્ચ તરીકે, અને ભલે તેવા ખર્ચ કલમ ૧૩ હેઠળના પી.એસ.સી.ઓ. અનુસાર કોસ્ટ પેટ્રોલિયમમાંથી વસૂલપાત્ર હોય કે ન હોય.

(૨) એવી ઘોષણા કે, કોઈપણ આંશિક અથવા અંતિમ એવોર્ડની તારીખથી લઈને પી.એસ.સી.ઓના સમાપ્તિ સુધી, અને પી.એસ.સી.ઓની કલમ ૧૫.૬.૧ અનુસાર, ગેઝેટ સૂચના મુજબ કરવામાં આવેલી વેલહેડ મૂલ્યની ગણતરીમાંથી પોસ્ટ-વેલહેડ મૂડી ખર્ચને બાકાત રાખવાના પરિણામે ચૂકવવામાં આવેલી કોઈપણ વધારાની રોયલ્ટીની પરતફેર કરવા સરકાર બંધાયેલી છે, અથવા તેવી વધારાની રોયલ્ટી અંગે મુક્તિ મેળવવામાં નિષ્ફળ જવાને કારણે એ જ રકમના નુકસાનભરપાઈ ચૂકવવાની બંધાયેલી છે.

(૩) ગેઝેટ સૂચનાને અનુસરી કરીને કરવામાં આવેલી વેલહેડ મૂલ્યની ગણતરીઓમાંથી પોસ્ટ-વેલહેડ મૂડી ખર્ચને બહાર રાખવાના પરિણામે ઓગસ્ટ ૨૦૦૭થી દાવેદારોએ જે કોઈ વધારાની રોયલ્ટી લાદવામાં આવી હોય અને ચૂકવી હોય, તે અંગે પી.એસ.સી.ઝની કલમ ૧૫.૬.૧ અનુસાર સરકાર દાવેદારોને પરતફેર કરવા માટે જવાબદાર છે તેવી ઘોષણા.

(૪) દાવેદારોના પક્ષમાં અપાયેલા પુરસ્કાર બાબતે, જેમાં સરકારને કલમ ૧૫.૬.૧ અનુસાર ઓગસ્ટ ૨૦૦૭થી માર્ચ ૨૦૧૧ વચ્ચે વિરોધ નોંધાવીને લાદવામાં આવેલી અને ચૂકવવામાં આવેલી વધારાની રોયલ્ટી અંગે યુ.એસ. \$ ૧૧,૪૧૩, ૧૭૨ ની રકમ દાવેદારોને પરત ચૂકવવાની, અથવા આવી વધારાની રોયલ્ટી બાબતે મુક્તિ પ્રાપ્ત કરવામાં નિષ્ફળતા બદલ તે જ રકમના નુકસાનભથ્થા ચૂકવવાની આવશ્યકતા છે."

૧૪. વૈકલ્પિક રીતે, અપીલકર્તાઓએ સંબંધિત પી.એસ.સી.ના અનુચ્છેદ ૧૫.૭ અને ૧૫.૮ મુજબ (જેમ પ્રસંગોપાત લાગુ પડે તેમ) પરતફેરનો દાવો કર્યો હતો, અને માંગવામાં આવેલ ઉપશમ નીચે મુજબ હતો "(એ) પક્ષકારોને પરામર્શ કરવા માટે દિશા આપવી, જેથી પી.એસ.સી.માં જરૂરી સુધારા અને સમાયોજનો કરી શકાય અને ઓગસ્ટ ૨૦૦૭થી દાવેદારોને અપેક્ષિત લાભ જળવાઈ રહે તે માટે પ્રતિવાદીને રાજપત્ર સૂચના બહાર પાડ્યા બાદ ચૂકવવાપાત્ર કોઈપણ વધારાની રોયલ્ટીની પરતફેર કરવા ફરજ પાડવી;

(બી) અનુસંગિક ઘોષણાત્મક રાહત; અને

(સી) દાવા-નામાના પરિચ્છેદ ૩૦.૩(જ) માં જે રકમનો દાવો કરવામાં આવ્યો છે, તે જ રકમના હર્જનાંરૂપે એક નિર્ણય."

૧૫. અપીલકર્તા દ્વારા માંગવામાં આવેલ રાહતનો ત્રીજો સમૂહ દાવા-નિવેદનના પરિચ્છેદ ૩૦.૩ માં દર્શાવવામાં આવ્યો છે અને તે નીચે મુજબ છે:

"(૧) એવી ઘોષણા કે પી.એસ.સી.ઓ. હેઠળની રોયલ્ટીની ચૂકવણી ૧ જાન્યુઆરીથી ૩૦ જૂનના સમયગાળા અંગે ૧૫ ફેબ્રુઆરી સુધી કરવામાં આવવી જોઈએ.

(૨) એવી ઘોષણા કે, શરતે કે રોયલ્ટી (૧) માં નિર્દિષ્ટ સમયમર્યાદાઓની અંદર ચૂકવવામાં આવે, પીએસસીઓની શરતો હેઠળ કોઈ વ્યાજ ચૂકવવાપાત્ર નથી અને અન્યથા લાદવામાં આવેલું કોઈપણ વ્યાજ સરકાર દ્વારા પરત ચૂકવવાનું રહેશે.

(૩) એવી ઘોષણા કે, જો (૧) માં નિર્દિષ્ટ સમયમર્યાદાઓ પછી રોયલ્ટી ચૂકવવામાં આવે, તો લાઈબોર ઉપરાંત એક ટકાકીય બિંદુથી વધુ જે કોઈ વ્યાજ હોય તે સરકાર દ્વારા પરત ચૂકવવાનું રહેશે.

(૪) એવી ઘોષણા કે ઉપરોક્ત (૧) થી (૩) માં દર્શાવાયેલા સિદ્ધાંતોને અનુરૂપ ન હોય તેવી લાદવામાં આવેલી કોઈપણ વધારાની રોયલ્ટી અથવા વ્યાજ અંગે, પી.એસ.સી.એસ. ની કલમ ૧૫.૬.૧ અનુસાર દાવેદારોને પરતફેર ચૂકવવા માટે સરકાર જવાબદાર છે.

(૫) દાવેદારોના હિતમાં એવો પુરસ્કાર, જેમાં સરકારને કલમ

૧૫.૬.૧ અનુસાર ૧૯૯૫ થી ૨૦૦૨ દરમિયાન કરવામાં આવેલી રોયલ્ટી ચૂકવણીઓ સંબંધે લાદવામાં આવેલી વધારાની રોયલ્ટી અંગે રૂ.૭,૨૬,૦૦,૫૩૨ ની રકમ દાવેદારોને પરત ચૂકવવાની ફરજ પાડવામાં આવે."

૧૬. જેમ અગાઉ નોંધવામાં આવ્યું છે તેમ, ઉપરોક્ત રાહતો અપીલકર્તાએ કલમ ૧૫.૬.૧ હેઠળ માંગી હતી, જે નીચે મુજબ છે:—

૧૫.૬.૧ – (દાવેદારો) ના ઘટકો આ કરારની જોગવાઈઓ અનુસાર બચાવેલા અને વેચાયેલ કાચા તેલ તથા પ્રાકૃતિક ગેસમાં તેમના ભાગીદારી હિતના હિસ્સા પર રોયલ્ટી અને સેસ ચૂકવવા માટે જવાબદાર રહેશે. બચાવેલા અને વેચાયેલ તેલ પરની રોયલ્ટી પ્રતિ મેટ્રિક ટન રૂ. ૪૮૧ ના દરે ચૂકવવામાં આવશે અને બચાવેલા તથા વેચાયેલ તેલ પરનો સેસ પ્રતિ મેટ્રિક ટન રૂ. ૯૦૦ ના દરે ચૂકવવામાં આવશે. બચાવેલા અને વેચાયેલ ગેસ પરની રોયલ્ટી વેલહેડ પરના મૂલ્યના દસ ટકા (૧૦%) ના દરે ચૂકવવામાં આવશે. ગેસ અંગે કોઈ સેસ ચૂકવવાનો નહીં રહે. કરારની સમગ્ર અવધિ દરમિયાન રોયલ્ટી અને સેસ ઉપરોક્ત રકમોથી વધુ નહીં હોય. રોયલ્ટી અને સેસ ભારતીય રૂપિયામાં ચૂકવવાના રહેશે. આવો કોઈપણ વધારાનો ચુકવણી (પ્રતિવાદી) દ્વારા કરવામાં આવશે

૧૭. વધુમાં, માંગવામાં આવેલ રાહત તાપતી પી.એસ.સી. ની કલમ ૧૫.૮ હેઠળ દાવો કરવામાં આવી છે, જે પન્ના મુક્તા પી.એસ.સી. ની કલમ ૧૫.૭ સાથે સમાન શબ્દોમાં છે, જે નીચે મુજબ છે :

૧૫.૮ – અમલ તારીખ પછી કોઈપણ સત્તા દ્વારા ભારતના કોઈપણ કાયદા, નિયમ અથવા વિનિયમમાં અથવા સંબંધે કરવામાં આવેલા કોઈપણ ફેરફારના પરિણામે આ કરારના કોઈપણ પક્ષકારને પ્રાપ્ત થતા આર્થિક લાભોમાં મહત્વપૂર્ણ ફેરફાર થાય, તો પક્ષકારો દરેક પક્ષકારને આવા અપેક્ષિત લાભો યથાવત્ રાખવા હેતુથી કરારમાં આવશ્યક સુધારાઓ અને સમાયોજનો કરવા માટે તાત્કાલિક પરામર્શ કરશે.

૧૮. ભારત સંઘ દ્વારા લવાદીય અધિકરણ સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલા ચાર

પ્રાથમિક આક્ષેપો નીચે મુજબ છે :-

- (૧) . દાવેદારોના રોયલ્ટી સંબંધિત દાવાઓ ( બચાવના નિવેદનનો પરિચ્છેદ ૧૪.૧ ) લવાદયોગ્ય નથી;
- (૨) સેસ સંબંધિત દાવેદારોના દાવા ( બચાવના નિવેદનના પરિચ્છેદ ૧૪.૨ ) લવાદયોગ્ય નથી;
- (૩) સેવા કર અંગે દાવેદારોના દાવાઓ (રાજ્યના પ્રતિરક્ષાના પરિચ્છેદ ૧૪.૩) મધ્યસ્થતાને પાત્ર નથી; અને
- (૪) કમ્પ્યુટર અને ઓડિટર જનરલની ("સીએજી") ઓડિટ અંગે દાવેદારોના દાવાઓ (બચાવના નિવેદનના અનુચ્છેદ ૨૦.૧૦) લવાદયોગ્ય નથી.

૧૯. ઉપરોક્ત પ્રાથમિક આક્ષેપો, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, નીચેના કારણોસર ઉઠાવવામાં આવ્યા છે :-

- "(એ) દાવેદારોનો દાવો તે તેલક્ષેત્રો (નિયમન અને વિકાસ) અધિનિયમ, ૧૯૪૮ ("ઓ.આર.ડી. અધિનિયમ") ની માન્યતાને અને તેના હેઠળ ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલી સત્તાઓને પડકારવાનો સમાવેશ કરે છે;
- (બી) આવા કાયદાથી દાવેદારો કરાર દ્વારા પોતાને બહાર રાખી શકતા નથી અને તે હેતુથી કરાયેલ કોઈપણ કરાર ભારતીય કરાર અધિનિયમ, ૧૯૭૨ ની કલમ ૨૩ ના બળે શૂન્ય અને અમલાતીત રહેશે;
- (સી) દાવેદારો એસ્ટોપલના સિદ્ધાંત પર આધાર રાખીને વિધાનના પ્રભાવથી બચી શકતા નથી;
- (ડી) રોયલ્ટી સંબંધિત કોઈપણ વિવાદ પેટ્રોલિયમ એન્ડ નેચરલ ગેસ રૂલ્સ, ૧૯૫૯ ("પી.એન.જી. રૂલ્સ") ના નિયમ ૩૩ હેઠળ લવાદને સંદર્ભિત કરવામાં આવવો જોઈએ;
- (ઈ) ભારતની જાહેર નીતિના પ્રશ્ન તરીકે, ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનના અનુચ્છેદ ૫(૨)(બી) હેઠળ ભારતમાં કોઈપણ પુરસ્કારના અમલ માટે સંભાવ્ય રીતે એક બચાવ ઉપલબ્ધ રહેશે;
- (એફ) કારણ કે કોઈપણ પુરસ્કારનો ભારતમાં અમલ કરાવવાનો હોય

છે, તેથી પી.એન.જી. નિયમોની નિયમ ૩૩ તથા નટરાજ સ્ટુડિયોઝ વિ. નવારંગ સ્ટુડિયોઝ (૧૯૮૧) ૧ એસ.સી.સી. ૫૨૩, અમૃત બનસ્પતિ કો. લિ. વિ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ (૧૯૯૨) ૨ એસ.સી.સી. ૪૧૧ અને મફતલાલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ. વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા (૧૯૯૭) ૫ એસ.ઈ.સી. ૫૩૬ માં ભારતીય સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયોને ધ્યાનમાં લેતાં, આ ટ્રિબ્યુનલએ રોયલ્ટી સંબંધિત પ્રશ્નો/મુદ્દાઓમાં પ્રવેશ કરવો અથવા તેમનો નિર્ણય કરવો યોગ્ય નથી; અને

(જી) જો ટ્રિબ્યુનલ એવું કરે અને તે માટે તમિલ નાડુ ઇલેક્ટ્રિસિટી બોર્ડ વિ. એસટી-સીએમએસ ઇલેક્ટ્રિક કો. પ્રા. લિ. (૨૦૦૭) ૨ ઓલ ઈ.આર. (કોમ) ૭૦૧ પર નિર્ભર રહે, તો તે ઇંગ્લિશ કોર્ટ ઓફ અપીલ દ્વારા રદ્દી ઓસ વિ. સીઆઈએ નવલેરિયા (૧૯૨૦) ૨ કેબી ૨૮૭ માં પ્રતિપાદિત કાયદાના વિરુદ્ધ ગણાશે."

૨૦. પ્રતિવાદીઓએ એ દલીલ પણ કરી હતી કે આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલ રોયલ્ટી સંબંધિત અપીલકર્તાઓ (દાવેદારો) દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ પ્રશ્નોમાં પ્રવેશી શકતું નથી, અથવા તેને તેમાં પ્રવેશવું જોઈએ નહીં, તેમજ જો પક્ષકારો ઇચ્છે તો તેઓ ઓઈલફિલ્ડ્સ (રિગ્યુલેશન એન્ડ ડેવલપમેન્ટ) અધિનિયમ, ૧૯૪૮ અને પેટ્રોલેલ, !મ એન્ડ નેચરલ ગેસ નિયમો, ૧૯૫૬ હેઠળ રચાયેલા નિર્ધારિત મંચો સમક્ષ આવશ્યક રાહત મેળવવા જાય તે માટે પક્ષકારોને છોડી દેવા જોઈએ.

૨૧. બીજી તરફ અપીલકર્તાઓ (દાવેદારો) એ રજૂ કર્યું કે મધ્યસ્થતાયોગ્યતાનો પ્રશ્ન મધ્યસ્થતાના બેઠકસ્થાનના કાયદા દ્વારા નિયંત્રિત થાય છે. મધ્યસ્થતાનું બેઠકસ્થાન ઇંગ્લેન્ડ હોવાથી, મધ્યસ્થતાયોગ્યતાનો પ્રશ્ન અંગ્રેજી કાયદા દ્વારા નિયંત્રિત થાય છે. એ પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું કે પીએસસીની શરતોની માન્યતાને પડકારવાનો પ્રશ્ન ભારતીય કાયદા દ્વારા નિયંત્રિત થતો હોવા છતાં (પીએસસીનું કલમ ૩૨.૧), તદાપિ તે અન્ય કોઈપણ મૂળભૂત વિવાદની જેમ જ પંચના અધિકારક્ષેત્રની અંદર આવે છે. અપીલકર્તાઓએ તામિલ નાડુ ઇલેક્ટ્રિસિટી

બોર્ડ વિ. એસટી-સીએમએસ ઇલેક્ટ્રિક કો. પ્રા. ૧ લિ. ના ચુકાદા પર આધાર મૂક્યો. એ પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું કે માંગવામાં આવેલ રાહતો માત્ર કરારજન્ય હકો પર આધારિત છે. વધુમાં, તે પૈકીના કોઈપણ કરારજન્ય હકો ભારતીય કરાર અધિનિયમ, ૧૮૭૨ ની કલમ ૨૩ દ્વારા દૂષિત થાય છે કે નહીં, તે મૂળભૂત પ્રશ્ન છે અને તે મુજબ દાવાના આધારભૂત ગુણદોષ સંબંધિત વિવાદનો પ્રશ્ન છે. અપીલકર્તાઓ (દાવેદારો) નો કેસ એ માન્યતા પર આધારિત છે કે પ્રતિવાદીને સંબંધિત કાયદાકીય જોગવાઈઓ પર આધાર રાખવાનો હક છે, પરંતુ અપીલકર્તાઓના દાવા સ્વરૂપે સંપૂર્ણપણે કરારજન્ય છે.

૨૨. સમગ્ર મામલાના વિચારણા અનુસંધાને, લવાદી અધિકરણએ અંતિમ ચુકાદામાં નીચે મુજબ નિષ્કર્ષ આપ્યો:

નિષ્કર્ષોનો સારાંશ - ઔપચારિક અંતિમ આંશિક પુરસ્કાર - "૬.૧ ટ્રિબ્યુનલએ, દસ્તાવેજી પુરાવા, મૌખિક પુરાવા તથા દાવેદારો અને પ્રતિવાદીની રજૂઆતોનો સાવધાનીપૂર્વક વિચાર કર્યા બાદ, અને તેના વિરુદ્ધની બધી રજૂઆતો નામંજૂર કરીને, આ દ્વારા આ ઔપચારિક અંતિમ આંશિક પુરસ્કાર બનાવે છે, જાહેર કરે છે અને પ્રસિદ્ધ કરે છે અને ઉપર જણાવેલ કારણોસર "નિષ્કર્ષ આપે છે, પુરસ્કાર કરે છે, આદેશ કરે છે અને જાહેર કરે છે" કે રોયલ્ટી, સેસ, સેવા કર અને સી.એ.જી. ઓડિટ સંબંધિત દાવેદારોના દાવા લવાદયોગ્ય છે.

૬.૨. ચાર લવાદયોગ્યતા સંબંધિત મુદ્દાઓ પર પોતાના નિષ્કર્ષ દર્શાવતા (૨૦૦૭) ૨ ઓલ ઈ.આર. (કૉમ) ૭૦૧.

મે ૨૦૧૨ની સુનાવણી માટેના મુદ્દાઓની ચાલીના વિભાગ એમાં ઓળખવામાં આવેલા મુજબ, ટ્રિબ્યુનલ આ બાબત સ્પષ્ટ કરવા ઈચ્છે છે કે મે.૨૦૧૨ની સુનાવણી દરમિયાન પક્ષકારોની તરફથી કરવામાં આવેલી પરસ્પર સંબંધિત રજૂઆતોના ગુણદોષ અંગે તે કોઈ મત વ્યક્ત કરતું નથી. આ દરમિયાન આગળનો કોઈ આદેશ કરવામાં આવે તો તેની આધિન રહીને, તે મુદ્દાઓના ગુણદોષ અંગે નિર્ણય માર્ચ, ૨૦૧૩ની સુનાવણીમાં કરવામાં આવશે."

૨૩. ભારત સંઘે ઉપરોક્ત પંચાટ અવોર્ડને વર્ષ ૨૦૧૩ની ઓ.એમ.પી. નં. ૪૬ માં દિલ્હી વડી અદાલત સમક્ષ પડકાર્યો હતો. પ્રતિવાદીઓએ વિવિધ કારણોસર, એટલે કે, પંચાટ અધિનિયમની કલમ ૩૪ હેઠળ વડી અદાલતના અધિકારક્ષેત્રનો આશરો લીધો હતો, નામે, (૧) કરવામાં આવેલ પી.એસ.સી.ઓ.ની શરતોમાંથી પક્ષકારોની ભારતના કાયદાઓ દ્વારા, અને વિશેષ કરીને પંચાટ અધિનિયમ, ૧૯૯૬ દ્વારા, શાસિત થવાની નિઃસંદિગ્ધ મનશા સ્પષ્ટ થાય છે; (૨) કરારો ભારતમાં સહી કરાયા હતા અને અમલમાં મૂકાયા હતા; (૩) કરારોનો વિષય, એટલે કે, પત્રા મુક્તા અને તાત્ત્વીય ક્ષેત્રો, ભારતની અંદર આવેલ છે; (૪) કરાર હેઠળની જવાબદારીઓ છેલ્લા ૧૫ વર્ષથી વધુ સમયથી ભારતમાં નિર્વહવામાં આવતી રહી છે; (૫) કરારોમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે કે તેઓ "ભારતના કાયદાઓ અનુસાર શાસિત થશે અને તેનું અર્થઘટન કરવામાં આવશે"; (૬) તેમાં આ પણ જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે "આ કરારમાંની કોઈ બાબત" કોઈપણ પક્ષકારને કરાર દ્વારા તેમને પ્રદાન કરાયેલા અધિકારો, વિશેષાધિકારો અને સત્તાઓનો "એવી રીતે" ઉપયોગ કરવાનો હકદાર બનાવશે નહીં, "જે ભારતના કાયદાઓનું ઉલ્લંઘન કરશે" (અનુચ્છેદ ૩૨.૨); અને (૭) કરારોમાં વધુમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે "આ કરાર હેઠળની કંપનીઓ અને કામગીરીઓ ભારતના તમામ રાજકોષીય કાયદાઓને આધીન રહેશે" (અનુચ્છેદ ૧૫.૧). .

૨૪. અપીલકર્તાએ મધ્યસ્થતા અરજીની ગ્રાહ્યતા અંગે પ્રાથમિક વાંધો મુખ્યત્વે આ આધાર પર ઉઠાવ્યો કે મધ્યસ્થતા અંગેના પોતાના કરારને શાસિત કરવા માટે ઇંગ્લિશ કાયદો પસંદ કરીને અને લંડન બેઠકવાળી મધ્યસ્થતા માટે સ્પષ્ટ સંમતિ આપીને, પક્ષકારોએ મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ના ભાગ ૧ નો અમલ બાકાત રાખ્યો છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૩૪ હેઠળ ભારત સંઘ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા વાંધાને સ્વીકારવા માટે દિલ્હી વડી અદાલતને કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નહોતું.

એ વાત પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો કે ઇંગ્લેન્ડ અને વેલ્સની અદાલતોને એવોર્ડ સામેની કોઈપણ પડકાર અરજીનો સ્વીકાર કરીને તેના પર વિચાર કરવાની વિશિષ્ટ અધિકારક્ષેત્રતા છે. એ પણ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે પી.એસ.સી.માં બે પ્રસંગોએ સુધારા કરવામાં આવ્યા હતા. ૨૪મી ફેબ્રુઆરી, ૨૦૦૪ના રોજ, મધ્યસ્થતાનું સ્થાન લંડનમાંથી પેરિસમાં બદલવા માટે પી.એસ.સી.માં સુધારો કરવાની માંગ કરવામાં આવી હતી. જોકે, ૧૪મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૧ના રોજ, મધ્યસ્થતાના પક્ષકારોએ સંમત થયા હતા કે વર્તમાન મધ્યસ્થતા કાર્યવાહીનું સ્થાન લંડન, ઇંગ્લેન્ડ રહેશે. આ કરાર ૨૯મી જુલાઈ, ૨૦૧૧ના રોજ મધ્યસ્થતા પંચ દ્વારા આપવામાં આવેલા અંતિમ આંશિક સંમતિ એવોર્ડમાં નોંધાયેલ છે. અગાઉ નોંધાયું તેમ, અંતિમ આંશિક સંમતિ એવોર્ડમાં એવું નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું હતું કે ૧૬મી ડિસેમ્બર, ૨૦૧૧ના દાવેદારોની મધ્યસ્થતા સૂચના હેઠળ શરૂ કરાયેલ મધ્યસ્થતા માટેનું ન્યાયિક સ્થાન અથવા કાનૂની સ્થળ લંડન, ઇંગ્લેન્ડ રહેશે. પી.એસ.સી.ની કલમ ૩૩.૯માં જોગવાઈ છે કે મધ્યસ્થતા યુ.એન.સી.આઈ.ટી.આર.એલ. નિયમો, ૧૯૮૫ મુજબ ચલાવવામાં આવશે. જોકે, ત્યારબાદ એવોર્ડમાં નોંધવામાં આવ્યું હતું કે લાગુ પડતા નિયમો યુ.એન.સી.આઈ.ટી.આર.એલ. મધ્યસ્થતા નિયમો, ૧૯૭૬ રહેશે. અપીલકર્તાઓ તરફથી એ પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે યુ.ઓ.આઈ. દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી આક્ષેપોનો હજી સુધી મધ્યસ્થતા પંચ દ્વારા ગુણદોષના આધારે નિર્ણય કરવામાં આવ્યો નથી અને અંતિમ એવોર્ડ આપતી વખતે પુરાવાનો વિચાર કર્યા બાદ તે અંગે વિચારણા કરવામાં આવશે.

૨૫. સમગ્ર મામલાનું અવલોકન કર્યા પછી, વડી અદાલતે એવું ધાર્યું છે કે

નિઃસંદેહ

કરારને

શાસન કરતો

કાયદો એટલે

કે કરારનો

યોગ્ય કાયદો

ભારતનો  
કાયદો છે.  
તેથી,  
કરારજન્ય  
હકો સંબંધે,  
પક્ષકારોએ  
ભારતના  
કાયદાઓને  
સંપૂર્ણપણે  
બાકાત  
રાખવાનો  
ક્યારેય ઇરાદો  
રાખ્યો  
નહોતો.  
ઇંગ્લેન્ડના  
કાયદાઓની  
લાગુ પડતી  
વ્યાપ્તિ કલમ  
૩૩માં  
સમાવાયેલ  
મધ્યસ્થતા  
કરાર સુધી  
મર્યાદિત છે.  
તેનો અર્થ  
એવો થાય છે  
કે ઇંગ્લિશ  
કાયદો માત્ર

કચુરિયલ  
કાયદા  
સંબંધિત  
બાબતો  
એટલે કે  
મધ્યસ્થતા  
કાર્યવાહી  
કેવી રીતે  
ચલાવવી તે  
અંગે જ લાગુ  
પડશે. અન્ય  
તમામ  
બાબતોમાં,  
કરારનો  
યોગ્ય કાયદો  
લાગુ પડશે.  
કલમ  
૧૫(૧) પર  
આધાર  
રાખીને એવું  
ધારવામાં  
આવ્યું છે કે  
ભારતના  
રાજસ્વ  
સંબંધિત  
કાયદાઓથી  
વિમુખ થવું

શક્ય નથી.  
તેથી, જ્યારે  
પક્ષકારોએ  
કરારમાં પ્રવેશ  
કર્યો ત્યારે  
ભારતીય  
જાહેર નીતિને  
બાકાત  
રાખવાનો  
કોઈ વિચાર  
તેમના મનમાં  
નહોતો. વડી  
અદાલતે  
વધુમાં એવું  
પણ ધાર્યું કે  
કલમ ૩૩માં  
રહેલા કરારને  
મધ્યસ્થતા  
નટપટિની  
પ્રક્રિયા  
ઉપરાંતની  
બાબતોને  
આવરી લેતો  
માનવો એ  
કરારને ફરીથી  
લખવા  
સમાન થશે.

વડી અદાલતે  
એ પણ ધાર્યું  
કે દાવા  
અથવા  
વિવાદ  
મધ્યસ્થયોગ્  
ય છે કે નહીં  
તે પ્રશ્નનું  
પરીક્ષણ માત્ર  
કોઈ એક  
દેશના  
મધ્યસ્થતા  
સંબંધિત  
કાયદાની  
લાગુ પડતાને  
ધોરણ  
બનાવીને કરી  
શકાય નહીં,  
પરંતુ જે  
દેશના  
કાયદાઓ  
હેઠળ  
પક્ષકારોએ  
કરારને  
શાસિત થવા  
અર્પણ કર્યો  
છે, તે દેશના

કાયદાઓ  
હેઠળની  
જાહેર નીતિ  
લાગુ કરીને તે  
પ્રશ્નનું  
નિરાકરણ  
કરવું પડે.  
તેથી, વડી  
અદાલતના  
મતે,  
વિવાદની  
મધ્યસ્થયોગ્  
યતા અંગેનો  
પ્રશ્ન  
મધ્યસ્થતા  
માટે લાગુ  
પડતા કાયદા  
અથવા લેક્સ  
આર્બિટ્રાઈનો  
શુદ્ધ પ્રશ્ન  
નથી, પરંતુ  
જાહેર નીતિને  
નિયંત્રિત  
કરતો વધુ  
વ્યાપક પ્રશ્ન  
છે. ત્યારબાદ  
વડી અદાલતે

એવો નિષ્કર્ષ  
કાઢ્યો કે  
ભારતની  
જાહેર  
નીતિનો  
નિર્ણય  
ઇંગ્લેન્ડના  
કાયદાઓ  
હેઠળ કરી  
શકાય નહીં.  
કલમ ૩૨.૧  
સ્પષ્ટપણે  
જોગવાઈ કરે  
છે કે  
પી.એસ.સી.  
ઓમાં  
પક્ષકારોની  
બાંહેધરીઓને  
ભારતના  
કાયદાઓ  
શાસિત  
કરશે. વડી  
અદાલતે એ  
પણ નિષ્કર્ષ  
કાઢ્યો કે  
કલમ ૩૨.૧,  
કલમ ૩૨.૨

અને  
૩૩.૧૨ના  
પરસ્પર  
પ્રભાવનું  
પરિણામ એ  
છે કે કલમ  
૩૩માં  
સમાયેલ  
બાબતો  
સંબંધે  
ઇંગ્લેન્ડનો  
કાયદો એટલી  
હદ સુધી  
અમલમાં  
આવશે,  
જેટલી હદ  
સુધી તે  
ભારતના  
કાયદા સાથે  
અસંગત ન  
હોય. કારણ  
કે દાવાની  
મધ્યસ્થયોગ્  
યતા અંગેનો  
પ્રશ્ન રાજ્યની  
જાહેર નીતિને  
અસર કરતો

વધુ વ્યાપક  
પ્રશ્ન છે, તેથી  
તેનો નિર્ણય  
ભારતના  
કાયદા લાગુ  
કરીને જ થવો  
જોઈએ. આ  
રીતે કલમ  
૩૨.૨ને  
સાર્થક અસર  
મળશે;  
અન્યથા તે  
નિર્રર્થક બની  
જશે.  
ઉપરોક્ત  
સાદા  
વાંચનના  
આધારે, વડી  
અદાલતના  
મતે નિષ્કર્ષ  
એવો છે કે  
કરાર હેઠળ  
પક્ષકારોની  
મનોવૃત્તિ  
હંમેશા  
ભારતીય  
કાયદાઓને

આધીન  
રહેવાની હતી  
અને તેમના  
વિરુદ્ધ  
જવાની  
નહોતી.  
વધુમાં એવું  
પણ  
ધારવામાં  
આવ્યું કે  
કલમ ૩૩નો  
વ્યાપ માત્ર  
ઇંગ્લેન્ડના  
કાયદાઓ  
અનુસાર  
મધ્યસ્થતા  
ચલાવવાનો  
હતો અને  
માટે નથી

અન્ય તમામ હેતુઓ માટે. આ અદાલતના ભાટિયા ઇન્ટરનેશનલ વિ. બલ્ક ટ્રેડિંગ એસ.એ. એન્ડ એન.આર. ૨ ના ચુકાદા પર આધાર રાખતાં, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે આર્બિટ્રેશન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ નો ભાગ ૧ લાગુ પડશે, કારણ કે આર્બિટ્રેશન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ની લાગુ પડતાને બહાર રાખવા અંગે પક્ષકારોની કોઈ સ્પષ્ટ પ્રગટ અથવા અનુમિત મંત્સા નથી. વડી અદાલતે આ અદાલતના વેન્યર ગ્લોબલ એન્જિનિયરિંગ વિ. સત્યમ કમ્પ્યુટર સર્વિસેસ લિ. ૩ ના ચુકાદા પર પણ આધાર રાખ્યો છે, ૨૦૦૨ જ સેક ૧ ઓસ માં, આ નિષ્કર્ષને આધાર આપવા માટે કે આર્બિટ્રેશન

અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૩૪ હેઠળની અરજી સ્વીકારી તેની સુનાવણી અને નિર્ણય કરવા દિલ્હી વડી અદાલતને અધિકારક્ષેત્ર છે. વડી અદાલતના મત મુજબ, અપીલકર્તાએ ઉઠાવેલો વિવાદ ભારતની જાહેર નીતિ સાથે સંબંધિત છે, તેથી આર્બિટ્રેશન અધિનિયમની કલમ ૩૪ હેઠળની અરજી ગ્રાહ્ય છે. અંતિમ આંશિક એવોર્ડને પડકારતી અરજી ગ્રાહ્ય છે તેવો નિષ્કર્ષ કાઢવા માટે વડી અદાલતે વધારાના કારણો પણ આપ્યા છે. વડી અદાલતના મત મુજબ, વિવાદો રાઈટ્સ ઈન રેમ સાથે સંકળાયેલા હતા. તેથી ભારતીય કાયદાઓને યોગ્ય માન આપવામાં આવવું જોઈએ. જે એવોર્ડ જાહેર નીતિ વિરુદ્ધ હોવાનું કહેવાય છે તેને, ભલે આર્બિટ્રેશનનું સ્થાન ભારતની બહાર હોય, તો પણ ભારતમાં પડકારવાની મંજૂરી આપી શકાય. વડી અદાલતે કુદરતી સંસાધનો અંગે જાહેર વિશ્વાસના સિદ્ધાંતનો પણ આધાર લીધો હતો. કારણ કે અપીલકર્તાઓ સેસ, રોયલ્ટી અને સેવા કરની રકમની પરતફેર માગી રહ્યા છે, જે બધાં ભારતમાં જાહેર નાણાંના મુદ્દાઓ છે, તેથી ભારતીય અદાલતોનું અધિકારક્ષેત્ર બહાર રાખી શકાય નહીં. વડી અદાલતે એવો નિષ્કર્ષ નોંધાવ્યો કે એવા દાવાઓના નિકાલ માટે, જે અંતે અમલમાં મૂકવા અયોગ્ય ઠરી શકે, જાહેર નાણાંનું રોકાણ કરવાની મંજૂરી આપવાની કોઈ કારણસંગતતા નથી. અંતે, વડી અદાલતે આ અદાલતની બંધારણીય પીઠ દ્વારા ભારત એલ્યુમિનિયમ મામલામાં નિર્ધારિત કાયદાનો વિચાર કરવા એ આધાર પર ઇનકાર કર્યો કે તે ચુકાદાની અસર અદાલત દ્વારા ભાવિ અમલ માટે મર્યાદિત કરવામાં આવી છે. અંતિમ નિષ્કર્ષ પરિષ્દે ૫૯ માં આપેલો છે, જે નીચે મુજબ છે: "૫૯. પ્રતિવાદીઓ તરફથી કરવામાં આવેલ કોઈપણ રજૂઆત બિનઉત્તરિત રહી નથી. મેં અગાઉ જ નોંધ્યું છે કે ભાટિયા ઇન્ટરનેશનલ (ઉપરોક્ત) તેમજ વેન્યર ગ્લોબલ (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં પ્રતિપાદિત કાયદાના સિદ્ધાંતોના પ્રકાશમાં વર્તમાન કેસની કસોટી કરતાં, આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સિલિએશન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ના ભાગ ૧ ના સ્પષ્ટ અથવા અનુમિત બહિષ્કાર અંગે કોઈ નિષ્કર્ષ કાઢી શકાય નહીં. પરિણામે, કાયદાની જોગવાઈઓની સ્પષ્ટ પસંદગીના આધારે ભારતીય અદાલતને

અધિકારક્ષેત્રનો અભાવ છે એવી પ્રતિવાદીઓએ ઉઠાવેલી આપત્તિ ટકી શકતી નથી, કારણ કે ભારતીય કાયદા, જેમાં અધિનિયમના ભાગ ૧ ની જોગવાઈઓ પણ સમાવેશ થાય છે, સ્પષ્ટ રીતે કે અનુમિત રીતે બહાર રાખવામાં આવ્યા નથી. તેથી, ઉક્ત આપત્તિ નામંજૂર કરવામાં આવે છે."

'૨~. વડી અદાલતનો આ જ ચુકાદો આ અપીલનો વિષય છે.

૨૭. અમે પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલને સાંભળ્યા છે.

૨૮. બંને પક્ષોના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલોએ અત્યંત વિસ્તૃત મૌખિક રજૂઆતો કરી છે. આ રજૂઆતોનો સારાંશ રજૂ કરવામાં આવ્યો છે અને લેખિત રજૂઆતો દ્વારા તેને પૂરક બનાવવામાં આવી છે. અપીલકર્તાઓ તરફથી હાજર રહેલા ડૉ. સિંઘવીએ રજૂ કર્યું કે, એકવાર મધ્યસ્થતાનો યોગ્ય કાયદો તરીકે અંગ્રેજી કાયદો પસંદ કરવામાં આવે, ત્યારબાદ મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ની લાગુ પડતિતા નિષ્કાસિત થઈ જાય. તેઓ રજૂ કરે છે કે, વડી અદાલતે મધ્યસ્થ કાર્યવાહી અથવા મધ્યસ્થ ચુકાદાને પડકારવા સંબંધિત પ્રશ્નોને, આધારભૂત કરાર સંબંધિત વિવાદોના ગુણદોષ સાથે ખોટી રીતે પરસ્પર મિશ્રિત કરી દીધા છે. તેમના મુજબ, ભાટિયા ઇન્ટરનેશનલ (ઉપરોક્ત) માં પ્રતિપાદિત કાયદો લાગુ પડતો હોય તો પણ, મધ્યસ્થ મંડળ ભારતીય કરાર અધિનિયમમાં સમાવાયેલ જોગવાઈઓ લાગુ કરશે. પરંતુ મધ્યસ્થતા ઉપર નિયંત્રણ અને દેખરેખ, જેમાં મધ્યસ્થ ચુકાદાને પડકારવાનો સમાવેશ થાય છે, તે બાબતે અંગ્રેજી અદાલતોને અધિકારક્ષેત્ર રહેશે. પોતાની રજૂઆતના સમર્થનમાં, ડૉ. સિંઘવી વિડિયોકોન ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય ૪ ઉપર આધાર રાખે છે. તેમણે વધુમાં યોગરાજ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર લિમિટેડ વિ. રસાંગ યોંગ એન્જિનિયરિંગ એન્ડ કન્સ્ટ્રક્શન કંપની લિમિટેડ પ, મિસ ડોઝકો ઇન્ડિયા પી. લિ. વિ. મિસ દૂસાન ઇન્ફ્રાકોર કો. લિ. ૬, ભારત એલ્યુમિનિયમ કંપની વિ. કૈઝર એલ્યુમિનિયમ ટેકનિકલ સર્વિસિસ ઇન્ક ૭ ઉપર પણ આધાર રાખ્યો છે.

૨૯. ડૉ. સિંઘવીએ રજૂ કર્યું કે વડી અદાલતે વેન્ચર ગ્લોબલ

એન્જિનિયરિંગ (સુપ્રા) પર જે આધાર મૂક્યો છે તે ભૂલભર્યો છે. તે કેસમાં, અદાલત પી.એસ.સી.ના કલમ ૩૨.૧ જેવી જોગવાઈ અંગે ચિંતિત નહોતી, જેનું અર્થઘટન કલમ ૩૩.૧૨માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓના આધીન રહીને કરવાનું છે. ડૉ. સિંઘવીના કહેવા મુજબ, વેન્ચર ગ્લોબલ (૨૦૧૧ જે ૬ સેક ૧૬૧) નો અનુપાત.

(૨૦૧૧) ૯ એસીઈ ૭૩૫.

(૨૦૦૯) ૩ એ.એલ.આર. ૧૬૨.

(૨૦૧૨) ૯ સેક ૫૫૨.

એન્જિનિયરિંગ (સુપ્રા) તેની અસરકારકતા ગુમાવી ચૂક્યું છે, કારણ કે તેને ભારત એલ્યુમિનિયમ કંપની (સુપ્રા) માં બંધારણીય પીઠ દ્વારા ઉલટાવી દેવામાં આવ્યું છે. ડૉ. સિંઘવીએ ત્યારબાદ રજૂ કર્યું કે ભારતીય જાહેર નીતિ અંગે વડી અદાલતે દર્શાવેલી ચિંતા સંપૂર્ણપણે ગેરસ્થાને અને ભૂલસભર હતી. વડી અદાલત આ બાબતની મૂલવણી કરવામાં નિષ્ફળ ગઈ છે કે કલમ ૩૨.૧ અને ૩૨.૨ માત્ર કરારના યોગ્ય કાયદા સાથે સંબંધિત છે અને પંચનિર્ણય કરારના યોગ્ય કાયદા સાથે નહીં. વડી અદાલતે વિડિયોકોન ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ (સુપ્રા) માં નિર્ધારિત કાયદાકીય સિદ્ધાંતને આ આધારે ભૂલપૂર્વક ભિન્ન ગણાવ્યો છે કે, ત્યાંનો પંચનિર્ણય ઉપબંધ સમાન હોવા છતાં, જાહેર નીતિનો પ્રશ્ન અદાલત દ્વારા વિચારવામાં આવ્યો નહોતો. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત એન્ડ અનર. વિ. જસ્ટિસ આર.એ. મહેતા (રિટાઈડ) એન્ડ ઓર્સ. ૮ પર આધાર રાખીને, ડૉ. સિંઘવીએ રજૂ કર્યું કે જાહેર નીતિનો મુદ્દો ખાસ કરીને ઉઠાવવામાં આવ્યો ન હોય કે વિચારવામાં આવ્યો ન હોય, તથાપિ વિડિયોકોન ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ (સુપ્રા) નો ચુકાદો બાંધધરીરૂપ પૂર્વનિર્ણય તરીકે રહેશે. તેમના મુજબ, પક્ષકારોએ પંચનિર્ણય કરાર પર પંચનિર્ણય અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ની લાગુ પડતાને બાકાત રાખવાનો આશય ન હતો એવી નિષ્કર્ષે પહોંચતી વખતે, વડી અદાલતે ભૂલથી એવો નિર્ણય આપ્યો છે કે પક્ષકારો માટે માત્ર પંચનિર્ણય અધિનિયમની જોગવાઈઓને જ બાકાત રાખવી પૂરતી નથી, પરંતુ જાહેર નીતિ પણ બાકાત છે એવું વિશેષરૂપે અભિવ્યક્ત કરવું પણ આવશ્યક હતું. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલના મુજબ, કલમ ૧૫."ક. ૧ નો તે પ્રશ્ન નક્કી કરવામાં

કોઈ સંબંધ નથી કે લંડનમાં યોજાઈ રહેલા પંચનિર્ણય પર પંચનિર્ણય અધિનિયમ, ૧૯૯૬ લાગુ પડશે કે નહીં.

૩૦. શ્રી એ.કે. ગાંગુલી, ભારત સંઘ તરફથી હાજર રહેલ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી છે કે આ કેસમાં લેવાયેલો નિર્ણય, આ અદાલતે ભાટિયા ઇન્ટરનેશનલ અને વેન્ચર ગ્લોબલ એન્જિનિયરિંગ (ઉપરોક્ત) માં પ્રતિપાદિત કરેલા કાયદાના આધારે, વડી અદાલતે યોગ્ય રીતે આપ્યો છે, કારણ કે લવાદ કરાર બાલ્કો-પૂર્વનો છે. તેમણે રજૂ કર્યું છે કે લવાદ અધિનિયમ, ૧૯૯૬ બાકાત રાખવામાં આવ્યો છે કે નહીં તે નક્કી કરવા માટે, કરારને સમગ્રરૂપે જોવો જરૂરી હતો. અહીં, કરાર ભારત ખાતે છે, ભારતમાં ૨૫ વર્ષથી વધુ સમય માટે કરવાનું કાર્ય સંબંધિત છે; બીજું, તે નૈસર્ગિક[(૨૦૧૩) ૩ સેક ૧.

સંસાધનો, ભારત સંઘ આ સંસાધનોનો ભારતના નાગરિકો માટે ટ્રસ્ટી છે. લંડનને વિવાદ નિરાકરણની બેઠકે તરીકે માત્ર વિદેશી પક્ષકારોને નિશ્ચિત પ્રમાણમાં અનુકૂળતા પૂરી પાડવા માટે નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું હતું. કરારનું એવું વાંચન કરી શકાય નહિ કે જેથી આર્બિટ્રેશન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ને બાકાત રાખવામાં આવે. વડી અદાલતે યોગ્ય રીતે એવો નિષ્કર્ષ કર્યો છે કે વિવાદ નિરાકરણયોગ્યતા ભારતના કાયદાઓને ધ્યાનમાં લઈ નક્કી થવાની હતી, જેમાં ભારતીય આર્બિટ્રેશન અધિનિયમનો સમાવેશ થાય છે અને અંગ્રેજી આર્બિટ્રેશન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ હેઠળ નહિ. તેમણે ભારપૂર્વક જણાવ્યું કે હાલની કાર્યવાહી કરારના અર્થઘટન સાથે સંબંધિત છે, જે ભારતીય દરિયાકાંઠે તેલસમૃદ્ધ વિસ્તારોના વિકાસ માટે રાષ્ટ્રીય મહત્વ ધરાવે છે. તેઓ દર્શાવે છે કે પી.એસ.સી. હેઠળ, કોન્ટ્રાક્ટર પેટ્રોલિયમ કામગીરીના સંચાલનમાં ભારતના હકો અને હિતો પ્રત્યે સદાય સચેત રહેવા સંમત થયો છે [અનુચ્છેદ ૭.૩(એ)]. શ્રી ગાંગુલી એ અનુચ્છેદ ૩૨.૧ અને ૩૨.૨ પર પણ આધાર રાખ્યો અને રજૂ કર્યું કે કરાર ભારતના કાયદાઓ અનુસાર શાસિત અને અર્થઘટિત થવાનો છે. તેઓ દર્શાવે છે કે અનુચ્છેદ ૩૨.૨ માં નકારાત્મક પ્રતિજ્ઞા છે, જેમાં સરકાર અથવા કોન્ટ્રાક્ટર પી.એસ.સી. હેઠળ પ્રદાન કરાયેલા

હકો, વિશેષાધિકારો અને સત્તાઓનો એવો ઉપયોગ કરવા હકદાર નથી જે ભારતના કાયદાઓનું ઉલ્લંઘન કરે. શ્રી ગાંગુલી એ વધુમાં દર્શાવ્યું કે વડી અદાલતે આ અદાલત દ્વારા ભાટિયા ઇન્ટરનેશનલ અને વેન્યર ગ્લોબલ એન્જિનિયરિંગ (ઉપરોક્ત) માં નિર્ધારિત કાયદાનો યોગ્ય રીતે અમલ કર્યો છે. તેમણે વધારાના દસ્તાવેજો અંગે પણ વાંધો ઉઠાવ્યો, જેઓ પર અરજદારો દ્વારા આઈ.એ. નં. ૭ ઓફ ૨૦૧૪ માં આધાર રાખવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવે છે. તેમણે રજૂ કર્યું કે આ દસ્તાવેજોમાંથી કોઈપણ વડી અદાલત સમક્ષ નોંધમાં નહોતું અને આ અદાલતમાં પ્રથમવાર તેમના પર આધાર રાખવાની પરવાનગી આપી શકાય નહિ. તેથી તેમણે રજૂ કર્યું કે આઈ.એ. નં. ૨ નામંજૂર થવી જોઈએ. તેમણે રજૂ કર્યું કે સમાન વિનંતી વડી અદાલત સમક્ષ કરવામાં આવી હતી, જે નકારી કાઢવામાં આવી હતી.

૩૧. શ્રી ગાંગુલીએ ભારપૂર્વક દલીલ કરી કે ભારત સંઘ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નો જાહેર કાયદાના છે અને અપીલકર્તાઓએ જે રીતે તેને પ્રસ્તુત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે તે મુજબ માત્ર કરારાત્મક નથી. તેઓ સૂચવે છે કે અપીલકર્તાઓએ સીએજી ઓડિટ સંબંધે અનેક રાહતો માંગી છે. આ સીએજી ઓડિટમાં નોંધાયેલા નિષ્કર્ષોને પડકારવાનો વિષય છે અને એવો પડકાર લવાદપાત્ર ગણાવી શકાય તેમ નથી. તેમણે આગળ રજૂ કર્યું કે રોયલ્ટી સંબંધિત ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નો પણ લવાદપાત્ર નથી, કારણ કે તે વાણિજ્યિક પ્રશ્ન નથી. તેમણે આ અદાલતના વિડિયોકોન ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ (સુપ્રા) ના ચુકાદાને આ આધારે ભિન્ન ઠેરવ્યો છે કે તે ચુકાદામાં જાહેર કાયદા સંબંધિત પ્રશ્ન અદાલત દ્વારા વિચારવામાં આવ્યો નહોતો.

૩૨. અગાઉ નોંધ્યું તેમ, બંને વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલોએ લેખિત રજૂઆતો પણ દાખલ કરી છે. મુખ્યત્વે, અદાલતમાં કરવામાં આવેલી રજૂઆતોનું પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યું છે અને, તેથી, જ્યાં અને જ્યારે જરૂરી થશે ત્યાં તેનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવશે.

૩૩. પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલો દ્વારા કરવામાં આવેલ રજૂઆતોનો અમે વિચાર કર્યો છે.

૩૪. બંને પક્ષોના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતોનું અમે વિશ્લેષણ કરીએ તે પહેલાં, પક્ષકારો જે વિવિધ હકીકતી અને કાનૂની મુદ્દાઓ પર સહમત છે તે નોંધવું યોગ્ય રહેશે. અત્રેનો વિવાદ આ અદાલતે ભાટિયા ઇન્ટરનેશનલ (પૂર્વોક્ત) મામલામાં જાહેર કરેલા કાનૂનના આધાર પર નક્કી કરવો પડશે. પક્ષકારો સહમત છે અને તા. ૧૪મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૧ના અંતિમ આંશિક સંમતિ એવોર્ડમાંથી પણ સ્પષ્ટ થાય છે કે, તા. ૧૬મી ડિસેમ્બર, ૨૦૧૦ની દાવેદારોની લવાદ અંગેની સૂચના હેઠળ પ્રારંભિત કરાયેલ લવાદના હેતુઓ માટેનું ન્યાયિક બેઠકસ્થાન (અથવા કાનૂની સ્થળ) લંડન, ઇંગ્લેન્ડ રહેશે. પક્ષકારો એ બાબતે પણ સહમત છે કે લવાદ અંગેની સૂચનાની સુનાવણીઓ પેરિસ, ફ્રાન્સ, સિંગાપુર અથવા ટ્રિબ્યુનલને અનુકૂળ લાગશે તેવા અન્ય કોઈ સ્થળે યોજાઈ શકે. પક્ષકારો દ્વારા એ બાબત પણ સ્વીકારવામાં આવી છે કે પી.એસ.સી.ના કલમ ૩૩માં સમાવાયેલ લવાદ કરારની શરતો અને નિયમો સંપૂર્ણ બળ અને પ્રભાવ સાથે યથાવત રહેશે અને લવાદી કાર્યવાહી પર લાગુ પડશે.

૩૫. પક્ષકારો વચ્ચેનો મૂળભૂત વિવાદ એ બાબતનો છે કે મધ્યસ્થતા ભારતની બહાર સ્થિત હોવા છતાં, 'મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬' નો ભાગ ૧ મધ્યસ્થતા કરાર પર લાગુ પડશે કે નહીં. મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ના ભાગ ૧ ની લાગુ પડતાને બાકાત રાખવામાં આવી છે કે નહીં તે મુદ્દે અંતિમ ઉત્તર મેળવવા માટે, પક્ષકારોની મનશા શોધવી આવશ્યક બનશે. આથી પરે, પક્ષકારો કોઈપણ મુદ્દે સહમત નથી.

૩૬. અમે આ મતના પણ છીએ કે, કારણ કે બા/કો (ઉપરોક્ત) માં નિર્ધારિત કાનૂની સિદ્ધાંતને બંધારણીય પીઠે સ્વયં ભાવિ અમલ માટે લાગુ પાડ્યો છે, તેથી ભાટિયા ઇન્ટરનેશનલ (ઉપરોક્ત) માં આપેલા નિર્ણયથી અમે બંધાયેલ છીએ. તેથી, પ્રારંભમાં, પરિણેદ ૩૨ માં આવેલ ભાટિયા ઇન્ટરનેશનલના સંબંધિત કાનૂની સિદ્ધાંતનું પુનરુત્પાદન કરવું યોગ્ય રહેશે, જે આ મુજબ છે: "૩૨. અંતમાં, અમે ઠરાવીએ છીએ કે ભાગ ૧ ની જોગવાઈઓ તમામ મધ્યસ્થતાઓ તથા તે સંબંધિત તમામ કાર્યવાહી પર લાગુ પડશે. જ્યાં આવી મધ્યસ્થતા

ભારતમાં યોજાય છે ત્યાં ભાગ ૧ ની જોગવાઈઓ અનિવાર્ય રીતે લાગુ પડશે અને પક્ષકારોને માત્ર ભાગ ૧ ની અપવર્જ્ય જોગવાઈઓ જેટલી મર્યાદામાં જ તેમાંથી વિમુખ થવાની છૂટ રહેશે. ભારતની બહાર યોજાતી આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક મધ્યસ્થતાના મામલાઓમાં, ભાગ ૧ ની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે, જો સુધી પક્ષકારો કરાર દ્વારા, સ્પષ્ટ રીતે અથવા નિહિત રીતે, તેની તમામ અથવા કોઈ જોગવાઈઓને બહાર ન મૂકે. તેવી સ્થિતિમાં, પક્ષકારોએ પસંદ કરેલા કાયદા અથવા નિયમો પ્રબળ રહેશે. ભાગ ૧ ની કોઈપણ એવી જોગવાઈ, જે તે કાયદા અથવા નિયમો સાથે વિરુદ્ધ હોય અથવા તે દ્વારા બહાર રાખવામાં આવી હોય, લાગુ પડશે નહીં."

૩૭. ઉપરોક્તને ધ્યાનમાં લેતાં, પી.એસ.સી.ના સંબંધિત અનુચ્છેદોનું વિશ્લેષણ કરવું આવશ્યક બનશે, જેથી પક્ષકારોની વાસ્તવિક મનશા એ બાબતે જાણી શકાય કે મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૮૬ની જોગવાઈઓને બહાર રાખવામાં આવી છે કે નહીં. તાત્કાલિક રીતે નોંધવું જરૂરી છે કે અનુચ્છેદ ૩૨.૧ અને ૩૨.૨ લાગુ પડતા કાયદા અને કરારની ભાષા સાથે સંબંધિત છે, જેમ કે અનુચ્છેદના શીર્ષક "કરાર માટે લાગુ પડતો કાયદો અને ભાષા" પરથી સ્પષ્ટ થાય છે. અનુચ્છેદ ૩૨.૧ કરાર પર લાગુ પડતો યોગ્ય કાયદો, એટલે કે ભારતના કાયદાઓ, નિર્ધારિત કરે છે. અનુચ્છેદ ૩૨.૨ એ જાહેર કરે છે કે કરારમાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ જોગવાઈ સરકાર અથવા ઠેકેદાર પૈકી કોઈને પણ આવા હક્કો અથવા વિશેષાધિકારોનો ઉપયોગ કરવાનો હક આપશે નહીં, જે ભારતના કાયદાઓનો ભંગ કરતા હોય.

૩૮. કલમ ૩૩માં વિવાદોના નિવારણ માટે મધ્યસ્થતા દ્વારા અત્યંત વિગતવાર જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. આ બંને કલમો પરસ્પર આવર્તિત નથી થતી — એક (કલમ ૩૨) કરારના યોગ્ય કાયદા સાથે સંબંધિત છે, જ્યારે બીજી (કલમ ૩૩) વૈકલ્પિક વિવાદ નિવારણ સાથે સંબંધિત છે, અર્થાત્ પક્ષકારો વચ્ચે પરામર્શ; સુલેહ; એકમાત્ર નિષ્ણાતને સંદર્ભ મોકલવો અને અંતે મધ્યસ્થતા. કલમ ૩૩ હેઠળ, પ્રારંભે પક્ષકારોએ વિવાદોનો પરસ્પર સમાધાન દ્વારા નિકાલ કરવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ

(૩૩.૧). જો આ પ્રયત્નો નિષ્ફળ જાય, તો પક્ષકારો પરસ્પર કરારથી વિવાદને એકમાત્ર નિષ્ણાતને સંદર્ભિત કરશે (૩૩.૨). મધ્યસ્થ મંડળની રચના સંબંધિત જોગવાઈ મુજબ, મધ્યસ્થ મંડળ ત્રણ મધ્યસ્થકારોથી બનેલું રહેશે (૩૩.૪). આ કલમમાં વધુમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે દરેક પક્ષકાર એક મધ્યસ્થકારની નિમણૂક કરશે. પક્ષકારો દ્વારા નિયુક્ત મધ્યસ્થકારો ત્રીજા મધ્યસ્થકારની નિમણૂક કરશે. જો કલમ ૩૩.૪ હેઠળની પ્રક્રિયા નિષ્ફળ જાય, તો પીડિત પક્ષકાર મધ્યસ્થકારની નિમણૂક માટે હેગ ખાતેની પરમનેન્ટ અદાલત ઓફ આર્બિટ્રેશનનો સંપર્ક કરી શકે છે (૩૩.૫). વધુમાં, જો બે મધ્યસ્થકારો બીજા મધ્યસ્થકારની નિમણૂકથી ૩૦ દિવસની અંદર ત્રીજા મધ્યસ્થકારની નિમણૂક કરવામાં નિષ્ફળ જાય, તો ફરીથી હેગ ખાતેની પરમનેન્ટ અદાલત ઓફ આર્બિટ્રેશનના સેક્રેટરી જનરલ, કોઈપણ એક પક્ષકારની વિનંતી પર, ત્રીજા મધ્યસ્થકારની નિમણૂક કરી શકે છે. આવી સ્થિતિમાં, પ્રતિવાદી — યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા — દ્વારા કરવામાં આવેલી આ રજૂઆતનું મૂલવણ મુશ્કેલ છે કે મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ (ભાગ ૧) મધ્યસ્થતા કાર્યવાહીમાં લાગુ પડશે. જો યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયાનો એવો આશય હોત કે મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ મધ્યસ્થતા કાર્યવાહીમાં લાગુ પડે, તો કલમ ૩૩.૫માં એવી જોગવાઈ હોવી જોઈતી હતી કે જો કોઈ પક્ષકાર પોતાના મધ્યસ્થકારની નિમણૂક કરવામાં નિષ્ફળ જાય, તો આવા મધ્યસ્થકારની, પ્રથમ પક્ષકારની વિનંતી પર, ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અથવા તેમના દ્વારા નિર્ધારિત કોઈ વ્યક્તિ અથવા સંસ્થા દ્વારા નિમણૂક થઈ શકે. તેથી, કોઈપણ પક્ષકાર દ્વારા ચૂંક થવા પર, મધ્યસ્થકારની નિમણૂક માટે હેગ ખાતેની પરમનેન્ટ અદાલત ઓફ આર્બિટ્રેશનનો સંપર્ક કરી શકાય છે. આ, અમારા મત મુજબ, એ બાબતનો મજબૂત સંકેત છે કે મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ની લાગુ પડતાને પક્ષકારોએ સર્વસંમતિથી બાકાત રાખી હતી. વધુમાં, મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી યુએનસિટ્રલ નિયમો, ૧૯૭૬ (૩૩.૯)

અનુસાર ચલાવવાની રહેશે. ખાસ રીતે એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે આ કરાર હેઠળના વિવાદો અને દાવાઓને મધ્યસ્થતા માટે રજૂ કરવાનો અધિકાર આ કરારના સમાપ્તિ બાદ પણ ચલાવત રહેશે (૩૩.૧૦).

૩૯. અહીંના વિવાદનો આધાર પૂરો પાડતી કલમ ૩૩.૧૨ છે, જેમાં એવું નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે કે મધ્યસ્થતાનું સ્થળ લંડન રહેશે અને મધ્યસ્થતા કરાર ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ દ્વારા શાસિત રહેશે. અગાઉ નોંધ્યા મુજબ, એવું જણાય છે કે અંતિમ આંશિક સંમતિ એવોર્ડ દ્વારા, પક્ષકારોએ એ બાબતે સંમતિ આપી છે કે દાવેદારોની તા. ૧૬મી ડિસેમ્બર, ૨૦૧૦ની મધ્યસ્થતા અંગેની નોટિસ હેઠળ આરંભિત મધ્યસ્થતાના હેતુઓ માટે ન્યાયિક બેઠકસ્થાન (અથવા મધ્યસ્થતાનું કાનૂની સ્થળ) લંડન, ઇંગ્લેન્ડ રહેશે.

૪૦: પી.એસ.સી.ની ઉપરોક્ત કલમોનું સારગર્ભિત વાંચન કરતાં, અમારું એવું મત છે કે કરારને શાસન કરતો યોગ્ય કાયદો ભારતીય કાયદો છે; અને મધ્યસ્થતા કરારને શાસન કરતો યોગ્ય કાયદો ઇંગ્લેન્ડનો કાયદો છે. તેથી, શું પ્રતિવાદીઓ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યું છે તે પ્રમાણે એવું કહી શકાય કે મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ની લાગુ પડતાને બાકાત રાખવામાં આવી નથી?

૪૧. શ્રી ગાંગુલી દ્વારા એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે પક્ષકારોનો આશય ક્યારેય પણ ૧૯૯૬ના મધ્યસ્થતા અધિનિયમની લાગુ પડતાને બાકાત કરવાનો ન હતો. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે કલમ ૩૨.૨ હેઠળ આવેલ “ભારતના કાયદાઓ” અભિવ્યક્તિમાં ૧૯૯૬નો મધ્યસ્થતા અધિનિયમ પણ આવરી લેવાય. આ રજૂઆતમાં કોઈ જ તત્ત્વ નથી. અમારા મત અનુસાર, કલમ ૩૨.૧ અને ૩૨.૨ માં વપરાયેલ “ભારતના કાયદાઓ” અભિવ્યક્તિનો સંબંધ માત્ર મુખ્ય કરાર, અર્થાત્ પી.એસ.સી., હેઠળ પક્ષકારોએ બજાવવાની કરારજન્ય બાંહેધરીઓ સાથે જ છે. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, ૩૩.૧૨ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ કલમ ૩૨.૧ ની જોગવાઈઓથી શાસિત થતી નથી. આ બાબત પર ભાર મૂકવો જરૂરી છે કે કલમ ૩૨.૧ ને કલમ ૩૩.૧૨ ની જોગવાઈના

આધીન બનાવવામાં આવી છે. કલમ ૩૩.૧૨ સ્પષ્ટ રીતે જોગવાઈ કરે છે કે મધ્યસ્થતા કરાર ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ દ્વારા શાસિત થશે. આ બંને કલમો સ્પષ્ટપણે નિર્ધારિત કરે છે કે પી.એસ.સી. હેઠળ તેલ અને ગેસના અન્વેષણ સંબંધિત કરારજન્ય બાંહેધરીઓ ભારતના કાયદાઓ અનુસાર શાસિત અને અર્થઘટિત થશે, જ્યારે તે પણ જોગવાઈ કરે છે કે કલમ ૩૩.૧૨ માં સમાવેશિત મધ્યસ્થતા કરાર ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ દ્વારા શાસિત રહેશે. તેથી, અમારા મત અનુસાર, આ નિષ્કર્ષ અનિવાર્ય છે કે ૧૯૯૬ના મધ્યસ્થતા અધિનિયમની લાગુ પડતાને પક્ષકારોના સચેત નિર્ણય અને કરાર દ્વારા બાકાત રાખવામાં આવી છે. ભાટિયા ઇન્ટરનેશનલ (ઉપરોક્ત) માં નિર્ધારિત કાનૂની સિદ્ધાંતનો અમલ કરતા એવો નિષ્કર્ષ થાય છે કે ૧૯૯૬ના મધ્યસ્થતા અધિનિયમની કલમ ૩૪ હેઠળની અરજિ સ્વીકારવા માટે દિલ્લી વડી અદાલતને અધિકારક્ષેત્ર ન હતું.

૪૨. કલમ ૩૩ એ એ.ડી.આર. માટે જોગવાઈ કરે છે – તેનો મર્યાદિત અમલ નાગરિક મુકદ્દમાબાજીના વિરોધમાં મધ્યસ્થતા દ્વારા વિવાદ નિવારણ સુધી સીમિત છે. તેથી, ૩૨.૨ નો કોઈ ભંગ થતો નથી, કારણ કે મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ હકીકતમાં એ.ડી.આર. માટે સંસદીય મંજૂરી દર્શાવે છે. હકીકતમાં, કલમ ૩૨.૩ દર્શાવે છે કે પી.એસ.સી. અને મધ્યસ્થતા કરાર હેઠળની બાધ્યતાઓ અલગ છે. તેથી, એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે અંગ્રેજી કરારની ભાષા રહેશે. ત્યારબાદ એવી શરત છે કે અંગ્રેજી મધ્યસ્થતા કાર્યવાહીનો કાયદો પણ રહેશે. તેથી, પી.એસ.સી. એક સંયુક્ત કરાર છે એવો વડી અદાલતનો નિષ્કર્ષ પી.એસ.સી.ની મંજૂર કરાયેલ જોગવાઈઓ સાથે સુસંગત નથી. આ અલગપણાને કલમ ૩૨.૧ દ્વારા "કલમ ૩૩.૧૨ ની જોગવાઈને આધીન" એવી જોગવાઈ કરીને વધુ ભારપૂર્વક દર્શાવવામાં આવ્યું છે. ભારતના કાયદાઓને મૂળભૂત કરાર માટે લાગુ કરવામાં આવ્યા છે. ઇંગ્લેન્ડનો કાયદો વિવાદ નિવારણ ચંત્રણાને શાસિત કરે છે. મધ્યસ્થતા માટેની જોગવાઈ સામાન્ય નાગરિક દાવાના ઉપાય સિવાયના ઉપાયની જ્ઞાતપૂર્વકની પસંદગી છે. વિવિધ રાષ્ટ્રોના મધ્યસ્થતા કાયદાઓ હેઠળની એ.ડી.આર. ચાંત્રણા કાનૂની તથા ન્યાયશાસ્ત્રીય રીતે સ્વીકારાયેલ છે, અને નેલ્સન, યોર્ક કન્વેન્શનના હસ્તાક્ષરી સભ્ય રાજ્યોની સર્વોચ્ચ કાયદા નિર્માણ

સંસ્થાઓ દ્વારા માન્યતા પ્રાપ્ત છે. ભારત માત્ર ન્યૂ યોક કન્વેન્શનનો હસ્તાક્ષરી દેશ જ નથી, પરંતુ તેણે મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ઘડતી વખતે યુ.એન.સી.આઈ.ટી.આર.એલ. મોડલ કાયદાઓ અને યુ.એન.સી.આઈ.ટી.આર.એલ. નિયમોને પણ ધ્યાનમાં લીધા છે. તેથી, શ્રી ગાંગુલીની આ રજૂઆત સ્વીકારવી શક્ય નથી કે કરારનો કાયદો જ મધ્યસ્થતા કરારનો કાયદો પણ છે.

૪૩. અમારા મતાનુસાર, પંચાયતી કાર્યવાહીનું બેઠકસ્થાન અનન્ય અધિકારક્ષેત્રની કલમને સમાનરૂપ નથી એવો વાદ ઉઠાવવા હવે બહુ મોડું થઈ ગયું છે. અમારા આ અભિપ્રાયને આ અદાલતના અનેક ચુકાદાઓનો આધાર મળે છે. એકવાર પક્ષકારોએ જાગૃતપણે એ બાબતે સંમતિ આપી હતી કે પંચાયતી નટપટિનું વિધિશાસ્ત્રીય બેઠકસ્થાન લંડન રહેશે અને પંચાયતી કરાર ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ દ્વારા શાસિત રહેશે, ત્યારબાદ તેઓ માટે એવો વાદ કરવો ખુલ્લો રહ્યો નહોતો કે પંચાયત અધિનિયમના ભાગ ૧ ની જોગવાઈઓ પણ પંચાયતી કરાર પર લાગુ પડશે. આ અદાલતે વિડિયોકોન ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ. (ઉપરોક્ત) ના મામલે નીચે મુજબ સ્પષ્ટપણે ઠરાવ્યું છે :-

૩૩. હાલના કેસમાં પણ, પક્ષકારોએ એ બાબતે સંમતિ દર્શાવી હતી કે કલમ ૩૩.૧ હોવા છતાં, કલમ ૩૪માં સમાવાયેલ મધ્યસ્થતા કરાર ઇંગ્લેન્ડના કાયદા દ્વારા શાસિત રહેશે. આથી અનિવાર્ય રીતે એવો અર્થ નીકળે છે કે પક્ષકારોએ અધિનિયમના ભાગ ૧ની જોગવાઈઓને બાકાત રાખવા માટે સંમતિ આપી હતી. ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષના અનુસંધાનમાં, અમે ઠરાવીએ છીએ કે પ્રતિવાદીઓ દ્વારા અધિનિયમની કલમ ૯ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલી અરજીએ વિચારણા કરવા માટે દિલ્હી વડી અદાલતને અધિકારક્ષેત્ર પ્રાપ્ત નહોતું અને માત્ર એટલી હકીકત કે અપીલકર્તાએ અગાઉ સમાન અરજીઓ દાખલ કરી હતી, તે પ્રતિવાદીઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અરજીની વિચારણા કરવા માટે તે વડી અદાલતને અધિકારક્ષેત્ર

પ્રદાન કરવા માટે પૂરતી નહોતી.

૪૪. ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષે પહોંચતાં આ અદાલતે લવાદી કરારમાં સમાવિષ્ટ સમાન, જો કે સાવ એકસરખી ન હોય તેવી, જોગવાઈઓનું અર્થઘટન કર્યું હતું. કરારના યોગ્ય કાયદા તથા લવાદી કરાર સંબંધિત જોગવાઈ આ મુજબ હતી :૩. સુવિધા ખાતર, પી.એસ.સી.ના કલમ ૩૩, ૩૪ અને ૩૫ની સંબંધિત કલમો નીચે ઉદ્ઘૂત કરવામાં આવે છે:"૩૩.૧. ભારતીય કાયદો અમલકારક રહેશે.— કલમ ૩૪.૧૨ની જોગવાઈઓને આધીન રહીને, આ કરાર ભારતના કાયદાઓ અનુસાર શાસિત રહેશે અને તેનું અર્થઘટન કરવામાં આવશે.

૩૩. ૨. ભારતના કાયદાનો ભંગ ન થવો.—અનુચ્છેદ ૧૭ .૧ના આધીન રહીને, આ કરારમાં કોઈ પણ જોગવાઈ કોન્ટ્રાક્ટરને આ કરાર દ્વારા તેને પ્રદાન કરાયેલા અધિકારો, વિશેષાધિકારો અને સત્તાઓનો એવો રીતે ઉપયોગ કરવાનો હક આપશે નહિ, જે ભારતના કાયદાનો ભંગ કરે.

\* \* \*

૩૪. ૩. અનિષ્પન્ન વિવાદો.—આ કરારની જોગવાઈઓને આધીન રહીને, પક્ષકારો સંમત થાય છે કે કોઈપણ બાબત, અનિષ્પન્ન વિવાદ, મતભેદ અથવા દાવો, જે એકવીસ (૨૧) દિવસની અંદર પરસ્પર સંમતિથી અથવા સૌહાર્દપૂર્ણ રીતે નક્કી અથવા પતાવટ કરી શકાય નહીં, તે એકમાત્ર નિષ્ણાતને (જ્યાં અનુચ્છેદ ૩૪.૨ લાગુ પડે ત્યાં) અથવા અન્યથા, નીચે જણાવ્યા મુજબ અંતિમ નિર્ણય માટે મધ્યસ્થતા પંચ સમક્ષ રજૂ કરી શકાય છે.

\* \* \*

૩૪. ૧૨. મધ્યસ્થતા કરારનું સ્થળ અને કાયદો.—આ કલમ મુજબ એકમાત્ર નિષ્ણાત, સમાધાન અથવા મધ્યસ્થતાની કાર્યવાહીનું સ્થળ, પક્ષકારો અન્યથા સંમતિ ન આપે ત્યાં સુધી, ક્વાલા લમ્પુર, મલેશિયા રહેશે અને તે અંગ્રેજી ભાષામાં ચલાવવામાં આવશે. શક્ય હોય તેટલી હદ સુધી, પક્ષકારો મધ્યસ્થતાની કાર્યવાહી શરૂ થવા છતાં અને કોઈ દાવો અથવા

વિવાદ બાકી હોવા છતાં, આ કરારની શરતોનો અમલ ચાલુ રાખશે. કલમ ૩૩.૧ ની જોગવાઈઓ હોવા છતાં, આ કલમ ૩૪ માં સમાવાયેલ મધ્યસ્થતા કરાર ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ દ્વારા શાસિત રહેશે.

\* \* \*

૩૫. ૨. સુધારો.—આ કરારમાં કોઈપણ રીતે સુધારો, ફેરફાર, પરિવર્તન કે પૂરક ઉમેરો કરવામાં આવશે નહીં, સિવાય કે તમામ પક્ષકારો દ્વારા હસ્તાક્ષરિત લેખિત દસ્તાવેજ દ્વારા કરવામાં આવે, જેમાં તે તારીખ દર્શાવેલ હશે કે જેના પરથી એવો સુધારો અથવા ફેરફાર અમલમાં આવશે."

૪૫. અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે પડકારાયેલ ચુકાદામાં વડી અદાલતે વર્તમાન કેસમાં વિડિયોકોન ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં નિર્ધારિત કાનૂની સિદ્ધાંત લાગુ ન કરતાં ભૂલ કરી છે.' વિડિયોકોન ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં ઉઠાવવામાં આવેલ પ્રથમ મુદ્દો એ હતો કે લવાદનું સીટ લંડન હતું કે કુઆલાલમ્પુર. બીજો મુદ્દો એ હતો કે લવાદી કાર્યવાહી ઉપર દેખરેખી અધિકારક્ષેત્ર કઈ અદાલતોને રહેશે. પ્રથમ, વિડિયોકોન ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડની દલીલ એવી હતી કે પી.એસ.સી.માં અનુરૂપ સુધારો કર્યા વિના માત્ર પક્ષકારોના કરારથી સીટ કુઆલાલમ્પુરથી લંડન બદલાઈ શકતું ન હતું. આ દલીલ સ્વીકારવામાં આવી હતી. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે લવાદનું સીટ માત્ર પક્ષકારોના કરારથી બદલાઈ શકતું નથી. ચુકાદાના પરિણેદ ૨૧ માં નીચે મુજબ નિરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું:—"૨૧. યદ્યપિ, તે પુનરાવર્તિત જણાય, તેમ છતાં અમે ઉદ્દેખ કરવો આવશ્યક માનીએ છીએ કે કરારની શરતો મુજબ લવાદનું સીટ કુઆલાલમ્પુર હતું. જો પક્ષકારો કલમ ૩૪.૧૨ માં સુધારો કરવા ઇચ્છતા હોત, તો તેઓ તે માત્ર લેખિત દસ્તાવેજ દ્વારા જ કરી શકતાં, જેને તેઓ બધાએ હસ્તાક્ષર કરવાના જરૂરી હતા. નિર્વિવાદ રીતે, પક્ષકારો વચ્ચે લવાદનું ન્યાયિક સીટ કુઆલાલમ્પુરથી લંડન ખસેડવા બાબતે પી.એસ.સી. હેઠળ કોઈ કરાર થયો ન હતો, તેમજ કલમ ૩૪.૧૨ માં સુધારો કરવા માટે તેમની

તરફથી કોઈ લેખિત દસ્તાવેજ પર હસ્તાક્ષર પણ કરવામાં આવ્યા ન હતા. તેથી, આ નિશ્ચિત લવાદના પક્ષકારોએ લવાદનું સીટ લંડન ખસેડવા માટે સંમતિ આપી હતી તે માત્ર હકીકતને કુઆલાલમ્પુરથી લંડન સુધી લવાદના સ્થળના ભૌતિક ફેરફાર સિવાય અન્ય કંઈ તરીકે અર્થઘટિત કરી શકાય નહીં."

૪૬. આ અદાલતે વિડિયોકોન ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં વિચારેલ અન્ય મુદ્દો એ હતો કે, જ્યાં પક્ષકારોએ વિશેષરૂપે એવો કરાર કર્યો હોય કે મધ્યસ્થી કરાર અંગ્રેજી કાયદા દ્વારા શાસિત રહેશે, ત્યાં મધ્યસ્થી અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૯ હેઠળની અરજી દિલ્લી વડી અદાલતમાં ગ્રાહ્ય ગણાય કે નહીં. આ મુદ્દો યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ નક્કી કરવામાં આવ્યો હતો અને એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે મધ્યસ્થી અધિનિયમની કલમ ૯ હેઠળ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા દ્વારા દાખલ કરાયેલ અરજીનું ગ્રહણ કરવા માટે દિલ્લી વડી અદાલતને અધિકારક્ષેત્ર નહોતું.

૪૭. વર્તમાન અપીલમાં, આ અદાલત એ મુદ્દાનો પણ વિચાર કરી રહી છે કે દિલ્લી ખાતે યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી આર્બિટ્રેશન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૩૪ હેઠળની અરજી જાળવાપાત્ર ગણાશે કે કેમ. પક્ષકારોએ પી.એસ.સી.માં આવશ્યક સુધારો કરીને એ જોગવાઈ કરી છે કે આર્બિટ્રેશનનું ન્યાયિક સ્થાન લંડન રહેશે. તેવું પણ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે કે આર્બિટ્રેશન કરાર ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ દ્વારા સંચાલિત થશે. તેથી, વિડિઓકોન ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં નિર્ધારિત અનુપાત વર્તમાન અપીલમાં પ્રાસંગિક તેમજ બંધનકારક રહેશે.

૪૮. ઉપરોક્ત ચુકાદો .(વિડિઓકોન) આ અદાલતે વેન્યર ગ્લોબલ એન્જિનિયરિંગ (સુપ્રા) ના વિચાર બાદ આવ્યો છે. વેન્યર ગ્લોબલ એન્જિનિયરિંગ અને વિડિઓકોન ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ. બંને બે-ન્યાયાધીશોની પીઠ દ્વારા આપવામાં આવેલા ચુકાદાઓ છે. અમારા મત મુજબ, વિડિઓકોન ઇન્ડસ્ટ્રીઝ કેસમાં સંકળાયેલા હકીકતી અને કાનૂની મુદ્દાઓ આ વિવાદ સાથે ખૂબ જ સમાન છે હાજર અપીલમાં સંકળાયેલ છે. આ અપીલમાં રહેલો મધ્યસ્થતા કરાર

વિડિયોકોનમાં રહેલા મધ્યસ્થતા કરાર સમાન છે

ઉદ્યોગો. હકીકતમાં, વર્તમાન અપીલની તથ્યાત્મક પરિસ્થિતિ વિડિયોકોન ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) કરતાં વધુ મજબૂત આધાર પર છે. અગાઉ નોંધવામાં આવ્યું તેમ, વિડિયોકોન ઇન્ડસ્ટ્રીઝમાં, આ અદાલતે એવો નિષ્કર્ષ કાઢ્યો હતો કે પક્ષકારો પી.એસ.સી.માં આવશ્યક સુધારો કર્યા વિના મધ્યસ્થતાનું સ્થાન બદલવા સક્ષમ નહોતા. વર્તમાન અપીલમાં, પી.એસ.સી.માં આવશ્યક સુધારો કરવામાં આવ્યો છે. ઉપરોક્ત સુધારાના આધારે, મધ્યસ્થ અધિકરણએ ૧૪મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૧નો અંતિમ આંશિક સંમતિ એવોર્ડ આપ્યો છે, જેમાં નોંધવામાં આવ્યું છે કે દાવેદારની ૧૬મી ડિસેમ્બર, ૨૦૧૦ની મધ્યસ્થતા નોટિસ હેઠળ આરંભિત મધ્યસ્થતા માટેનું ન્યાયિક સ્થાન (અથવા કાનૂની સ્થાન) લંડન, ઇંગ્લેન્ડ રહેશે. વધુમાં, વિડિયોકોન ઇન્ડસ્ટ્રીઝનો ચુકાદો વેન્યુરા ગ્લોબલ પછીનો છે. તેથી, અમે વિડિયોકોન ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત)માં નિર્ધારિત અનુપાત બંધનકારક રીતે માનવા બંધાયેલ છીએ।

૪૯. અમે આ પણ દર્શાવી શકીએ છીએ કે વિડિયોકોન ઇન્ડસ્ટ્રીઝના ચુકાદાનું અનેક પ્રસંગોએ અનેક વડી અદાલતો દ્વારા અનુસરણ કરવામાં આવ્યું છે. આ ઉપરાંત, વિડિયોકોન ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ. અંગે આ સર્વોચ્ચ અદાલતનો ચુકાદો પણ એ જ મુદ્દાઓ પર ઇંગ્લેન્ડની અદાલતો દ્વારા અપનાવવામાં આવેલા અભિપ્રાયને પ્રતિબિંબિત કરે છે. એ વિ. ૮ ના કેસમાં સમાન પરિસ્થિતિ અંગે વિચારણા કરતાં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું છે : "" ..... મધ્યસ્થીનું સ્થાન અંગેનો કરાર વિશિષ્ટ અધિકારક્ષેત્રની કલમને અનુરૂપ છે. હાલના અંતરિમ અથવા અંતિમ એવોર્ડની માન્યતા અંગે કોઈ ઉપચાર માટેનો દાવો ..... માત્ર મધ્યસ્થીના સ્થાન તરીકે નિર્ધારિત સ્થળની અદાલતોમાં જ રજૂ કરવાનો કરાર કરવામાં આવ્યો છે." (ભાર મૂકેલ છે).

૫૦. આ અદાલતે ડોઝકો ઇન્ડિયા લિ. (ઉપરોક્ત) માં ફરી એકવાર સુમિતોમો હેવી ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ. (ઉપરોક્ત) માં પ્રતિપાદિત કાનૂની સિદ્ધાંતનું પુનરોચ્ચાર કર્યું હતું, જેમાં પરિચ્છેદ ૧૬ માં કાયદો અત્યંત

સ્પષ્ટ રીતે પ્રતિપાદિત કરવામાં આવ્યો હતો:

પુરસ્કાર દાખલ કરવા, તેની અમલવારી કરવા અને તેને રદ કરવા માટે જે કાયદો લાગુ પડશે, તે મધ્યસ્થી કરવા માટેના કરારને અને તે કરારના પાલનને નિયંત્રિત કરતો કાયદો હશે.

આ ચુકાદો ત્રણ-ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠ દ્વારા આપવામાં આવ્યો છે.

૫૧. એ નોંધપાત્ર છે કે સુમિતોમો મામલામાં આપવામાં આવેલ ચુકાદા સાથે ભાટિયા ઇન્ટરનેશનલમાં, જેના આધારે વેન્યર ગ્લોબલનો ચુકાદો આધારિત છે, અસહમતિ વ્યક્ત કરવામાં આવી નહોતી. આ બાબત અમને ફરીથી વિડિયોકોન (ઉપરોક્ત) માં પ્રતિપાદિત કાયદાનું અનુસરણ કરવા પ્રેરિત કરે છે.

૫૨. ફરી એકવાર આ અદાલતે યોગરાજ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર (બે-ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠ) માં સમાન મધ્યસ્થતા કરારનો વિચાર કર્યો હતો. તેમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી સિંગાપુરમાં અંગ્રેજી ભાષામાં સિંગાપુર ઇન્ટરનેશનલ આર્બિટ્રેશન સેન્ટર (એસ.આઈ.એ.સી.) ના નિયમો અનુસાર ચલાવવામાં આવશે. (ખંડ ૨૭.૧). ખંડ ૨૭.૨ માં જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે મધ્યસ્થતા સિંગાપુરમાં યોજાશે અને અંગ્રેજી ભાષામાં ચલાવવામાં આવશે. આ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે મધ્યસ્થતાનું સ્થાન સિંગાપુર રહેશે અને મધ્યસ્થતા નટપટિને નિયંત્રિત કરતો પ્રક્રમાત્મક કાયદો ૨૦૦૭ (૧) ઓલ ઇ.આર (કોમ) ૫૯૧.

એસ.આઈ.એ.સી. નિયમો લાગુ પડશે, તેથી અપીલકર્તાને હવે એવો દાવો કરવા માટે ખુદ્દું રહ્યું નહોતું કે મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૧૧ (૬) હેઠળની અરજી જાળવપાત્ર થશે.

૫૩. આ ચુકાદામાં અઠાતિયા ઇન્ટરનેશનલ (સુપ્રા) અને વેન્યર ગ્લોબલ (સુપ્રા) માં નિર્ધારિત કાયદાનો વિશેષરૂપે વિચાર કરવામાં આવ્યો છે. એ જ દૃષ્ટિકોણ દિલ્લી વડી અદાલત, બોમ્બે વડી અદાલત અને ગુજરાત વડી અદાલતે પણ અપનાવ્યો છે; હકીકતમાં, આ અદાલતે વિડિયોકોન માં હાર્ડી ઓઈલ

(સુપ્રા) માં ગુજરાત વડી અદાલતે કરેલ અવલોકનોને વિશેષરૂપે મંજૂરી આપી છે.

૫૪. મધ્યસ્થતાના સ્થાનની પસંદગીના પ્રભાવ અંગે વિચારણા અપીલ અદાલતે સી વિ. ડી, ૦ ૧૦• માં કરી હતી. આ ચુકાદાને આ અદાલતે બાલ્કો (ઉપરોક્ત) માં વિશેષરૂપે મંજૂરી આપી છે અને એનરકોન (ઉપરોક્ત) માં તેની પુનરુક્તિ કરી છે. સી વિ. ડી (ઉપરોક્ત) માં, અપીલ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:—

"પ્રાથમિક નિષ્કર્ષ.

૧૬. હું યોગ્ય ક્રમે શ્રી હર્સ્ટની દલીલો પર વિચાર કરીશ, પરંતુ, મારા ચુકાદા મુજબ, તેઓ વિવાદમાં રહેલા કેન્દ્રીય મુદ્દાને સમજી શકતા નથી, જે એવો છે કે શું પક્ષકારોએ લંડનને મધ્યસ્થતાનું સ્થાન તરીકે પસંદ કરીને એવો કરાર કર્યો ગણવો જોઈએ કે પુરસ્કાર અંગેની કાર્યવાહી માત્ર અંગ્રેજી કાયદા દ્વારા મંજૂર એવી જ હોવી જોઈએ કે નહીં. મારા મત મુજબ, ન્યાયાધીશે દર્શાવેલ કારણોસર એમ માનવું જ પડે કે તેમણે એવો કરાર કર્યો હતો. બર્મ્યુડા ફોર્મ દ્વારા પ્રાપ્ત કરાયેલા સમગ્ર સંતુલનનો હેતુ (અંગ્રેજી મધ્યસ્થતા, પરંતુ પોલિસી હેઠળ ઉદ્ભવતા મુદ્દાઓ પર ન્યૂ યોર્કનો કાયદો લાગુ પાડવો) એવો છે કે પુરસ્કાર સંબંધિત ન્યાયિક ઉપાયો અંગ્રેજી કાયદા દ્વારા મંજૂર એવા જ હોવા જોઈએ અને માત્ર એવા જ હોવા જોઈએ. શ્રી હર્સ્ટ એવું કહી શક્યા નથી (અને કહ્યું પણ નથી) કે ૧૯૯૬ ના અધિનિયમની કલમો ૬૭ અને ૬૮ હેઠળ અધિકારક્ષેત્રના અભાવ અથવા પ્રક્રિયાત્મક અનિયમિતતાઓના આધારે ઉપલબ્ધ અંગ્રેજી ન્યાયિક ઉપાયો મંજૂર નહોતા; તેઓ અંતે માત્ર એટલું જ કહેવા સુધી સીમિત રહ્યા કે ન્યૂ યોર્કના ન્યાયિક ઉપાયો

૧૦. [૨૦૦૮) ૧ લોયડ્સ રેપ ૨૩૯.

તે પણ મંજૂર કરવામાં આવ્યા હોત. પરંતુ તે વિવાદબાજી માટેનું એક સૂત્ર અને (જે વધુ ખરાબ છે તે) ગૂંચવણ ઊભી કરનાર સ્થિતિ બનત, જે પક્ષકારોએ ઉદ્દેશોલી હોઈ શકે નહીં. નિઃસંદેહ ન્યૂ યોર્કના કાયદામાં અધિકારક્ષેત્રના અભાવ અને ગંભીર અનિયમિતતા બાબતે પોતાના ન્યાયિક ઉપાયો છે, પરંતુ એવું ભાગ્યે જ માન્ય થઈ શકે કે એવોર્ડના

એક ભાગથી પીડિત પક્ષકાર એક અધિકારક્ષેત્રમાં કાર્યવાહી કરે અને એવોર્ડના બીજા ભાગથી પીડિત પક્ષકાર બીજા અધિકારક્ષેત્રમાં કાર્યવાહી કરે. તેવી જ રીતે, એવોર્ડ વિશેની એક જ ફરિયાદના કેસમાં, એવું માન્ય થઈ શકે નહીં કે પીડિત પક્ષકાર એક અધિકારક્ષેત્રમાં ફરિયાદ કરે અને સંતોષ પામેલ પક્ષકારને બીજા અધિકારક્ષેત્ર સમક્ષ એવોર્ડથી પોતાના સંતોષની ઘોષણા માગવાનો હક મળે. તેમાં પક્ષકારો પ્રથમ ચુકાદો મેળવવા દોડધામ કરે અથવા પરસ્પર વિરોધી નિર્ણયો આવે તેવો ગંભીર જોખમ ઊભો થાય, જે પક્ષકારોએ ક્યારેય કલ્પ્યો હોઈ શકે નહીં."

પપ. ઉપરોક્ત અવલોકનોને અનુસરીને, ત્યારબાદ વડી અદાલત ઓફ જસ્ટિસ, ક્વીન્સ બેન્ચ ડિવિઝન, કોમર્શિયલ અદાલત (ઇંગ્લેન્ડ) એ સુલઅમેરિકા સીઆઈએ નાસિયોનાલ ડે સેગુરોસ એસએ વિ. એનેસા એન્જેનહારિયા એસએ – એનેસા ૧૧ માં પણ સમર્થન આપ્યું હતું. આ જ સિદ્ધાંત પ્રતિપાદિત કરતાં, વડી અદાલતે નોંધ્યું હતું કે આ કેસમાંનો મુદ્દો વીમા પોલિસીની શરત ૧૨ માં રહેલી આ જોગવાઈને કેટલું મહત્વ આપવું તે પર નિર્ભર કરે છે કે "લવાદનું સ્થાન લંડન, ઇંગ્લેન્ડ રહેશે." એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે તેના અનિવાર્ય પરિણામરૂપે લવાદીની પ્રક્રિયા પર ઇંગ્લેન્ડની અદાલતનું પર્યવેક્ષી અધિકારક્ષેત્ર લાગુ પડે છે. વધુમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે "આ નિષ્કર્ષ લવાદ અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ની સ્પષ્ટ જોગવાઈઓમાંથી, અને વિશેષ કરીને તે કલમોની જોગવાઈઓમાંથી, અનુસરિત થાય છે, જેમાં એવી જોગવાઈ છે કે લવાદ અધિનિયમ, ૧૯૯૬ નો ભાગ ૧ ત્યાં લાગુ પડે છે જ્યાં લવાદનું સ્થાન ઇંગ્લેન્ડ અને વેલ્સ અથવા નોર્થર્ન આયર્લેન્ડમાં હોય. આથી તરત જ લવાદ કરાર અને ઇંગ્લેન્ડના કાયદા વચ્ચેનો મજબૂત સંબંધ સ્થાપિત થાય છે. આ જ કારણસર તાજેતરના પ્રાધિકારો દ્વારા લવાદના સ્થાનને લવાદ કરારને શાસન કરતો યોગ્ય કાયદો નક્કી કરવા માટેના મહત્વપૂર્ણ પરિબળ તરીકે વિશેષ ભાર આપવામાં આવ્યો છે."

૧૧. (૨૦૧૨)ડબ્લ્યુએલ૧૪૭૬૪.

૫૬. અમારી દૃષ્ટિએ, આ અવલોકનો આ મામલાની હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓ પર સંપૂર્ણપણે લાગુ પડે છે. વડી અદાલતે પહોંચેલ નિષ્કર્ષ એવી અવ્યવસ્થિત સ્થિતિ તરફ દોરી જશે કે જેમાં પક્ષકારોને તેમની ફરિયાદોના નિવારણ માટે ભારત અને ઇંગ્લેન્ડ વચ્ચે દોડધામ કરવી પડશે. આનિટ્રેશન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ (ભારતીય) ના ભાગ ૧ ની જોગવાઈઓ અનિવાર્ય રીતે અપવર્જિત થાય છે; કારણ કે તે તેવા મધ્યસ્થતા કરાર સાથે સંપૂર્ણપણે અસંગત છે, જેમાં એવી જોગવાઈ છે કે "મધ્યસ્થતા કરાર અંગ્રેજી કાનૂન દ્વારા શાસિત રહેશે." તેથી, મધ્યસ્થતા પ્રક્રિયામાં આપવામાં આવેલ કોઈપણ એવોર્ડને પડકારવા માટે પ્રતિવાદીને ઉપલબ્ધ ઉપાય ઇંગ્લેન્ડ અને વેલ્સના આનિટ્રેશન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ માં સમાવિષ્ટ સંબંધિત જોગવાઈઓ હેઠળ રહેશે. આવી અરજી હવે ઇંગ્લેન્ડની અદાલતો દ્વારા સ્વીકારવામાં આવશે કે નહીં, તે બાબતની તપાસ કરવી અમારી કામગીરી નથી; તેની તપાસ ઇંગ્લેન્ડની સક્ષમ અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી અદાલતે કરવી પડશે.

જાહેર નીતિ:

૫૭. શ્રી ગાંગુલીએ જોરદાર દલીલ કરી છે કે અહીં સંકળાયેલા મુદ્દાઓ ભારતની જાહેર નીતિના ભંગ સાથે સંબંધિત છે. તેથી, મધ્યસ્થીનું કેન્દ્ર લંડન હોય તો પણ ભારતીય મધ્યસ્થી અધિનિયમના ભાગ ૧ ની લાગુ પડતાશને બહાર રાખી શકાય નહીં. શ્રી ગાંગુલીના મુજબ, મધ્યસ્થી કરાર ખાસ કરીને એવો ઉપબંધ કરે છે કે મધ્યસ્થી કરાર ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓથી શાસિત રહેશે, તે બાબતથી પણ કોઈ ફરક પડતો નથી. શ્રી ગાંગુલીના કહેવા મુજબ, કરારનો યોગ્ય કાયદો એ પ્રશ્ન નિર્ધારિત કરવા માટે સંબંધિત બનશે કે આંતરિમ અંતિમ નિર્ણય મધ્યસ્થી અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૩૪ હેઠળ પડકારને પાત્ર છે કે નહીં. અમારા મત પ્રમાણે, વિદ્વાન વકીલની ઉપરોક્ત રજૂઆત ભારત તેમજ અન્ય અધિકારક્ષેત્રોમાં સુસ્થાપિત કાયદાના વિરોધમાં જાય છે. અગાઉ નોંધાયું તેમ, શ્રી ગાંગુલીએ રજૂ કર્યું છે કે રોયલ્ટી, સેસ, સેવા કર અને

સીએજીના ઓડિટ અહેવાલ સંબંધિત વિવાદો મધ્યસ્થીયોગ્ય નથી. આ રજૂઆતના સમર્થનમાં તેઓ કલમ ૧૫.૧ ને કલમ ૩૨.૨ સાથે વાંચતાં તેમાં રહેલી જોગવાઈઓ પર નિર્ભર કરે છે. આ બન્ને કલમો પર આધાર રાખીને શ્રી ગાંગુલીએ રજૂ કર્યું કે કર, રોયલ્ટી, ભાડાં વગેરે અંગેની જવાબદારીઓ માત્ર કરારાત્મક નથી, પરંતુ તે સંબંધિત કાનૂની જોગવાઈઓ દ્વારા શાસિત છે. તેથી, તેમણે પોતાની આ રજૂઆતના સમર્થનમાં કે વિવાદો મધ્યસ્થીયોગ્ય નથી અને તેથી નિર્ણય મધ્યસ્થી અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ના ભાગ ૨ હેઠળ અમલમાં મૂકવા યોગ્ય નથી, પરંતુ અધિનિયમની કલમ ૩૪ હેઠળ પડકારને પાત્ર છે, તે માટે વેન્યર ગ્લોબલ (ઉપરોક્ત) ના ચુકાદા પર ભારે નિર્ભરતા મૂકી. અહીં દર્શાવવું યોગ્ય રહેશે કે વેન્યર ગ્લોબલનો ચુકાદો બે ભાગોમાં વહેંચાયેલો છે. તેનો પ્રથમ ભાગ ભાટિયા ઇન્ટરનેશનલ લિ. પર આધારિત છે, જેમાં નીચે મુજબ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે :—"૩૨ ..... ભારતમાં બહાર યોજાતી આંતરરાષ્ટ્રીય વ્યાપારી મધ્યસ્થીના કેસોમાં, ભાગ ૧ ની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે, જો સુધી પક્ષકારો કરાર દ્વારા, સ્પષ્ટ અથવા ગોપી રીતે, તેની તમામ અથવા કોઈપણ જોગવાઈઓને બહાર ન રાખે. એવી સ્થિતિમાં પક્ષકારોએ પસંદ કરેલા કાયદાઓ અથવા નિયમો પ્રબળ રહેશે. ભાગ ૧ માં રહેલી કોઈપણ એવી જોગવાઈ, જે તે કાયદા અથવા નિયમોના વિરોધમાં હોય અથવા તેઓ દ્વારા બહાર રાખવામાં આવી હોય, લાગુ પડશે નહીં."

૫૮. આ મામલામાં, પક્ષકારોએ પરસ્પર કરાર દ્વારા એ જોગવાઈ કરી છે કે મધ્યસ્થતાનું ન્યાયિક સીટ લંડનમાં રહેશે. ઉપરોક્ત કરારના આધારે, પી.એસ.સી.ઓમાં આવશ્યક સુધારો કરવામાં આવ્યો છે. કરાર અને પક્ષકારોની સંમતિના આધારે, મધ્યસ્થ પરિષદે દાવેદારો દ્વારા તા. ૧૬મી ડિસેમ્બર, ૨૦૧૦ના મધ્યસ્થતા સૂચનાના આધારે આરંભિત મધ્યસ્થતા માટે લંડન, ઇંગ્લેન્ડને મધ્યસ્થતાનું ન્યાયિક સીટ (અથવા કાનૂની સ્થાન) નિશ્ચિત કરતાં તા. ૧૪મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૧ના રોજ "અંતિમ આંશિક સંમતિ પુરસ્કાર" કર્યો

છે. બાબતને વધુ સ્પષ્ટ કરવા માટે, તે પુરસ્કારમાં આ નોંધ પણ કરવામાં આવી છે કે મધ્યસ્થતામાં કોઈપણ સુનાવણી પેરિસ, ફ્રાન્સ, સિંગાપુર અથવા પરિષદને અનુકૂળ લાગે તેવા અન્ય કોઈ સ્થાને યોજાઈ શકે છે. કલમ ૩૩.૧૨ મુજબ, મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી અંગ્રેજી ભાષામાં ચલાવવામાં આવશે. કલમ ૩૩માં સમાયેલ મધ્યસ્થતા કરાર ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ દ્વારા શાસિત રહેશે. આ તમામ પરિબળોની સંયુક્ત અસર સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે કે પક્ષકારોએ સ્પષ્ટ કરાર દ્વારા મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ (ભારતીય) ના ભાગ ૧ની મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી પર લાગુ પડતી અમલયોગ્યતાને બાકાત રાખી છે.

૫૯. અમે શ્રી ગાંગુલીના આ મત સાથે પણ સંમત થઈ શકતા નથી કે વેન્યર ગ્લોબલ એન્જિનિયરિંગ (ઉપરોક્ત) મામલામાં આ અદાલતે નિર્ધારિત કરેલા કાયદાને ધ્યાનમાં લેતા, આ કેસમાં આર્બિટ્રેશન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ (ભારતીય) નો ભાગ ૧ લાગુ પડશે. અમારા મત મુજબ, ચુકાદાના પરિણેદ ૩૨ થી આગળ વેન્યર ગ્લોબલ એન્જિનિયરિંગ (ઉપરોક્ત) માં નિર્ધારિત અનુપાતનો બીજો ભાગ પણ આ કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓ પર લાગુ પડતો નથી. પ્રથમ, અમારા મત મુજબ, અહિં અરજદારોએ ઉઠાવેલા તમામ વિવાદો કરારાત્મક સ્વરૂપના છે. દ્વિતીય, આમાંથી કોઈપણ ફરજનું પાલન કરવાથી સ્વતઃ ભારતના કોઈપણ કાયદાનો ભંગ થતો નથી. તૃતીય, વેન્યર ગ્લોબલમાં જે નોન-ઓબ્સ્ટન્ટે કલમ વિચારાધીન હતી, તે હાલના કેસમાં અસ્તિત્વમાં જ નથી. વેન્યર ગ્લોબલમાં, અદાલત વિદેશી વિનિમય વ્યવસ્થાપન અધિનિયમના સીધા ઉલ્લંઘન અંગે વિચાર કરી રહી હતી. તે મામલામાં પ્રત્યુત્તરદાતાઓના કૃત્યો પણ, જો પુરસ્કાર અનુસાર શેરોનું હસ્તાંતરણ કરવામાં આવત, તો કંપનીઝ અધિનિયમની વિવિધ જોગવાઈઓના વિરોધમાં જતા. તેથી, આ અદાલત આ દૃષ્ટિકોણ સ્વીકારવા પ્રેરાઈ હતી કે, આર્બિટ્રેશનનું બેઠકસ્થાન ભારત બહાર હોવાથી ભાગ ૧ ની લાગુ પડતાને બહાર રાખવામાં આવ્યો હોવા છતાં, તેમ છતાં ભાગ ૧ લાગુ પડશે, કારણ કે શેરોનું હસ્તાંતરણ ભારતના કાયદાઓના વિરોધમાં જશે

•  
અને, તેથી, જાહેર નીતિનું ઉલ્લંઘન કરે. અમારી દૃષ્ટિએ, વર્તમાન કેસમાં આવી

પરિસ્થિતિઓ અસ્તિત્વમાં નથી, કારણ કે કોઈપણ વૈધાનિક જોગવાઈઓના ઉદ્ધંધનનો ભય નથી. પ્રથમદર્શને, એવું જણાય છે કે રાજપત્ર સૂચનાને કોઈ પડકાર કરવામાં આવ્યો નથી. વાસ્તવમાં, દાવા-નિવેદન દર્શાવે છે કે લાદવામાં આવેલ રોયલ્ટી/સેસની રકમો ચૂકવવામાં આવી છે. પ્રાર્થના, પી.એસ.સી.ની કલમો ૧૫.૬ અને ૧૫.૭ના આધારે, ચૂકવવામાં આવેલી રકમોની પરતફેર માટે છે. કાયદામાં થયેલા કોઈપણ ફેરફારોના પ્રભાવને સમતોલ કરવા માટે કરારમાં જરૂરી સુધારા અને સમાયોજન કરવા બાબતનો પણ દાવો જણાય છે. આ પૈકીના કોઈપણ દાવામાં ભારતીય કાયદાઓના કોઈ સ્પષ્ટ અથવા એટલા પ્રગટ ઉદ્ધંધનનું અમને અવલોકન થતું નથી. કલમ ૩૪ હેઠળ અરજિ દાખલ કરવાની પાયાની દલીલ એ છે કે અપીલકર્તાઓ દેશના કાયદાઓનું પાલન કરવા બંધાયેલ છે. અપીલકર્તાઓએ ક્યાંય પણ એવો દાવો કર્યો નથી કે તેઓ ભારતના કાયદાઓથી મુક્ત છે. તેઓ એવો દાવો કરે છે કે ભારત સરકાર, જે કરારની પક્ષકાર છે, અર્થાત્ પી.એસ.સી., એ કરારમાં નિર્ધારિત મુજબ મુક્તિ મેળવવાનો પ્રયત્ન કર્યો નથી અને તે પ્રાપ્ત કરી નથી. દાવામાં તત્વ છે કે નહીં, તે નિશ્ચિતપણે લવાદનો વિષય છે. અપીલકર્તાઓનો એવો મામલો નથી કે તેઓ પી.એસ.સી.ઓ હેઠળની કરારગત બાધ્યતાઓના નિર્વહણ સંબંધિત ભારતના કાયદાઓથી બંધાયેલ નથી. અમે અગાઉ જે કહ્યું છે તેના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, વડી અદાલતે પહોંચેલા નિષ્કર્ષને ટકાવી રાખવું શક્ય નથી. ભારત સરકાર વિરુદ્ધ જો ચુકાદો આપવામાં આવે, તો તે ભારતની જાહેર નીતિનું ઉદ્ધંધન કરશે, એવા બહાને લવાદ કરારને ત્યજી શકાય નહીં. માત્ર એટલા માટે કે લવાદ અધિકરણે દાવાઓ લવાદયોગ્ય છે એવું ઠરાવ્યું છે, તેનાથી એવું થતું નથી કે દાવાઓ સ્વીકારવામાં આવ્યા છે અને ભારત વિરુદ્ધ પ્રતિકૂળ ચુકાદો આપવામાં આવ્યો છે. તેથી, શ્રી ગાંગુલી દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆત નામંજૂર કરવામાં અમને કોઈ સંકોચ નથી. એ જ કારણોસર, દિલ્લી વડી અદાલત દ્વારા નોંધાયેલા નિષ્કર્ષોને અમે ટકાવી રાખવામાં અસમર્થ છીએ.

૬૦. વડી અદાલત દ્વારા પહોંચવામાં આવેલા નિષ્કર્ષોને સ્વીકારવા અથવા મંજૂરી આપવા માટે ના પાડવાનું બીજું એક યોગ્ય કારણ એ છે કે તે કરારના શાસક કાયદા અને મધ્યસ્થતા કરારને લાગુ પડતા શાસક કાયદા વચ્ચેનો ભેદ કરવામાં નિષ્ફળ ગઈ છે. વડી અદાલત એ બાબત ધ્યાનમાં લેવામાં પણ નિષ્ફળ ગઈ છે કે હવે લગભગ તમામ આંતરરાષ્ટ્રીય અધિકારક્ષેત્રોમાં આ બાબત સ્થિર થઈ ગઈ છે કે મધ્યસ્થતા માટેનો કરાર તે મૂળ કરારથી અલગ અને સ્વતંત્ર કરાર છે, જેમાં મધ્યસ્થતા કરાર સમાવાયેલ હોય છે. મૂળ કરારથી મધ્યસ્થતા કરારની વિભાજ્યતાનો આ સિદ્ધાંત ભારતીય મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૮૬ ની કલમ ૧૬ દ્વારા ખરેખર કાયદેસર રીતે માન્ય કરાયો છે. કલમ ૧૬(૧) ખાસ કરીને નીચે મુજબ જોગવાઈ કરે છે:—

"૧૬. મધ્યસ્થતા ન્યાયાધિકરણને તેની અધિકારિતતા અંગે નિર્ણય કરવાની સત્તા.— (૧) મધ્યસ્થતા ન્યાયાધિકરણ પોતાની જ અધિકારિતતા અંગે નિર્ણય કરી શકે છે, જેમાં મધ્યસ્થતા કરારના અસ્તિત્વ અથવા માન્યતા સંબંધિત કોઈપણ વાંધાઓ અંગે નિર્ણય કરવાનો સમાવેશ થાય છે, અને તે હેતુસર,—

(એ) કરારનો ભાગ બનેલી એક મધ્યસ્થતા કલમને અન્ય શરતોથી સ્વતંત્ર કરાર તરીકે ગણવામાં આવશે

(બી) મધ્યસ્થ મંડળ દ્વારા કરાયેલો એવો નિર્ણય કે કરાર રદબાતલ અને અમાન્ય છે, તે માત્ર કાયદાની જ બળેથી મધ્યસ્થતા કલમની અમાન્યતા અનિવાર્ય રીતે સૂચિત કરતો નથી."

૬૧. ઉપરોક્તનો માત્ર અવલોકન કરતાં જ સ્પષ્ટ થાય છે કે મધ્યસ્થતા કરાર કરારની અન્ય શરતોથી સ્વતંત્ર છે. વધુમાં, કરારને રદબાતલ જાહેર કરવામાં આવે તો પણ, તેમાંથી અનિવાર્ય રીતે એવો પૂર્વનિર્ધારિત નિષ્કર્ષ નીકળતો નથી કે મધ્યસ્થતા

કલમ અમાન્ય છે. ઉપરોક્ત જોગવાઈનો આ અદાલતે અનેક કેસોમાં વિચાર કર્યો છે, જે નીચે મુજબ છે:—

રેવાં. ઇલેક્ટ્રિક કાર કંપની પી. લિ. વિ. ગ્રીન મોબિલ. ૧૨, ટુકે હોમ્સ

એન્ડ ઇન્ફાસ્ટ્રક્ચર પ્રા. લિ. વિ. લુધિયાણા ઇમ્પ્રૂવમેન્ટ ટ્રસ્ટ અને અન્ય ૧૩, એનરકોન (ઇન્ડિયા) લિ. અને અન્ય વિ. એનરકોન જી.એમ.બી.એચ. અન્ય ૧૪, વર્લ્ડ સ્પોર્ટ ગ્રુપ (મોરિશિયસ) લિ. વિ. એમ.એસ.એમ.

સેટેલાઈટ (સિંગાપુર) પીટીસી લિમિટેડ [સિવિલ અપીલ નં. ૮૯૫ ઓફ ૨૦૧૪]

૬૨. વિભાજ્યતાનો આ સિદ્ધાંત પક્ષકારોને આ અંગે સંમતિ કરવાની પરવાનગી આપે છે કે એક દેશનો કાયદો મૂળભૂત કરારને શાસિત કરશે અને બીજા દેશના કાયદા મધ્યસ્થી કરાર પર લાગુ પડશે. પક્ષકારો એ બાબતે પણ સંમતિ કરી શકે છે કે સંદર્ભની કાર્યવાહી પણ બીજા દેશના કાયદા દ્વારા શાસિત થશે. આવું દુર્લભ રહેશે, કારણ કે તે અત્યંત જટિલ સમસ્યાઓ ઊભી કરશે. એવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે કે સમજદાર વેપારીઓ અસંગત પરિણામોનો આશય રાખતા નથી. વર્તમાન મામલામાં, પક્ષકારોએ કરાર દ્વારા નિર્ધારિત કર્યું હતું કે મૂળભૂત કરાર (પી.એસ.સી.) ભારતના કાયદાઓ દ્વારા શાસિત થશે. તેના વિરોધમાં, એવું નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું હતું કે મધ્યસ્થી કરાર ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ દ્વારા શાસિત થશે. તેથી, પી.એસ.સી.ને શાસિત કરનાર કાયદો અને મધ્યસ્થતા કરારને શાસિત કરનાર કાયદા અંગે કોઈ ગૂંચવણ રહે તેવો કોઈ અવકાશ નહોતો. આ સિદ્ધાંતનો

૧૨. (૨૦૧૨) ૨ સેક ૯૩.

૧૩. ૨૦૧૩ (૭) સ્કેલ ૩૨૭.

વિરોધતા પણ પી.એસ.સી.ની કલમ ૩૩.૧૦ હેઠળ વિશેષરૂપે સ્વીકારવામાં આવી છે, જે નીચે મુજબ છે:—

આ કરાર અંતર્ગત વિવાદો અને દાવાઓનું લવાદ દ્વારા નિરાકરણ કરાવવાનો અધિકાર, આ કરારની સમાપ્તિ પછી પણ ચથાવત રહેશે.

૬૩. તેથી, વડી અદાલતે નોંધેલા તે નિષ્કર્ષોને અમે ચથાવત્ રાખવામાં અસમત છીએ કે અંગ્રેજી કાયદાની લાગુ પડતાપણું માત્ર

રેફરન્સના આચરણ સુધી જ મર્યાદિત રહેશે. એ જ કારણોસર, આ મુદ્દા પર શ્રી ગાંગુલી દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતો સ્વીકારવામાં પણ અમે અસમત છીએ.

૬૪. ૧૯૮૨માં, સરકારે સંભવિત બોલીદારોને એક આદર્શ ઉત્પાદન વહેંચણી કરાર પ્રદાન કર્યો હતો, જેમાં શાસક કાયદા અંગેની એક શરતનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો, જે નીચે મુજબ હતી:—

૩૨.૧ આ કરાર ભારતના કાયદા મુજબ શાસિત થશે અને તેનો અર્થઘટન કરવામાં આવશે.

આમાં ખાસ સુધારો કરીને તેને વર્તમાન પી.એસ.સી.માં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો, જે ૨૨મી ડિસેમ્બર, ૧૯૯૪ના રોજ હસ્તાક્ષરિત કરવામાં આવ્યા હતા, અને તેમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે શાસક કાયદાની જોગવાઈ (૩૨.૧) "અનુચ્છેદ ૩૩.૧૨ની જોગવાઈને આધીન રહેશે".

૬૫. ઉપરોક્ત બે જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેતાં, તેમાં કોઈ પણ પ્રકારનો સંશય રહેતો નથી કે અનુચ્છેદ ૩૨.૨ નો નિર્ધારિત અધિકારક્ષેત્રીય બેઠક તેમજ મધ્યસ્થતા કરારને શાસન કરનાર કાયદા પર કોઈ અસર થવાની નથી. આ વાત ૧૪મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૧ તારીખના અંતિમ આંશિક સંમતિ એવોર્ડના અવલોકનથી સ્પષ્ટ થાય છે, જેને મધ્યસ્થતા અધિકરણના તમામ ત્રણ સભ્યો દ્વારા હસ્તાક્ષરિત કરવામાં આવ્યો હતો અને જેમાં એવું નોંધવામાં આવ્યું હતું કે દાવેદારની ૧૬મી ડિસેમ્બર, ૨૦૧૦ તારીખની નોટિસ હેઠળ આરંભિત થયેલી મધ્યસ્થતાની અધિકારક્ષેત્રીય બેઠક લંડન, ઇંગ્લેન્ડ રહેશે. તેથી, દિલ્હી વડી અદાલત દ્વારા પહોંચવામાં આવેલ નિષ્કર્ષ તથા શ્રી ગાંગુલી દ્વારા કરવામાં આવેલી આ રજૂઆત કે મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ (ભાગ ૧) મધ્યસ્થતા કરારને લાગુ પડશે, તે સ્વીકારવામાં અમે અસમર્થ છીએ.

૬૬. શ્રી ગાંગુલીએ ત્યારબાદ અમને આ બાબતે મનાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે કે ભારતનો કાયદો. શ્રી ગાંગુલીના મતે, ભારતના કાયદાઓમાં આનિટ્રેશન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ નો સમાવેશ થાય છે. તેથી, અનુચ્છેદ ૩૩.૧૨ માં

સમાચેલ જોગવાઈઓની પરવા કર્યા વિના, આર્બિટ્રેશન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી પર લાગુ પડશે. અંગ્રેજી કાયદો માત્ર આંશિક અંતિમ એવોર્ડ પસાર થાય ત્યાં સુધી મધ્યસ્થતાના સંચાલન સંબંધે જ લાગુ પડશે. અમે શ્રી ગાંગુલીની ઉપરોક્ત દલીલો સ્વીકારવા અસક્ષમ છીએ. જેમ અગાઉ નોંધવામાં આવ્યું છે, અનુચ્છેદ ૩૨.૧ પોતે જ પ્રદાન કરે છે કે તે અનુચ્છેદ ૩૩.૧૨ ની જોગવાઈને આધીન રહેશે. અનુચ્છેદ ૩૩.૧૨ એ પ્રદાન કરે છે કે આ અનુચ્છેદમાં સમાવાયેલ મધ્યસ્થતા કરાર ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ દ્વારા શાસિત રહેશે. ‘ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ’ શબ્દસમૂહને માત્ર પ્રક્રિયાત્મક કાયદા સુધી મર્યાદિત એવો સંકુચિત અર્થ આપી શકાતો નથી. કાયદા મુજબ પક્ષકારો માટે કરારના કાયદા, મધ્યસ્થતા કરારના કાયદા અને પ્રક્રિયાત્મક કાયદા અલગ-અલગ રાખવાની જોગવાઈ કરવી અનુમત્ય છે. નાવિયેરા એમેઝોનિકા એસ.એ. (ઉપરોક્ત) મામલામાં, ઇંગ્લેન્ડની અપીલીય અદાલતે એવો કરાર વિચાર્યો હતો, જેમાં ન્યાયિક વિવાદની સ્થિતિમાં લીમા, પેરુની અદાલતોના અધિકારક્ષેત્ર માટેની એક કલમ સામેલ હતી અને એ સાથે જ એવી એક કલમ પણ સામેલ હતી કે મધ્યસ્થતા અંગ્રેજી કાયદાથી શાસિત રહેશે અને મધ્યસ્થતાનો પ્રક્રિયાત્મક કાયદો અંગ્રેજી કાયદો રહેશે. અપીલીય અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું :—“જ્યાં જ્યાં મધ્યસ્થતા માટે જોગવાઈ કરનાર અને જેમાં વિદેશી તત્વ સમાચેલ હોય એવા બધા કરારોમાં કાયદાની સંભવિત રીતે સંબંધિત ત્રણ પ્રણાલીઓ સામેલ હોઈ શકે છે: (૧) મૂળભૂત કરારને શાસિત કરતો કાયદો; (૨) મધ્યસ્થતા માટેના કરાર અને તે કરારના પાલનને શાસિત કરતો કાયદો; (૩) મધ્યસ્થતાના સંચાલનને શાસિત કરતો કાયદો. મોટાભાગના કેસોમાં આ ત્રણે એકસરખા હશે. પરંતુ (૧) ઘણી વાર (૨) અને (૩) થી જુદો હશે. અને ક્યારેક, પરંતુ દુર્લભ રીતે, (૨) પણ (૩) થી જુદો હોઈ શકે છે.”

૬૭. ઉપરોક્તમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે પક્ષકારોને આ બાબતે સંમતિ આપવાનો વિકલ્પ ખુલ્લો હતો કે મૂળભૂત કરાર (પી.એસ.સી.) ને શાસિત કરનાર કાયદો અને મધ્યસ્થતા કરારને શાસિત કરનાર કાયદો

અલગ હોઈ શકે. વર્તમાન પ્રકરણમાં હકીકતની સ્થિતિ ચોક્કસ એવી જ છે. કલમ ૩૨.૧ સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરે છે કે પી.એસ.સી. હેઠળની કરારજન્ય ફરજોનું પાલન ભારતના કાયદાઓ અનુસાર શાસિત થશે અને તેનો અર્થઘટન કરવામાં આવશે. વૈકલ્પિક વિવાદ નિવારણ કરાર, અર્થાત્ મધ્યસ્થતા કરાર, જેટલો સંબંધિત છે, તે ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ દ્વારા શાસિત થશે. પ્રતિવાદીઓ આ દલીલ કરે તે માટે કોઈ આધાર નથી કે ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓની લાગુ પડતાશ માત્ર મધ્યસ્થતા સંદર્ભની કાર્યવાહી સુધી મર્યાદિત હતી. મધ્યસ્થતાની કાર્યવાહીનું સંચાલન કરનાર કાયદાને પરસ્પર વિનિમયયોગ્ય રીતે ક્યુરિયલ કાયદો અથવા પ્રક્રિયાત્મક કાયદો અથવા લેક્સ ફોરી તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. નવિએરા અમેઝોનિકા (સુપ્રા) માં દર્શાવેલ ત્રણ કાર્યકારી કાયદાઓની રેખાંકિત રચનાનું આ અદાલતે સુમિતોમો (સુપ્રા) ના પ્રકરણમાં વિશેષરૂપે અનુસરણ કર્યું છે. ઇંગ્લેન્ડની અદાલતો દ્વારા અપાયેલા અનેક નિર્ણયોનું અવલોકન કર્યા બાદ અને આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક મધ્યસ્થતા વિષયક પ્રખર વિવેચકો દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા મતોનો ઉદ્દેખ કર્યા પછી, અદાલતે આ નિષ્કર્ષ આપ્યો કે:—"૧૬. એવોર્ડ દાખલ કરવા, તેના અમલીકરણ માટે અને તેને રદ કરવા માટે જે કાયદો લાગુ પડશે, તે મધ્યસ્થતા કરવા માટેના કરારને શાસિત કરનાર કાયદો તથા તે કરારના પાલનને શાસિત કરનાર કાયદો રહેશે."

૬૮. ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષે પહોંચતાં, આ અદાલતે મસ્ટિલ અને બોરડ દ્વારા લખાયેલ ઇંગ્લેન્ડમાં વ્યાપારી લવાદની વિધિ અને પ્રથા, રમી આવૃત્તિમાંથી નીચે મુજબના અવતરણ પર આધાર રાખ્યો હતો:

"મધ્યસ્થીને સંદર્ભિત કરવા બાબતનો પરસ્પર સંમત સંદર્ભ બે પ્રકારની બાંહેધરીઓનો સમાવેશ કરે છે. પ્રથમ પ્રકારમાં પક્ષકારોની પરસ્પર બાંહેધરીઓનો સમાવેશ થાય છે કે તેઓ ભાવિ વિવાદો, અથવા કોઈ વર્તમાન

વિવાદ, મધ્યસ્થીને સોંપશે અને કરાર મુજબ રચાયેલ ન્યાયાધિકરણના ચુકાદાનું પાલન કરશે. હવે દબાવેલો સ્થાપિત થઈ ચૂક્યું છે કે આવી બાંહેધરીઓ સર્જતો મધ્યસ્થી કરાર એક સ્વતંત્ર કરાર છે, જે તે મુખ્ય કરારથી ભિન્ન છે જેમાં તે સામાન્ય રીતે સમાવિષ્ટ હોય છે, અને મુખ્ય કરારનો અંત આવી જાય તે પછી પણ અસ્તિત્વમાં રહી શકે છે, તેમજ સ્પષ્ટ અથવા અવ્યક્ત સંમતિથી, અથવા કરાર સમાપ્તિના સામાન્ય સ્વરૂપો દ્વારા, સમય પહેલાં સમાપ્ત પણ થઈ શકે છે. કારણ કે આ કરારનું પોતાનું અલગ અને સ્વતંત્ર અસ્તિત્વ છે, તેથી સિદ્ધાંતરૂપે તેના ઉપર તેની પોતાની લાગુ પડતી યોગ્ય વિધિ શાસન કરી શકે છે, અને આવશ્યક નથી કે તે મુખ્ય કરારને શાસન કરતી વિધિ જેવી જ હોય.

બાંહેધરીઓનો બીજો સમૂહ, જે સામાન્ય રીતે મધ્યસ્થતાના 'પ્રક્રિયાત્મક કાયદા' તરીકે ઓળખાય છે, તે એ બાબતને લગતો છે કે કોઈ નિશ્ચિત વિવાદના સંદર્ભને પક્ષકારો અને મધ્યસ્થ દ્વારા કઈ રીતથી હાથ ધરવાનું આવશ્યક છે. મધ્યસ્થતા વિષયક અંગ્રેજી સિદ્ધાંત અનુસાર, આ નિયમોનું નિર્ધારણ મધ્યસ્થતાને સોંપવા અંગેના કરારની સ્પષ્ટ અથવા નિહિત શરતોના સંદર્ભથી કરવાનું રહે છે. આવું હોવાથી, બહુ મોટા ભાગના કેસોમાં એવું જણાશે કે પ્રક્રિયાત્મક કાયદો, અર્થાત્ સંદર્ભના સંચાલનને નિયંત્રિત કરતો કાયદો, મધ્યસ્થતા કરવા અંગેની બાંહેધરીને નિયંત્રિત કરનાર કાયદો જ હોય છે. જોકે, પક્ષકારો માટે એ ખુલ્લું છે કે તેઓ સ્પષ્ટ રીતે અથવા નિહિત રીતે, સંદર્ભના સંચાલનને મૂળભૂત મધ્યસ્થતા કરારને નિયંત્રિત કરનાર કાયદાથી ભિન્ન કાયદાને આધીન કરે. એવા કિસ્સામાં, અદાલત પ્રથમ મધ્યસ્થતા કરાર તરફ નજર કરે છે જેથી જાણી શકાય કે વિવાદ એવો છે કે જેને મધ્યસ્થતા દ્વારા નિરાકરિત કરવો યોગ્ય છે કે નહીં, અને શું તેને માન્ય રીતે સંદર્ભનો વિષય બનાવવામાં આવ્યો છે કે નહીં; ત્યારબાદ તે પ્રક્રિયાત્મક કાયદા તરફ નજર કરે છે જેથી જાણી શકાય કે તે સંદર્ભનું સંચાલન કઈ રીતે કરવું જોઈએ, અને પછી ઉત્પન્ન થયેલા નિર્ણયને અમલમાં મૂકવા માટે ફરી પ્રથમ કાયદા તરફ વળે છે.

\* \*

અતએવ, આથી જોવામાં આવી શકે છે કે મધ્યસ્થતા પરથી ઉદ્ભવતા પ્રશ્નો,

ઓછામાં ઓછું સિદ્ધાંતરૂપે, નીચે જણાવેલ કાયદાઓમાંથી કોઈ એક અથવા એકથી વધુ કાયદાઓના અમલની આવશ્યકતા ઊભી કરી શકે છે—

૧. કરારનો યોગ્ય કાયદો, અર્થાત્ કરારને શાસિત કરતો તે કાયદો, જે પક્ષકારોના મૂળભૂત અધિકારોનું સર્જન કરે છે, અને જેના સંબંધમાં વિવાદ ઊભો થયો છે.

મધ્યસ્થતા કરારને લાગુ પડતો યોગ્ય કાયદો, અર્થાત્, પક્ષકારોની વિવાદોને મધ્યસ્થતા સમક્ષ રજૂ કરવાની અને ચુકાદાનો માન રાખવાની ફરજને નિયંત્રિત કરતો કાયદો.

અધિકરણ પ્રક્રિયાને નિયંત્રિત કરતો કાયદો, એટલે કે, વ્યક્તિગત સંદર્ભના સંચાલનને નિયંત્રિત કરતો કાયદો.

૩.

\* \* \*

૧. મધ્યસ્થી કરારને લાગુ પડતો યોગ્ય કાયદો મધ્યસ્થી કરારની માન્યતા, વિંવાદ મધ્યસ્થી કરારના વ્યાપમાં આવે છે કે નહીં તે પ્રશ્ન, મધ્યસ્થીની નોટિસની માન્યતા, અધિકરણની રચના, ચુકાદો મધ્યસ્થીકર્તાના અધિકારક્ષેત્રમાં આવે છે કે નહીં તે પ્રશ્ન, ચુકાદાની ઔપચારિક માન્યતા, અને પક્ષકારોને ભવિષ્યના વિવાદોને મધ્યસ્થીમાં મોકલવાની કોઈ ફરજમાંથી મુક્તિ મળી છે કે નહીં તે પ્રશ્નને નિયમિત કરે છે.

૨. સંદર્ભ કઈ રીતે આચરવાનો છે તે બાબત પર ન્યાયિક પ્રક્રિયાનો કાયદો શાસન કરે છે; મધ્યસ્થની પ્રક્રિયાત્મક સત્તાઓ અને ફરજો; પુરાવા સંબંધિત પ્રશ્નો; કરારને લાગુ પડતા યોગ્ય કાયદાનું નિર્ધારણ.

૩. વ્યક્તિગત વિવાદના સંદર્ભનો આગળ ચાલુ રાખવાનો પક્ષકારોનો કર્તવ્ય સમાપ્ત થયો છે કે કેમ, તે પ્રશ્ન સંદર્ભને લાગુ પડતા યોગ્ય કાયદા દ્વારા નિયંત્રિત થાય છે.

\* \* \*

સ્પષ્ટ કરારના અભાવે, એક મજબૂત પ્રથમદષ્ટિએ અનુમાન રહે છે કે

પક્ષકારોનો આશય એવો છે કે પંચનિર્ણયની પ્રક્રિયાત્મક કાનૂન પંચનિર્ણયના 'સ્થાન'નું કાનૂન હોય, એટલે કે જ્યાં પંચનિર્ણયની કાર્યવાહી હાથ ધરવાની હોય તે સ્થળનું કાનૂન, કારણ કે તે જ દેશ કાર્યવાહી સાથે સૌથી નજીકથી સંકળાયેલો હોય છે. તેથી, પક્ષકારો દ્વારા સ્પષ્ટ પસંદગીના અભાવે પ્રક્રિયાત્મક કાનૂન નક્કી કરવા માટે, પ્રથમ પંચનિર્ણય માટે થયેલા કરારનું અર્થઘટન કરીને પંચનિર્ણયનું સ્થાન નક્કી કરવું આવશ્યક બને છે."

૬૯, આ જ કાનૂની સ્થિતિ આ અદાલતે દોઝકો (સુપ્રીમ) માં ફરીથી પ્રતિપાદિત કરી છે. ચુકાદાના અનુચ્છેદ ૧૨ માં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે :

"૧૨. આ પરસ્પરવિરોધી દાવાઓની પૃષ્ઠભૂમિમાં, પ્રશ્નનો સાર એ રહી જાય છે કે અનુચ્છેદ ૨૩ નો સાચો અર્થઘટન શું છે. આ અનુચ્છેદ ૨૩ ને અનુચ્છેદ ૨૨ ની અને વિશેષ કરીને અનુચ્છેદ ૨૨.૧ ની પૃષ્ઠભૂમિમાં પાંચવો પડશે. અનુચ્છેદ ૨૨.૧ ની ભાષામાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે સમગ્ર કરાર કોરિયા પ્રજાસત્તાકના કાયદાઓ દ્વારા શાસિત રહેશે અને તે મુજબ તેનું અર્થઘટન કરવામાં આવશે. આ જ કારણસર પ્રતિવાદીએ સુમિતોમો હેવી ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ. વિ. ઓએનજીસી લિ. માં નિર્ધારિત કાયદાકીય સિદ્ધાંત પર ભારે નિર્ભરતા દર્શાવી હતી! આ ચુકાદો આ પ્રસ્તાવ માટે સંપૂર્ણ સત્તાધિકારરૂપ છે કે વિવાદ મધ્યસ્થતાયોગ્ય છે કે નહીં તે મધ્યસ્થતા કરારને શાસન કરતા કાયદાના આધારે નક્કી થવાનું છે અને મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી પ્રક્રિયાત્મક કાયદા અનુસાર ચલાવવાની હોય છે. આ અદાલતે, તે ચુકાદામાં, મસ્ટિલ એન્ડ બોયડઃ ધ લો એન્ડ પ્રેક્ટિસ ઓફ કમર્શિયલ આર્બિટ્રેશન ઇન ઇંગ્લેન્ડ, રમી આવૃત્તિ, પર આધાર રાખીને, પરિચ્છેદ ૧૫ માં અવલોકન કર્યું હતું કે જ્યાં સંદર્ભની કાર્યવાહીનું શાસન કરતો કાયદો મૂળભૂત મધ્યસ્થતા કરારને શાસન કરનાર કાયદાથી ભિન્ન હોય, ત્યાં અદાલત પ્રથમ મધ્યસ્થતા કરાર તરફ જોઈને નક્કી કરે છે કે વિવાદ મધ્યસ્થતાયોગ્ય છે કે નહીં, ત્યારબાદ પ્રક્રિયાત્મક કાયદા તરફ

જોઈને નક્કી કરે છે કે સંદર્ભ કેવી રીતે ચલાવવો જોઈએ, "અને પછી ઉપજેલા એવોર્ડને અમલમાં મૂકવા માટે ફરી પ્રથમ કાયદા તરફ વળી આવે છે". પરિચ્છેદ ૧૬ માં, આ અદાલતે કોઈપણ અસ્પષ્ટતા વિના જાહેર કર્યું હતું કે એવોર્ડને અદાલતમાં દાખલ કરવા, તેના અમલીકરણ માટે અને તેને રદ કરવા માટે જે કાયદો લાગુ પડશે તે મધ્યસ્થતા માટેના કરારને શાસન કરનાર અને તે કરારના પાલનને શાસન કરનાર કાયદો જ હશે.

૭૦. ઉપરોક્ત ચુકાદા સાથે અમે આદરપૂર્વક સહમત છીએ.

૭૧. ઉપરોક્ત બંધનકારક પૂર્વનિર્ણયને ધ્યાનમાં લેતાં, અમે શ્રી ગાંગુલીની એ રજૂઆત સ્વીકારી શકતા નથી કે પક્ષકારોએ કરાર દ્વારા મધ્યસ્થી અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ને બાકાત રાખ્યો નથી. તે જ કારણોસર, અમે દિલ્હી વડી અદાલતે કરેલા એ નિષ્કર્ષોને મંજૂરી આપી શકતા નથી કે ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓનો ઉલ્લેખ માત્ર મધ્યસ્થી સંદર્ભની કાર્યવાહી ચલાવવાના પ્રક્રિયાત્મક પાસાઓ સુધી જ મર્યાદિત છે.

૭૨. અમે શ્રી ગાંગુલીની આ રજૂઆત સાથે પણ સહમત થઈ શકતા નથી કે અહીં સંકળાયેલા મુદ્દાઓ ભારતની જાહેર નીતિ સાથે સંબંધિત હોવાથી મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ નો ભાગ ૧ લાગુ પડશે. મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ના ભાગ ૧ ની લાગુ પડતાનું નિર્ધારણ એવોર્ડ સામેના પડકારના સ્વરૂપ પર આધારિત નથી. એવોર્ડને જાહેર નીતિના આધારે પડકારવામાં આવ્યો હોય કે ન આવ્યો હોય, તે માટે આ પૂર્વશરત પૂર્ણ થવી આવશ્યક છે કે મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ મધ્યસ્થતા કરાર પર લાગુ પડે. અમારી મત મુજબ, કલમ ૩૩.૧૨ માં સમાયેલ જોગવાઈઓ કાર્યવાહી પર લાગુ પડતા પ્રક્રિયાત્મક કાયદાના નિર્ધારણ માટે જ સંબંધિત છે એવું ઠરાવવામાં વડી અદાલતે અધિકારક્ષેત્રીય ભૂલ કરી છે. અમે અગાઉ જ નોંધ્યું છે કે પક્ષકારોએ કરાર દ્વારા નક્કી કર્યું છે કે મધ્યસ્થતાનું કાનૂની બેઠકસ્થાન લંડનમાં રહેશે. તેમજ, અંતિમ આંશિક સંમતિ એવોર્ડ તા. ૧૪ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૧ માં નોંધ્યા મુજબ, પી.એસ.સી.માં આવશ્યક સુધારો પણ કરવામાં આવ્યો છે. નોંધપાત્ર બાબત એ છે કે મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ માં કાનૂની બેઠકસ્થાનની વ્યાખ્યા આપવામાં આવી નથી કે

તેનો ઉદ્દેશ કરવામાં આવ્યો નથી. બીજી તરફ, “જ્યુરિડિકલ સીટ” શબ્દની ખાસ વ્યાખ્યા ઇંગ્લિશ મધ્યસ્થતા અધિનિયમની કલમ ૩ માં આપવામાં આવી છે. તેથી, આથી સ્પષ્ટપણે દર્શાય છે કે પક્ષકારો સમજી રહ્યા હતા કે મધ્યસ્થતા કરાર પર ઇંગ્લેન્ડનો મધ્યસ્થતા કાયદો લાગુ પડશે.

૭૩. ઉપરોક્તને ધ્યાનમાં લેતા, હાલના કેસમાં મધ્યસ્થતા કરાર પર મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ની લાગુ પડતાશક્તિ બાકાત રાખવામાં આવી નથી એવો દિલ્હી વડી અદાલતે પહોંચેલ નિષ્કર્ષને અમે યથાવત્ રાખવામાં અસમર્થ છીએ.

૭૪. ઉપરોક્તના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, અમે ધારણ કરીએ છીએ કે:

(૧) દિલ્હી વડી અદાલતમાં પ્રતિવાદીઓ દ્વારા લવાઈ અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૩૪ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલી અરજિ નિભાવપાત્ર નથી.

(૨) વધુમાં, અમે વડી અદાલતના તે નિષ્કર્ષને પણ રદ કરીએ છીએ કે, ભલે મધ્યસ્થી કરાર ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ દ્વારા શાસિત થવાનો હોય અને મધ્યસ્થીનું ન્યાયિક સ્થાન લંડનમાં હોવાનો હોય, તેમ છતાં મૂળભૂત કરારને શાસિત કરતા કાયદાઓ ભારતીય કાયદાઓ હોવાથી મધ્યસ્થી અધિનિયમનો ભાગ ૧ હજી પણ લાગુ પડશે.

(૩) જો પ્રતિવાદી વિરુદ્ધ અંતિમ પંચાટ કરવામાં આવે, તો તેની ભારતમાં અમલપાત્રતા જાહેર નીતિના આધારે પ્રતિકાર કરી શકાય છે.

(૪) વડી અદાલતનો આ નિષ્કર્ષ કે જો પુરસ્કારને ભારતની બહાર અમલમાં મૂકવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવે, તો તે ભારતીય પક્ષકારને કોઈ ઉપાય વિના મૂકી દેશે, તે કોઈપણ આધાર વિના છે, કારણ કે પક્ષકારોએ પરસ્પર સંમતિથી નક્કી કર્યું છે કે મધ્યસ્થતા કરાર અંગ્રેજી કાયદા દ્વારા શાસિત રહેશે. તેથી, પુરસ્કાર વિરુદ્ધનો ઉપાય ઇંગ્લેન્ડમાં, જ્યાં વૈધાનિક બેઠક આવેલ છે, ત્યાં મેળવવો પડશે. જોકે, અમે અપીલકર્તાની આ રજૂઆત સ્વીકારીએ છીએ કે કરારને શાસિત કરતો તત્ત્વજ્ઞાનિક કાયદો ભારતીય કાયદો હોવાથી, ઇંગ્લેન્ડની અદાલતોમાં પણ, જો મધ્યસ્થનીયતાને પડકારવામાં આવે, તો તેઓએ ભારતીય

કાયદામાં પ્રચલિત જાહેર નીતિના સિદ્ધાંત વગેરે લાગુ કરીને આ મુદ્દાનો નિર્ણય કરવો પડશે.

- ૭૫. ઉપરોક્તના પ્રકાશમાં, અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે અને વડી અદાલતનો આક્ષેપિત ચુકાદો રદ કરવામાં આવે છે.  
નિધી જૈન અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

*This judgment has been translated using AI Tool –*  
M/s. Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.

---

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/ હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/ હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.